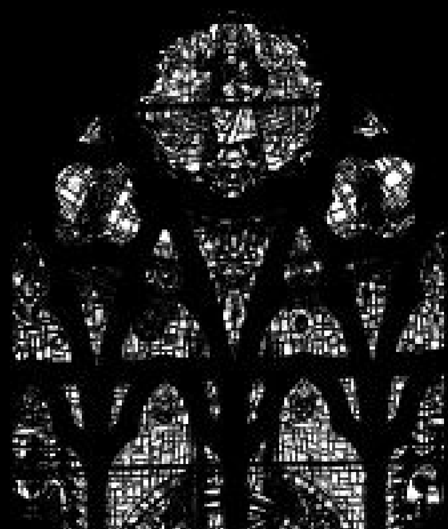
ABÉLARD
Etica

PAIDEIA

Colecția cărților de seamă

PIERRE ABÉLARD

ETICA

sau

Cartea intitulată **Cunoaşte-te pe tine însuţi**

PETRUS ABÆLARDUS

ETHICA

seu

Liber dictus **Scito te ipsum**

Traducere şi note de

Dan NEGRESCU

PAIDEIA

Cuvîntul traducătorului

Modernitatea lui Abélard reprezintă un argument irefutabil în redactarea traducerii textului ce urmează. Am considerat totodată că traducerea se adresează cititorilor sfîrşitului de mileniu doi şi nu strămoşilor noştri, chiar dacă textul provine din cealaltă extremitate milenară; ca atare, aşa-zisului „parfum" – adesea ininteligibil contemporanilor noştri – i-am preferat expresia modernă a timpurilor noastre; scepticilor arhaizanţi le reamintesc doar vorbele Mîntuitorului: „Eu vă vorbesc pe limba voastră".

Fiind vorba de un autor catolic, am considerat firesc să traduc numeroasele citate biblice din forma latină, aşa cum apar în text. Atrag totuşi atenţia asupra faptului că unele trimiteri sînt eronate, autorul însuşi scuzîndu-se prin aceea că a redactat „după cum ne-a ajutat memoria".

DAN NEGRESCU

PROLOGUS

Mores dicimus animi vitia vel virtutes quæ nos ad mala vel bona opera pronos efficiunt. Sunt autem vitia seu bona non tantum animi, sed etiam corporis, ut debilitas corporis vel fortitudo, quam vires appellamus; pigredo vel velocitas; claudicatio vel rectitudo, cæcitas vel visio. Unde ad differentiam talium, cum dicimus vitia, præmisimus animi. Hæc autem vitia, scilicet animi, contraria sunt virtutibus, ut injustitia justitiæ, ignavia constantiæ, intemperantia temperantiæ.

PROLOG

Numim obiceiuri acele vicii sau virtuţi ale spiritului, care ne dovedesc înclinaţi spre făptuiri rele sau bune.

Există însă vicii sau înclinaţii bune, nu numai ale spiritului ci şi ale trupului; astfel sînt slăbiciunea sau tăria trupului, numite trăsături esenţiale, precum: încetineala sau iuţeala, şchiopătatul sau mersul drept, orbirea sau vederea.

Pentru a face o diferenţiere de acestea, cînd am spus *vicii*, am specificat *ale spiritului*. Aceste vicii, adică ale spiritului, sînt contrare virtuţilor, precum nedreptatea - dreptăţii, laşitatea - fermităţii de caracter, nestăpînirea - cumpătării[1].

CAPITOLUL I

Despre viciul spiritului ce ţine de obiceiuri

Există numeroase vicii sau înclinaţii bune ale spiritului, care sînt legate de obiceiuri; ele nu fac însă viaţa omului demnă de critică sau laudă prin necunoaştere sau cunoaştere: amorţeala spiritului sau iuţeala firii, a fi uituc sau a avea memorie bună.

Chiar dacă toate acestea există în egală măsură ca demne de dispreţ sau bune, ele nu ţin cu nimic de alcătuirea obiceiurilor şi nici nu fac viaţa mai ruşinoasă sau cinstită. Tocmai de aceea, cînd am subliniat mai sus, *ale spiritului,* am adăugat îndată, pentru eliminarea unora de felul celor arătate, *care ne dovedesc înclinaţi spre făptuiri rele,* adică acestea înclină voinţa către ceva ce doar în cea mai mică măsură se cade să existe sau să fie iertat.

CAPUT PRIMUM

De vitio animi, quod ad mores pertinet.

Sunt autem animi quoque nonnulla vitia, seu bona quæ a moribus sejuncta sunt; nec vitam humanam vituperio vel laude dignam efficiunt, ut hæbietudo animi vel velocitas ingenii; obliviosum vel memorem esse, ignorantia vel scientia. Quæ quidem omnia cum æque reprobis ut bonis eveniant, nihil ad morum compositionem pertinent, nec turpem vel honestam eficiunt vitam. Unde bene, cum superius præmisissemus: « animi vitia, » ad exclusionem talium subjunximus: « quæ ad mala opera pronos efficiunt,» id est, voluntatem inclinant ad aliquid, quod minime convenit fieri, vel demitti.

CAPUT II

Quid distet inter peccatum et vitium inclinans ad malum ?

Non est autem hujusmodi animi vitium idem quod peccatum, nec peccatum idem quod actio mala. Verbi gratia iracundum esse, hoc est, pronum vel facilem ad iræ perturbationem, vitium est, et mentem inclinat ad aliquid impetuose et irrationabiliter gerendum, quod minime convenit. Hoc autem vitium in anima est, ut videlicet sit ad irascendum, etiam cum non movetur ad iram: sicut claudicatio, unde claudus dicitur homo, in ipso est, quando etiam non ambulat claudicando: quia vitium adest etiam cum actio deest. Sic et multos ad luxuriam sicut ad iram, natura ipsa, vel complexio corporis pronos efficit; nec tamen in ipso hoc peccant quia tales sunt, sed pugnæ materiam ex hoc habent ut per temperantiæ virtutem de se ipsis triumphantes coronam percipiant, juxta illud Salomonis: «Melior est patiens viro forti, et qui dominatur animo suo expugnatore urbium.» Non enim religio ab homine vinci, sed a vitio turpe existimat. Illud quippe bonorum quoque hominum est; in hoc a nobis declinamus.

CAPITOLUL II

Ce deosebire este între păcat şi viciul ce ne-ndeamnă spre rău ?

În acest context al spiritului, viciul nu este acelaşi cu păcatul şi nici păcatul nu este tot una cu făptuirea rea. Mulţumită cuvîntului poţi fi pornit spre mînie, ceea ce înseamnă că eşti înclinat, sau uşor predispus, către tulburarea mînioasă, fapt ce reprezintă un viciu care înclină mintea spre a îndeplini ceva violent şi iraţional, ceea ce nu i se potriveşte deloc. Acest viciu însă se află în suflet, astfel încît se înţelege că duce la aprinderea mîniei chiar şi cînd nu îl mişcă efectiv pe om spre mînie[2]: precum şchiopătatul, spre exemplu, de unde şi numirea omului şchiop, trăsătură existentă în sine chiar şi cînd acela nu umblă şchiopătînd, deoarece viciul e prezent şi cînd acţiunea lipseşte. Astfel, natura însăşi, sau alcătuirea corpului îi face pe mulţi să fie înclinaţi către exces sau mînie; totuşi ei nu păcătuiesc prin chiar faptul că sînt astfel alcătuiţi, ci tocmai din aceasta îşi obţin materia luptei, încît prin virtutea cumpătării, triumfînd faţă de ei înşişi să poată obţine coroana, conform acelei cugetări a lui Solomon: „Mai bun este cel ce răbdînd bărbatului puternic, îl stăpîneşte prin spiritul său pe cuceritorul cetăţilor[3]".

Căci se consideră că nici religia nu este învinsă de om ci de ruşinosul viciu. Acest lucru se întîmplă de altfel şi în cazul oamenilor buni, aspect pe care însă îl respingem.

Recomandîndu-ne această victorie, Apostolul spune: „Nu va fi încoronat cineva, dacă nu va fi luptat drept." (II Timotei, II.5).

Va fi luptat, zic şi eu, dar nu atît cu oamenii, cît rezistînd viciilor, ca acestea să nu ne tragă definitiv spre o consimţire greşită; acestea chiar dacă oamenii ar înceta să lupte împotriva lor, nu ne-ar slăbi din strînsoare, încît lupta lor ar fi cu atît mai periculoasă cu cît ar fi mai intensă, dar şi victoria împotriva lor ar fi cu atît mai strălucită cu cît ar fi mai dificilă. Într-adevăr, cu cît sînt mai puternici prin valoarea lor, cu atît nu impun nimic spre ruşinea vieţii noastre, decît prin obişnuinţa viciilor şi, ca şi cum noi am fi fost convertiţi la vicii, ne împing spre o consimţire ruşinoasă. Chiar dacă poruncesc corpului, aceasta, atît timp cît spiritul este liber, nimic din adevărata libertate nu este în primejdie şi nici nu ne îndreptăm către o sclavie rău prevestitoare. Ruşinos nu este să-i serveşti omului, ci viciului; nu sclavia trupească, ci supunerea la vicii desfigurează sufletul; dar ceea ce este comun în egală măsură şi celor bune şi celor rele, nu se raportează cu nimic, nici la virtute nici la viciu.

Hanc nobis victoriam commendans Apostolus ait: « Non coronabitur quis, nisi legitime certaverit. ». (Tim. II, cap. II, v.5)

Certaverit, inquam, non tam hominibus quam vitiis resistendo, ne nos videlicet in consensum pertrahant pravum: quæ, etsi homines cessent, impugnare, nos non cessant, ut tanto periculosior eorum pugna sit, quanto frequentior; et tanto victoria clarior quanto difficilior. Homines vero quantumque prævaleant, nihil vitæ nostræ turpitudinis ingerunt, nisi cum more vitiorum, et, quasi nobis in vitia conversis, turpi nos consensu subjiciunt. Illis corpori dominantibus, dum liber animus fuerit, nihil de vera libertate periclitatur, nihil obscœnæ servitutis incurrimus. Non enim homini servire, sed vitio turpe est; nec corporalis servitus, sed vitiorum subjectio animam deturpat; quidquid enim bonis pariter et malis commune est, nihil ad virtutem vel vitium refert.

CAPUT III

Quid sit animi vitium et quid proprie dicatur peccatum ?

Vitium itaque est, quo ad peccandum proni efficimur, hoc est, inclinamur ad consentiendum ei quod non convenit, ut illud scilicet faciamus aut dimittamus. Hunc vero consensum proprie peccatum nominamus; hoc est, culpam animæ, qua damnationem meretur, vel apud Deum rea statuitur. Quid est enim iste consensus, nisi Dei contemptus, et offensa ipsius? Non enim Deus ex damno, sed ex contemptu offendi potest. Ipse quippe est summa illa potestas, quæ damno aliquo non minuitur, sed contemptum sui ulciscitur. Peccatum itaque nostrum contemptus Creatoris est, et peccare est Creatorem contemnere, hoc est id nequaquam facere propter ipsum, quod credimus propter ipsum a nobis esse faciendum: vel non dimittere propter ipsum quod credimus esse dimittendum. Cum itaque peccatum diffinimus abnegative, dicentes scilicet: non facere, vel non dimittere quod convenit, patenter ostendimus nullam esse substantiam peccati, quod in non esse potius quam esse subsistat, velut si tenebras diffinientes dicamus: Absentiam lucis, ubi lux habuit esse.

CAPITOLUL III

Ce este viciul spiritului şi ce se numeşte în mod propriu păcat ?

Aşadar, viciul este cel prin care sîntem făcuţi să tindem spre a păcătui, adică sîntem înclinaţi să consimţim la ceea ce nu ni se potriveşte, încît s-o facem, sau dacă nu, să renunţăm la ea. Această consimţire o numim la propriu *păcat*, adică vina sufletului prin care acesta se face demn de învinovăţire, sau este socotit răspunzător în faţa lui Dumnezeu. Căci ce este oare această consimţire dacă nu dispreţul faţă de Dumnezeu şi jignirea adusă Lui ? Dar Dumnezeu nu-şi are marea putere în pedeapsă, ci în aceea că dispreţuieşte jignirea. El însuşi este acea supremă putere care nu slăbeşte prin vreo pedeapsă, ci răzbună dispreţul faţă de ea. Aşadar păcatul nostru este dispreţul faţă de Creator, iar a păcătui înseamnă a-l dispreţui pe Creator, adică să nu facem nicidecum pentru El ceea ce credem că trebuie să facem pentru El însuşi, sau să nu părăsim de dragul Lui ceea ce de fapt credem că trebuie părăsit.

Şi astfel, deoarece am definit în mod negativ păcatul, spunînd *a nu face,* sau *a nu părăsi,* am arătat clar că nu există nici o substanţă a păcatului, pentru că în *nu există* subzistă mai degrabă ceva decît în *există,* ca şi cum dacă definind întunecimile am spune *absenţa luminii, unde lumina a avut fiinţă*[4].

Dar, poate, cineva va spune că şi voinţa de a făptui răul este un păcat ce ne face vinovaţi faţă de Dumnezeu, după cum voinţa de a făptui binele ne face drepţi, încît după cum virtutea constă în voinţa de bine, iar păcatul în voinţa de rău, tot astfel nici în *a nu fi* nu e virtute cît în *a fi*. Căci după cum - voind să facem ceea ce credem că îi place lui Dumnezeu - îi vom fi plăcuţi acestuia, tot astfel - voind să facem ceea ce ştim că nu-i este plăcut - îi vom displace şi va părea că îl jignim şi îl dispreţuim.

Eu zic însă că, dacă observăm mai atent, în legătură cu aceasta trebuie să simţim cu totul altfel decît ni se pare căci, adesea, cînd păcătuim departe de orice voinţă de rău şi cînd însăşi voinţa de rău înfrînată, dar nu stinsă, naşte pentru cei îndîrjiţi ramura de palmier[5] şi le oferă materia luptei şi coroana gloriei, trebuie vorbit mai degrabă despre o infirmitate decît despre păcatul însuşi. Căci iată-l, altul este nevinovatul împotriva cui s-a pornit din cauza furiei crudul său stăpîn, urmărindu-l cu sabia scoasă din teacă pentru a-l nimici; cel ce fuge urmărit, evitînd pe cît se poate uciderea aceluia, constrîns totuşi - fără voie - îl ucide, spre a nu fi ucis de el.

Spuneţi-mi mie, cine este oare cel care a avut voinţa de rău în această întîmplare, dacă cineva, dorind să scape de moarte, dorea de fapt să-şi salveze propria viaţă ? Dar nu cumva chiar această dorinţă era rea ? Bănuiesc că se va răspunde *nu*, şi că voinţa rea era cea pe care a avut-o pentru uciderea stăpînului care îl urmărea. Eu răspund: Vorbeşti bine şi subtil dacă poţi pune pe seama voinţei ceea ce susţii.

Sed fortassis inquies quia et voluntas mali operis peccatum est, quæ nos apud Deum reos constituit, sicut voluntas boni operis justos facit; ut quemadmodum virtus in bona voluntate, ita peccatum in mala voluntate consistat, nec in non esse tantum, verum etiam in esse sicut et illa. Quemadmodum enim volendo facere quod Deo credimus placere, ipsi placemus; ita volendo facere quod Deo credimus displicere, ipsi displicemus, et ipsum offendere sive contemnere videmur.

Sed dico quia, si diligenter attendamus, longe aliter de hoc sentiendum est, quam videatur. Cum enim nonnunquam peccemus, absque omni mala voluntate, et cum ipsa mala voluntas refrænata, non exstincta palmam resistentibus pariat, et materiam pugnæ et gloriæ coronam conferat, non tam ipsa peccatum, quam infirmitas quædam jam necessaria dici debet. Ecce enim aliquis est innocens, in quem crudelis dominus suus per furorem adeo commotus est, ut eum evaginato ense ad interimendum persequatur. Quem ille diu fugiens, et quantumcumque potest, sui occisionem devitans, coactus tandem et nolens occidit eum, ne occidatur ab eo. Dicito mihi, quicumque es, quam malam voluntatem habuerit in hoc facto? Volens siquidem mortem effugere, volebat propriam vitam conservare. Sed nunquid hæc voluntas mala erat? Non, inquies, hæc, arbitror, sed illa quam habuerit de occisione domini persequentis. Respondeo bene et argute dicis, si voluntatem posses assignare in eo quod asseris.

sau: dacă cineva aflat în închisoare, constrîns de împrejurări, ar vrea să-şi pună fiul în locul său, plătindu-şi astfel răscumpărarea, n-am accepta oare în mod simplist că vrea să-şi bage fiul la închisoare, silit să îndure aceasta cu şuvoaie de lacrimi şi gemete nenumărate ? În asemenea situaţii însă, cea care apare în marea durere a spiritului, ca să zic aşa, nu trebuia numită voinţă, ci mai curînd, pătimire. Aşa şi este, deoarece se voieşte ceva din cauza a altceva, ca şi cum s-ar spune că suportă ceea ce nu vrea din cauza a ceea ce doreşte. Astfel se spune că infirmul se mistuie sau se sfîşie pentru a se însănătoşi, iar martirii pătimesc pentru a ajunge la Hristos; Hristos însuşi o face pentru ca noi să fim mîntuiţi prin pătimirea lui. Sîntem totuşi siliţi să nu acceptăm atît de uşor aceasta precum ar voi-o unii. Pătimirea nu poate exista decît acolo unde apare ceva împotriva voinţei; şi nici nu se poate pătimi întru ceva care ţi-a umplut voinţa şi îţi face plăcere în devenirea lui. Cu siguranţă aceasta o arată şi Apostolul spunînd: „Doresc să fiu eliberat şi să fiu cu Hristos" (Filipeni I, 23), adică să mor pentru a ajunge la El; tot el ne reaminteşte în alt loc: „Nu vrem să fim prădaţi, ci să fim înveşmîntaţi, spre a fi absorbit din viaţă ceea ce este muritor." (II Corinteni, V, 4).

Fericitul Augustin[6] ne aminteşte că tocmai această cugetare de la Dumnezeu este şi în ceea ce i se spune lui Petru: „Întinde braţele tale şi un altul te va cuprinde şi te va duce acolo unde tu nu vezi." (Ioan, XXI, 18).

Tocmai din cauza slăbiciunii naturii omeneşti luate asupra sa, El îi spune Tatălui: „Dacă s-ar putea, să treacă de la mine acest pocal, dar nu după cum vreau eu, ci în adevăr după cum Tu vrei!" (Matei, XXVI, 39).

cedo, quod eam tuam esse velim. Sed et si quis in carcere constrictus velit filium suum ibi pro se ponere, ut redemptionem suam perquirat, numquid ideo simpliciter concedimus quod filium suum in carcerem mittere velit, quod cum magnis lacrymis et cum multis gemitibus sustinere cogitur? Non utique talis ut ita dicam, voluntas, quæ in magno dolore animi consistit, dicenda est *voluntas*, sed potius *passio*. Et tale est; quia hoc vult propter illud, tanquam si diceretur quia quod non vult, tolerat propter illud, quod desiderat. Sic et infirmus uri, vel secari dicitur ut sanetur, et Martyres pati ut ad Christum perveniant; vel Christus ipse, ut nos ejus Passione salvemur. Non tamen ideo simpliciter concedere cogimur, ut hoc velint; nusquam enim passio esse potest, nisi ubi contra voluntatem aliquid fit; nec quisquam in eo patitur, ubi suam implet voluntatem, et quod fieri eum oblectat. Et certe Apostolus, qui ait : « Cupio dissolvi, et esse cum Christo; » (Philip. I. cap. I. v.23) id est, ad hoc mori, ut ad eum perveniam, ipse alibi commemorat : «Nolumus expoliari, sed supervestiri, ut absorbeatur mortale a vita.» (Corinth II, cap. V, v.4) Quam etiam sententiam a Domino dictam beatus Augustinus meminit, ubi Petro dixit : « Extendes manus tuas et alius te cinget, et ducet quo tu non vis. » (Joan., cap. XXI, v.18) Qui etiam juxta infirmitatem humanæ naturæ assumptam Patri ait : « Si possibile est, transeat a me Calix iste, verumtamen non sicut ego volo, sed sicut tu. » (Matth., cap. XXVI, v.39)

Magnam quippe mortis passionem anima ejus naturaliter formidabat, nec voluntarium ei esse poterat quod pœnale sciebat. De quo cum alibi scriptum sit : « Oblatus est quia ipse voluit; » (Isai., cap. LIII, v.7) aut secundum Divinitatis naturam accipiendum est, in cujus voluntate fuit illum assumptum hominem pati, aut *voluit* dictum est pro *disposuit*: juxta illud Psalmistæ : « Quæcumque voluit fecit. » (Psalm. CXIII, v.3) Constat itaque peccatum nonnunquam committi sine mala penitus voluntate, ut ex hoc liquidum sit, quod peccatum est, voluntatem non dici.

Equidem, inquies, ita est, ubi coacti peccamus, sed non ita, ubi volentes: veluti si tale quid committere velimus, quod nequaquam debere a nobis committi scimus. Ibi quippe mala illa voluntas et peccatum idem esse videtur, verbi gratia: videt aliquis mulierem et in concupiscentiam incidit, et delectatione carnis mens ejus tangitur, ut ad turpitudinem coitus accendatur. Hæc ergo voluntas et turpe desiderium quid aliud, inquis, est quam peccatum?

Respondeo: quid si ista voluntas temperantiæ virtute refrenetur nec tamen extinguatur, ad pugnam permaneat et ad certamen persistat nec deficiat victa? (Ubi enim pugna, si pugnandi desit materia: aut unde præmium grande, si non sit quod toleremus grave?) Cum certamen defuerit, non jam superest pugnare, sed præmium percipere; hic autem pugnando certamus, ut alibi certaminis triumphatores coronam percipiamus.

Sufletul său se temea în mod natural de marea pătimire a morţii şi nu putea să accepte de bună voie ceva ce ştia că ţine de pedeapsă. Cînd în legătură cu aceasta stă scris într-alt loc „S-a arătat, pentru că însuşi a vrut" (Isaia, LIII, 7) trebuie să înţelegem conform naturii divinităţii, în voinţa căreia a stat ca El să ia asupra sa pătimirea ca om; sau, s-a spus *a vrut* în loc de *a hotărît* - conform acelui vers al Psalmistului: „Orice a vrut a făcut" (Psalm CXIII, 3).

Rezultă astfel că adesea păcatul este săvîrşit fără absolut nici o voinţă de rău, de unde e limpede că şi a nu afirma voinţa este un păcat. S-ar zice chiar că astfel se întîmplă cînd păcătuim constrînşi: nu astfel se întîmplă cînd sîntem cuprinşi de voinţă, adică precum atunci cînd am vrea să făptuim ceva de care ştim că nicidecum nu trebuie săvîrşit de noi. Se pare că există aici identitatea între voinţa de rău şi păcat, datorită cuvîntului[7]; cineva vede o femeie şi cade în dorinţă fierbinte, iar mintea lui este atinsă de plăcerea carnală, încît este incitat spre ruşinoasa împreunare. La aceasta, întrebi desigur - voinţa şi dorinţa ruşinoasă, ce altceva să fie, aşadar, decît păcat ?

Răspund: dacă această voinţă ar fi măcar înfrînată prin virtutea înfrînării, dacă nu chiar stinsă, ea nemaiexistînd nici măcar învinsă, ce s-ar mai păstra pentru confruntare ? Căci de unde luptă - dacă lipseşte materia luptei ? sau de unde măreaţa recompensă - dacă nu există nimic căruia să trebuiască să-i facem faţă ? dacă ar lipsi lupta, nu ar mai trebui să luptăm, ci doar să primim recompensa; dar pentru aceasta trebuie să ne străduim luptînd, încît datorită cununei să fim primiţi ca învingători într-o întrecere.

Dar pentru ca lupta să fie adevărată, se cuvine să existe un duşman care să se împotrivească, nu unul complet lipsit de putere. Voinţa noastră de rău este cea faţă de care sîntem într-adevăr învingători supunînd-o voinţei divine, fără s-o stingem însă cu totul, pentru ca mereu să avem împotriva cui să ne avîntăm în luptă.

Ce mare lucru facem de fapt pentru Dumnezeu, dacă nu suportăm nimic potrivnic voinţei noastre, ci mai curînd împlinim doar ceea ce vrem ? Aşadar cum îi vom fi dragi, dacă în ceea ce spunem că facem pentru El împlinim voinţa noastră ? sau, cum s-ar zice, cu ce putem fi cîştigaţi în faţa lui Dumnezeu, prin ceea ce făptuim doar din voinţa noastră sau fără de voie ? Răspund cu certitudine: *cu nimic;* cînd cineva apreciază în raport cu recompensa mai curînd spiritul decît acţiunea, nici aceasta din urmă nu va inspira vreun merit ce ar apărea legat de voinţa de bine sau de rău, după cum vom arăta mai tîrziu.

Cînd vom aşeza într-adevăr înaintea voinţei noastre pe cea a lui Dumnezeu, urmînd-o deci mai curînd pe a Lui decît pe a noastră, vom obţine marele merit în faţa Lui; conform acelei desăvîrşiri a Adevărului: „Nu am venit să-nfăptuiesc voinţa mea, ci a celui ce m-a trimis." (Ioan, VI, 38). La aceasta adaugă îndemnîndu-ne: „Dacă acela care vine la mine nu-şi urăşte tatăl şi mama, ba chiar şi propriul suflet, nu este demn de mine" (Luca, XIV, 26), adică, dacă nu renunţă la sfaturile acelora şi la propria-i voinţă şi nu se supune cu totul învăţăturilor mele.

Aşadar să ne poruncim să ne urîm tatăl, nu să-l omorîm; totodată, legat de voinţa noastră, să ne străduim, să n-o urmăm, dar nici s-o distrugem din temelie.

Ut vero pugna sit, hostem esse convenit, qui resistat, non qui prorsus deficiat. Hæc vero est nostra voluntas mala, de qua triumphamus, cum eam divinæ subjugamus, nec eam prorsus extinguimus, ut semper habeamus, contra quam dimicemus.

Quid enim magnum pro Deo facimus, si nihil nostræ voluntati adversum toleramus, sed magis quod volumus implemus? Quis etenim nobis gratis habeat, si in eo quod pro ipso nos facere dicimus, voluntatem nostram impleamus? Aut quid, inquies, apud Deum meremur ex eo quod volentes aut inviti agimus? Nihil certe, respondeo: cum ipse animum potius quam actionem in remuneratione penset, nec quidquam ad meritum actio addat, sive de bona, sive de mala voluntate prodeat, sicut postmodum ostendemus. Cum vero voluntatem ejus nostræ præponimus, ut illius potius quam nostram sequamur, magnum apud eum meritum obtinemus, juxta illam Veritatis perfectionem: « Non veni facere voluntatem meam, sed ejus qui misit me. » (Joan., cap. VI, v.38) Ad quod et nos exhortans ait: « Si quis venit ad me et non odit patrem et matrem, adhuc autem et animam suam, non est me dignus; » (Luc., cap. XIV, v.26) hoc, est nisi suggestionibus eorum vel propriæ renuntiet voluntati, et præceptionibus meis se omnino subjiciat. Sicut ergo patrem odire, non perimere jubemur: ita et voluntatem nostram, ut non eam sequamur, non ut funditus eam destruamus.

[illegible] enim ait : « Post concupiscentias tuas non eas; » (Eccli., cap. XVIII, v.30) Et: « A voluntate tua avertere » præcepit nos concupiscentias nostras non implere; non penitus eis carere. Illud quippe vitiosum est, hoc autem infirmitati nostræ impossibile. Non ita concupiscere mulierem, sed concupiscentiæ consentire peccatum est; nec voluntas concubitus, sed voluntatis consensus damnabilis est.

Quod de luxuria diximus, hoc et de gula videamus. Transit aliquis juxta hortum alterius, et conspectis delectabilibus fructibus, in concupiscentiam eorum incidit; nec tamen concupiscentiæ suæ consentit, ut inde aliquid furto vel rapina auferat, quamquam delectatione cibi in magnum desiderium mens ejus sit accensa. Ubi autem desiderium, ibi procul dubio voluntas consistit. Desiderat itaque fructus illius esum in quo delectationem esse non dubitat: ipsa quippe suæ infirmitatis natura compellitur id desiderare, quod nescio domino vel non permittente, non licet accipere. Desiderium ille reprimit, non extinguit: sed quia non trahitur ad consensum, non incurrit peccatum.

Quorsum autem ista? Ut denique pateat in talibus ipsam quoque voluntatem vel desiderium faciendi quod non licet, nequaquam dici peccatum, sed ipsum potius, ut diximus, consensum.

Tunc vero consentimus ei quod non licet, cum nos ab ejus perpetratione nequaquam retrahimus:

Căci tot El spune: „Să nu mergi după dorinţele tale" (Ecleziastul, XVIII, 30), şi „depărtează-te de voinţa ta" (ibidem); prin acestea ne învaţă să nu ne împlinim dorinţele, dar nici să nu ne lipsim complet de ele. Primul e un lucru vicios, în timp ce al doilea unul imposibil în raport cu slăbiciunea noastră. Şi astfel nu este un păcat să doreşti o femeie cu totul, ci să consimţi la dorinţă; nici voinţa de împreunare nu este condamnabilă, ci consimţirea la voinţă. Să urmărim şi în legătură cu lăcomia stomacului, cele spuse despre excesul sexual.

Cineva trece pe lîngă grădina altcuiva şi, după ce admiră încîntătoarele fructe, cade într-o nestăvilită dorinţă căreia însă, deşi adîncă, nu-i consimte într-o asemenea măsură încît să-şi însuşească ceva prin furt sau jaf, în ciuda faptului că mintea, din cauza plăcerii de a vedea hrană, i s-a încins de mare poftă. Acolo însă unde e dorinţă, se află fără nici o îndoială şi voinţă. Şi astfel, doreşte fructele fără a se îndoi că e mare plăcere să le mănînci; însăşi natura slăbiciunii sale îl împinge să dorească ceea ce nu are voie să ia fără ştirea stăpînului sau fără voia acestuia. Îşi stăvileşte însă dorinţa, dar n-o stinge; dar pentru că nu este tîrît în consimţire, nu cade în păcat. Totuşi, la ce folosesc toate acestea ? Pentru ca în cele din urmă, în asemenea situaţii să apară clar voinţa însăşi, sau dorinţa - ce nu trebuie numită nicidecum *păcat* - sau, consimţirea însăşi, după cum am spus.

Atunci consimţim într-adevăr la ceea ce nu este îngăduit, cînd nu ne dăm cu nimic înapoi de la săvîrşire.

Pregătiţi întru totul, dacă întîmplător ni s-ar oferi posibilitatea, ne-am arăta cu toţii doritori în a ne desăvîrşi intenţia, iar vinovăţia adaugă ceva în plus la mărirea păcatului; în egală măsură este răspunzător în faţa lui Dumnezeu şi cel ce se străduieşte, cît îi stă în puteri, să săvîrşească acel lucru în limita împlinirii lui chiar în el, şi cel care, după cum aminteşte fericitul Augustin, este cuprins întru totul de însăşi făptuirea lui. Deşi voinţa nu înseamnă păcat, şi, după cum am mai spus, săvîrşim uneori păcate fără voie, unii afirmă totuşi că orice păcat e voluntar; prin aceasta ei născocesc o oarecare diferenţiere a păcatului de voinţă, spunînd că una e voinţa şi alta ceea ce e voluntar, adică una e voinţa şi alta este ceea ce se înfăptuieşte prin voinţă.

Într-adevăr, dacă numim păcat ceea ce spuneam mai sus că este numit la propriu păcat, adică dispreţuirea lui Dumnezeu, sau consimţirea la ceea ce credem că faţă de Dumnezeu trebuie respins, cum putem oare să afirmăm că păcatul este voluntar ? adică noi vrem să-l dispreţuim pe Dumnezeu - ceea ce înseamnă a păcătui sau a fi de dispreţ - sau să ne facem mai demni de pedeapsă ? de fapt chiar dacă am vrea să facem ceva pentru care ştim că trebuie să fim pedepsiţi sau prin care vom fi măcar demni de pedeapsă, totuşi nu dorim să fim pedepsiţi: nedreptatea este evidentă tocmai în aceasta, căci vrem să facem ceea ce este nedrept, totuşi nu vrem să suportăm dreptatea pedepsei cuvenite. Ne produce neplăcere pedeapsa dreaptă; ne place fapta nedreaptă. Ni se întîmplă adesea astfel încît, atunci cînd vrem să facem dragoste cu cea pe care o ştim căsătorită, ademeniţi de înfăţişarea ei, am vrea totuşi să cădem în adulter cu ea ca şi cum n-am vrea să ştim că ea este căsătorită.

parati penitus, si daretur facultas, illud perficere. In hoc itaque proposito quisquis reperitur, reatus ad peccati augumentum quidquam addit, sed jam apud Deum æque reus est, qui ad hoc peragendum quantum valet, nititur, et quantum in se est, illud peragit, ac si, ut Beatus Augustinus meminit, in opere quoque ipso esset deprehensus. Cum autem voluntas peccatum non sit, et nonnunquam inviti, ut diximus, peccata committamus, nonnulli tamen omne peccatum voluntarium esse dicunt; in quo et quamdam differentiam peccati a voluntate inveniunt, cum aliud voluntas, aliud voluntarium dicatur, hoc est, aliud voluntas, aliud quod per voluntatem committitur.

At vero si peccatum dicimus, quod proprie dici peccatum præfati sumus, hoc est, « contemptum Dei sive consensum in eo quod credimus propter Deum dimittendum, » quomodo dicimus peccatum esse voluntarium, hoc est, nos velle Deum contemnere, quod est peccare, vel deteriores fieri, aut dignos damnatione effici? Quamvis enim velimus facere id quod debere puniri scimus, vel unde puniri digni simus, non tamen puniri volumus; in hoc ipso manifeste iniqui, quod hoc volumus facere quod est iniquum, non tamen pœnæ quæ justa est, subire volumus æquitatem. Displicet pœna quæ justa est; placet actio quæ est injusta. Sæpe etiam contingit, ut cum velimus concumbere cum ea quam scimus conjugatam, specie illius illecti, nequaquam tamen adulterari cum ea vellemus, quam esse conjugatam nollemus.

Multi e contrario sunt qui uxores potentum ad gloriam suam eo magis appetunt, quia talium uxores sunt, quam si essent innuptæ; magis adulterari quam fornicari cupiunt, hoc est, magis quam minus excedere. Sunt quos omnino piget in consensum concupiscentiæ vel malam voluntatem trahi, et hoc ex infirmitate carnis velle coguntur, quod nequaquam vellent velle. Quomodo ergo hic consensus quem habere non volumus, voluntarius dicetur, ut, secundum quosdam, velut dictum est, omne peccatum dicamus voluntarium, profecto non video, nisi voluntarium intelligamus ad exclusionem necessarii, cum videlicet nullum peccatum inevitabile sit, vel voluntarium dicamus quod ex aliqua procedat voluntate. Nam etsi ille qui coactus dominum suum occidit, non habuit voluntatem in occisione, id tamen ex aliqua commisit voluntate, cum vidèlicet mortem evadere, vel differre vellet.

Sunt qui non mediocriter moveantur cum audiant nos dicere operationem peccati nihil addere ad reatum vel ad damnationem apud Deum. Objiciunt quippe quod in actione peccati quædam delectatio sequatur, quæ peccatum augeat, ut in coitu vel esu illo quem diximus. Quod quidem non absurde dicerent, si carnalem hujusmodi delectationem peccatum esse convincerent, nec tale quid committi posse nisi peccando. Quod profecto si recipiant, utique nemini licet hanc carnis delectationem habere; unde nec conjuges immunes sunt a peccato, cum hac sibi carnali delectatione concessa permiscentur; nec ille quoque qui esu delectabili fructus sui vescitur.

Mulţi, dimpotrivă, îşi doresc nevestele celor puternici pentru propria glorie, cu atît mai mult cu cît soţiile acestora sînt ca şi necăsătorite; ei doresc mai mult adulterul decît preacurvia, adică ieşirea mai pronunţată din nişte limite.

Există unii care sînt dezgustaţi de consimţirea la dorinţă sau de faptul că sînt tîrîţi de voirea răului, dar din această slăbiciune carnală ei sînt siliţi să vrea ceea ce nicidecum nu ar voi să vrea. Aşadar, nu văd cu claritate cum ar putea fi numită voluntară consimţirea pe care nu vrem s-o avem; doar dacă înţelegem voluntarul ca excludere a necesarului, după cum şi faptul că nici un păcat nu ar fi inevitabil; sau să afirmam că voluntar este ceea ce provine de la o altă voinţă. Căci chiar dacă cel care, constrîns, şi-a omorît stăpînul, nu a avut voinţa de a ucide, a săvîrşit totuşi aceasta dintr-o altă voinţă, de vreme ce e evident că a vrut să scape de moarte sau să o respingă.

Există unii care sînt neplăcut impresionaţi cînd aud spunîndu-se că săvîrşirea păcatului nu mai adaugă nimic la răspunderea sau la pedepsirea în faţa lui Dumnezeu. Ei obiectează arătînd că în săvîrşirea păcatului urmează chiar o plăcere care îl sporeşte, precum în actul sexual sau în pofta de mîncare despre care am vorbit; vorbele lor nu ar fi chiar absurde, dacă ar fi convinşi că acest fel de desfătare trupească ar fi un păcat, şi că nimic asemănător nu poate fi săvîrşit decît păcătuind. Dacă s-ar accepta toate acestea, nimănui nu i-ar fi îngăduit să aibă acea plăcere trupească. Ar rezulta de aici că nici cei căsătoriţi[8] nu sînt neatinşi de păcat atunci cînd se lasă pradă unei desfătări trupeşti permise lor; tot astfel şi cel care îşi satisface plăcuta poftă de mîncare cu fructul ce-i aparţine.

Ar cădea deci în vinovăţie chiar şi unii neputincioşi care, spre a se reface şi a se însănătoşi, se îngrijesc cu mîncăruri mai bune, alese fără plăcere, căci chiar cu plăcere făcînd-o, tot nu le-ar fi de folos. În cele din urmă, chiar Dumnezeu, Creatorul hranei şi al trupurilor, nu ar fi în afara vinovăţiei dîndu -le acelora lucruri atît de delicioase, care în mod necesar îi constrîng pe neştiutori la păcat prin plăcerea oferită. În fond, de ce a creat asemenea lucruri pentru pofta noastră de mîncare, sau de ce ne dă poftă pentru ele, dacă e imposibil să le mîncăm fără păcat ? De ce se poate afirma că şi prin ceea ce este îngăduit, se săvîrşeşte un păcat ?

În fond, şi cele neîngăduite şi interzise odinioară, devenind ulterior îngăduite şi permise, sînt săvîrşite acum în afara oricărui păcat; de exemplu consumarea cărnii de porc şi multe altele, interzise odinioară evreilor, ne sînt permise astăzi nouă. Astfel, cînd îi vedem chiar pe evrei, pe cei întorşi către Hristos, că se hrănesc fără oprelişti cu mîncăruri de acest fel, pe care legea lor le interzisese, cum altfel să-i apărăm ca nevinovaţi, decît afirmînd că acest lucru le-a fost îngăduit de Dumnezeu ? Deci, dacă într-o asemenea hrănire, odinioară interzisă, dar acum permisă, îngăduinţa însăşi alungă păcatul şi înlătură dispreţul de Dumnezeu, cine ar putea spune că păcătuieşte tocmai în ceea ce îngăduinţa divină a făcut să-i fie permis ? Prin urmare, dacă actul sexual săvîrşit cu soţia, sau hrănirea cu mîncare delicioasă ne-au fost permise încă din prima zi a creării noastre, după cum se trăia în paradis fără păcat, cine ne-ar mai învinui oare de păcat în legătură cu acestea, dacă nu am cădea dincolo de hotarul îngăduinţei ?

Essent etiam in culpa quilibet infirmi qui ad recreationem, ut de infirmitate convalescant, suavioribus cibis foventur, quos nequaquam sine delectatione sumunt, vel si sumerent, non prodessent. Denique et Dominus, ciborum quoque creator, sicut et corporum, extra culpam non esset, si tales eis sapores immitteret, qui necessario ad peccatum sui delectatione nescientes cogerent. Quomodo enim ad esum nostrum talia conderet, vel esum eorum conderet, si hæc nos edere sine peccato impossibile esset? Quomodo etiam in eo quod est concessum, dici potest committi peccatum? Nam et illa quæ quandoque illicita fuerunt atque prohibita, si postmodum conceduntur, et sic licita fiant, jam omnino absque peccato committuntur; ut esus carnium suillarum, et pleraque alia Judæis quondam interdicta, nunc vero nobis concessa. Cum itaque videmus Judæos quoque ad Christum conversos hujusmodi cibis, quos lex interdixerat, libere vesci, quomodo eos inculpabiles defendimus, nisi quia jam eis hoc a Deo esse concessum asserimus? Si ergo in esu tali olim eis prohibito, sed nunc concesso, ipsa concessio peccatum excusat, et contemptum Dei removet, quis quempiam in eo peccare dicat, quod ei licitum divina concessio fecit? Si ergo concubitus cum uxore, vel esus etiam delectabilis cibi a primo die nostræ creationis, quo in paradiso sine peccato videbatur, nobis concessus est, quis nos in hoc peccati arguat, si concessionis metam non excedamus?

Sed rursum inquiunt quia conjugalis quidem coitus et delectabilis cibi esus ita concessus est, ut delectatio ipsa non concedatur, sed ut ista omnino sine delectatione agantur. Sed profecto si ita est, sic fieri sunt concessa, quomodo ea nullatenus fieri possunt; nec rationabilis fuit permissio, quæ ita fieri concessit, quomodo eam certum est non posse fieri. Qua insuper ratione lex ad matrimonium olim cogebat, ut unusquisque semen relinqueret in Israel; vel Apostolus conjuges debitum invicem solvere compellit, si hæc nullatenus absque peccato fieri possunt? Quomodo in hoc debitum dicit, ubi jam necessario est peccatum? Aut quomodo quis ad hoc agendum est cogendus, in quo agendo Deum sit offensurus? Ex his, ut arbitror, liquidum est, nullam naturalem carnis delectationem peccato adscribendam esse, nec culpæ tribuendum in eo eos delectari, quo cum perventum sit, delectationem necesse est sentiri; veluti si quis religiosum aliquem vinculis constrictum inter feminas jacere compellat, et ille mollitie lecti, et circumstantium feminarum contactu in delectationem, non in consensum trahatur, quis hanc delectationem, quam natura facit necessariam, culpam appellare præsumat?

Quod si objicias, ut quibusdam videtur, delectationem carnis, in concubitu quoque legitimo peccatum imputari, cum David dicat: « Ecce enim in iniquitatibus conceptus sum. »

Dar unii obiectează din nou afirmînd că pînă şi actul sexual conjugal şi consumarea hranei delicioase ne-au fost astfel îngăduite încît plăcerea însăşi să nu fie prezentă, adică acestea să fie săvîrşite fără nici o plăcere. Negreşit însă, dacă e astfel cum susţin ei, înseamnă că au fost îngăduite să existe aşa cum nu pot fi de fapt; nefiind raţională o îngăduinţă care să lase lucrurile astfel, e sigur că ea însăşi nu poate exista.

Odinioară, legea constrîngea la căsătorie dincolo de vreo raţiune personală, pentru ca în Israel să rămînă cîte un urmaş; oare Apostolul împinge pe rînd toate soţiile să-şi îndeplinească datoria, dacă acestea nu pot exista ca soţii în afara păcatului[9]? Cum poate fi numit aici păcatul, cînd el e ceva ce există în mod necesar ? în ce fel are de gînd să-l jignească pe Dumnezeu, cel ce e silit să facă cele de mai sus ? Eu cred că reiese limpede din cele arătate că nici o plăcere naturală a trupului nu trebuie subscrisă păcatului şi nici nu trebuie asimilată vinovăţiei prin faptul că aceia sînt desfătaţi de actul în care e absolut necesar să fie simţită plăcerea, ori de cîte ori are el loc; după cum, dacă cineva l-ar sili pe un individ habotnic să stea printre femei, legat în lanţuri şi acesta, din cauza moliciunii patului şi a atingerii femeilor din jurul său, ar fi atras în plăcere - nu neapărat în consimţire - cine oare ar avea îndrăzneala să numească vină această desfătare pe care natura a făcut-o necesară ?

Chiar dacă, după părerea unora, se poate aduce obiecţia că pînă şi într-o căsătorie legală, plăcerea fizică este pusă în seama păcatului; căci David spune: „Iată am fost zămislit în nefericiri”,

iar Apostolul spune „Din nou ne întoarcem în acela" (I, Corinteni, VII, 5) adăugînd totuşi „O spun aceasta conform iertării şi nu conform poruncii" (ibidem, 6) părem mai degrabă constrînşi de vreun ordin decît de raţiune să mărturisim plăcerea trupească asemenea păcatului; este clar că David a fost zămislit în căsătorie şi nu în preacurvie; nu a intervenit nici o iertare a păcatelor, după cum afirmă unii, adică nici o îngăduinţă acolo unde vina lipseşte cu totul. În ceea ce spune David „în nefericiri" sau că a fost „zămislit în păcate", mie mi se pare că nu le-a adăugat acestea celorlalte păcate, ci a acoperit blestemul general al păcatului originar, prin care fiecare în parte este supus pedepsei din cauza vinei propriilor părinţi, conform celor scrise în alt loc: „Nimeni nu este scutit de murdărie, doar copilul de o zi, dacă viaţa lui e deasupra pămîntului".

De altfel, după cum aminteşte fericitul Ieronim, şi raţiunea lasă să se vadă că sufletul este lipsit de păcat atîta timp cît s-a format la vîrsta copilăriei. Aşadar, dacă sufletul e curat de păcat, ce trebuie totuşi să înţelegem despre pedeapsă atunci cînd el este mînjit de murdăriile păcatului, dacă nu faptul că el este legat de vreo vină ? Nu are nici măcar o urmă de dispreţ faţă de Dumnezeu, cel care încă nu a apucat să înţeleagă prin raţiune ce are de făcut. Totuşi nu este scutit de murdăria păcatului strămoşilor şi al părinţilor, trăgîndu-i-se pedeapsa - chiar dacă nu şi vina - şi avînd de suportat pedeapsa pentru făptuirea vinovată a acelora. Astfel, cînd David afirmă că a fost zămislit în nelegiuiri sau păcate, el consideră de fapt că din vina strămoşilor a fost supus pedepsei în înţelesul ei general şi că el atribuie aceste nelegiuiri nu atît strămoşilor săi mai apropiaţi, cît celor mai îndepărtaţi.

Et Apostolus cum dixisset: « Iterum revertimini in id ipsum, etc., » (Corinth. I, cap VII, v.5) tandem adjungat: « Hoc autem secundum indulgentiam dico, non secundum imperium,»: magis nos auctoritate quam ratione videntur constringere, ut ipsam scilicet carnis delectationem peccatum fateamur; non enim in fornicatione, sed in matrimonio David conceptum fuisse constat; nec indulgentia, hoc est, venia, ut asserunt, intercedit, ubi culpa penitus absistit. Quantum vero mihi videtur quod ait David, in iniquitatibus vel peccatis fuisse se conceptum, nec addidit quorum, generalem originalis peccati maledictionem induxit, qua videlicet unusquisque ex culpa propriorum parentum damnationi subjicitur, juxta illud quod alibi scriptum est: « Nemo mundus a sorde, nec infans unius diei si sit vita ejus super terram. » Ut enim beatus meminit Hieronymus, et manifesta ratio habet, quamdiu anima infantili ætate constituta est, peccato caret. Si ergo a peccato munda est, quomodo sordibus peccati immunda est, nisi quia hoc de culpa, illud intelligendum est de pœna? Culpam quippe non habet ex contemptu Dei, qui quidem quid agere debeat, nondum ratione percipit; a sorde tamen peccati priorum parentum immunis non est, a qua jam pœnam contrahit, etsi non culpam, et sustinet in pœna quod illi commiserunt in culpa. Sic cum aid David, in iniquitaitbus vel peccatis se esse conceptum, generali sententiæ damnationis ex culpa propriorum parentum se conspexit esse subjectum; nec tam ad proximos parentes, quam ad priores hæc delicta retorsit.

d vero Apostolus indulgentiam non ita, ut volunt, est accipien- m, ut indulgentiam permissionis m dixerit peccati. Tale quippe quod ait: «secundum indulgen- ; non secundum imperium; » ac eret: secundum permissionem, secundum coactionem. Si enim conjuges, et pari consensu everint, abstinere possunt peni- ab usu carnis, nec per imperium eum sunt cogendi. Quod si non creverint, indulgentiam habent, est, permissionem ut a vita per- iore in usum declinent laxioris Non ergo Apostolus hoc loco gentiam intellexit veniam pec- ; sed permissionem laxioris vitæ evitatione fornicationis, ut infe- vita peccati magnitudinem veniret, et minor esset in meritis, ajor fieret in peccatis. Hæc au- ad hoc induximus ne quis vo- is forte omnem carnis ectationem esse peccatum, et ex actione ipsum peccatum eri, cum quis videlicet consen- m ipsum animi in exercitium eret operationis, ut non solum- odo consensu turpitudinis, verum m maculis contaminaretur ac- is, tanquam si animam contami- re posset, quod exterius in pore fieret. Nihil ergo ad aug- ntum peccati pertinet qualis- nque operum executio, et nihil nam nisi quod ipsius est, coin- at, hoc est, consensus quem mmodo peccatum esse diximus oluntate, eam præcedentem, vel onem operis subsequentem.

Ceea ce Apostolul a numit pe bună dreptate *răscumpărare* nu trebuie înţeles după cum ar voi unii, anume că vina păcatului ar fi răscumpărarea îngăduinţei. Ceea ce afirmă el este într-adevăr conform îngăduinţei şi nu conform constrîngerii.

Căci dacă soţii vor şi ar hotărî-o printr-un consens mutual, ar putea să se abţină cu totul de la plăcerea trupească şi în acest caz nu ar trebui nicidecum să fie constrînşi. Dar chiar dacă nu hotărăsc aceasta, ei totuşi beneficiază de iertare, adică: ei au îngăduinţa de a se abate de la o viaţă mai desăvîrşită în folosul unei vieţi mai destinse. Aşadar, prin cuvintele de mai sus, Apostolul nu a înţeles vina păcatului - vorbind de iertarea păcatului - ci îngăduirea unei vieţi mai destinse pentru evitarea preacurviei: astfel o viaţă mai simplă poate preveni sporirea păcatului, după cum e preferabil să fie nesemnificativă prin merite, decît să devină prea celebră prin păcate. Acestea le-am introdus aici ca nu cumva cel ce vrea ca orice desfătare trupească să însemene un păcat, să poată afirma că păcatul sporeşte prin făptuire; aceasta s-ar putea întîmpla deoarece acelaşi consideră că în modul cel mai evident consensul spiritului conduce la făptuirea propriu-zisă, mai mult chiar consimţirea ruşinii şi murdăriile făptuirii ar molipsi sufletul, de parcă acesta ar putea fi influenţat de ceea ce se află în afara lui, adică în corp. Deci nimic nu ţine de sporirea păcatului şi, indiferent care ar fi împlinirea făptuirilor[10], nimic nu poate încovoia sufletul, în afară de ceea ce îi aparţine la propriu, mai precis consimţirea - singura pe care am numit-o păcat, fie prin voinţa ce depăşeşte sufletul, sau însoţeşte îndeplinirea lucrării.

După cum adesea se şi întîmplă, nu păcătuim nici chiar atunci cînd vrem sau facem ceea ce nu se cuvine. În schimb, după cum am arătat în parte şi mai înainte, consimţirea este cea care generează păcatul; evident, în cazul voinţei fără consimţire trebuie arătat că acela care ajunge să dorească femeia văzută sau fructele altuia, nu este totuşi tîrît spre consimţire, după cum nici cel ce şi-a ucis fără de voie stăpînul, nu putea fi condus de o consimţire rea dacă nu exista dorinţa de rău. De altfel, eu consider că nimeni nu se poate ascunde de cele ce nu ar trebui să existe, deşi ele există adesea departe de păcat, adică atunci cînd sînt săvîrşite prin forţa împrejurărilor sau din neştiinţă. E ca şi cînd o femeie forţată de o anumită împrejurare, s-ar culca cu bărbatul alteia; sau un bărbat care, amăgit în vreun fel, s-ar culca cu o femeie considerînd-o ca fiindu-i soţie; sau cineva care ar ucide din considerentul greşit de a crede că el trebuie să ucidă ca judecător.

Aşadar, nu este un păcat s-o doreşti pe soţia altuia, sau să te culci cu ea, ci mai degrabă să consimţi la această dorinţă şi făptuire, consimţire pe care legea o numeşte dorinţă cînd afirmă: „Să nu doreşti" (Deuteronom, V, 21). Căci în *a dori* ceea ce nu putem evita sau, după cum am spus, în ceea ce nu păcătuim, nu trebuie să fim împiedicaţi, ci să fim de acord. Astfel trebuie înţeles şi ceea ce spune Domnul: „Cine va privi femeia spre a o dori" (Matei, V, 28); adică acela care va privi astfel încît să alunece în consimţirea dorinţei, acela preacurveşte „în inima sa" (Matei, V, 28), chiar dacă în fapt nu a preacurvit: adică are mărturia păcatului, chiar dacă acesta e deocamdată lipsit de efect.

Etsi enim velimus vel faciamus quod non convenit, non ideo tamen peccamus, cum hæc frequenter sine peccato contingant; sicut e converso, consensus sine istis, sicut jam ex parte monstravimus: de voluntate quidem sine consensu in eo qui incidit in concupiscentiam visæ mulieris, sive alieni fructus, nec tamen ad consensum pertractus est; de consensu vero malo sine mala concupiscentia, in illo qui invitus dominum suum interfecit.

De his autem quæ fieri non debent quam sæpe absque peccato fiant, cum per vim scilicet, aut ignorantiam committantur, neminem latere arbitror: veluti si quæ vim passa, cum viro alterius concubuerit; vel aliquis quoquo modo deceptus, cum ea dormierit, quam uxorem putavit; vel eum per errorem occiderit, quem a se tanquam a judice occidendum credidit. Non est itaque peccatum uxorem alterius concupiscere, vel cum ea concumbere, sed magis huic concupiscentiæ, vel actioni consentire, quem profecto consensum concupiscentiæ lex concupiscentiam vocat, cum ait: «Non concupisces;» (Deut., cap V, v.21) non enim concupisces, quod vitare non possumus, vel in quo, ut dictum est, non peccamus, prohiberi debuit, sed assentire illi. Sic et illud intelligendum est, quod ait Dominus: «Qui viderit mulierem ad concupiscendam eam;» (Matth., cap V, v.28) hoc est: qui viderit sic, ut in concupiscentiæ consensum incidat, «jam mœchatus est in corde suo» (Matth., cap.V, v.28) etsi non mœchatus sit in opere; hoc est, jam peccati reatum habet, etsi adhuc effectu caret.

Etsi diligenter consideremus, ubicumque opera sub præcepto, vel prohibitione concludi videntur, magis hæc ad voluntatem, vel consensum operum, quam ad ipsa opera referenda sunt: alioquin nihil quod ad meritum pertineat, sub præcepto poneretur; et tanto minus præceptione sunt digna, quanto minus in nostra potestate sunt constituta. Multa quippe sunt, a quibus operari prohibemur, voluntatem vero semper et consensum in nostro habemus arbitrio. Ecce Dominus ait: «Non occides. Non Falsum testimonium dices.» (Deut., cap. V, 17 et 20) Quæ si de operatione tantum, ut verba sonant, accipiamus, nequaquam reatus interdicitur, nec culpa sic prohibetur, sed actio culpæ. Non enim hominem occidere peccatum est, nec concumbere cum aliena uxore, quæ nonnunquam absque peccato committi possunt: neque enim ille qui falsum testimonium vult dicere, vel etiam in dicendo consentit, dummodo illud non dicat, quacumque de causa reticens, reus legis efficitur, si prohibitio hujusmodi de opere, sicut verba sonant, accipiatur. Non enim dictum est, ut non velimus falsum testimonium dicere, vel ne in dicendo consentiamus, sed solummodo, ne dicamus. Aut cum lex prohibet, ne sorores nostras ducamus, vel eis permisceamur, nemo qui hoc præceptum servare possit, cum nemo sorores suas recognoscere queat; nemo, inquam, si de actu potius quam de consensu prohibitio fiat.

Chiar dacă am cerceta cu grijă şi ni s-ar părea că făptuirile nu sînt întotdeauna reunite sub puterea preceptului sau a interdicţiei, ele trebuie raportate mai curînd la voinţă sau la consimţirea făptuirilor decît la făptuiri în sine: altminteri, ceea ce se raportează la merit nu trebuie pus pe seama preceptului; şi cu atît mai puţin sînt demne de învăţătură unele făptuiri, cu cît mai mică determinare au ele în putinţa noastră.

Există multe lucruri de la a căror făptuire sîntem împiedicaţi, dar dorinţa şi chiar consimţirea le avem mereu în bunul plac personal. Iată ce spune Domnul: „Să nu ucizi. Să nu depui mărturie falsă." (Deuteronom, V, 17.20). Dacă în legătură cu făptuirea trebuie să înţelegem după cum sună cuvintele, înseamnă că starea de vinovăţie nu este cu nimic interzisă şi nici greşeala nu este împiedicată astfel, ci făptuirea ei.

Deci nu este un păcat să ucizi un om, nici să te culci cu soţia altuia - fapte ce pot fi săvîrşite uneori departe de orice păcat; în acelaşi sens şi cel care vrea să depună mărturie falsă sau consimte depunînd-o va fi un martor al legii, dacă mărturia îi este acceptată, desigur cu condiţia să nu o facă doar pentru a trece, dintr-un anumit motiv, altceva sub tăcere[11]. În fond nu s-a spus să nu vrem să depunem mărturie falsă, sau să nu consimţim depunînd-o, ci doar să n-o depunem; sau, chiar dacă legea ne împiedică să ne căsătorim cu surorile noastre ori să ne împreunăm cu ele, totuşi nimeni nu ar putea să se supună interdicţiei amintite, dacă nu ar fi în stare să îşi recunoască surorile: zic *nimeni,* presupunînd că interdicţia este legată mai curînd de actul în sine decît de consimţire.

Dar dacă se întîmplă ca din neştiinţă cineva să-şi ia de soţie propria soră, se poate considera că el nesocoteşte preceptul pentru că face ceea ce legea i-a interzis să facă ? s-ar zice că nu; deoarece nu a consimţit nesocotirii prin ceea ce a săvîrşit fără ştiinţă; tot astfel, nu trebuie numit nesocotit cel ce face ceea ce este interzis, ci acela care consimte la ceea ce ştie că îi este interzis. Deci, interdicţia trebuie înţeleasă în legătură cu consimţirea şi nu cu făptuirea; astfel, cînd se spune „să nu faci una sau alta" înseamnă să nu consimţi a făptui una sau alta; adică, e ca şi cum s-ar spune: „să nu-ţi asumi ceva cu bună ştiinţă". Acestea le are în vedere şi fericitul Augustin cînd cugetînd pe îndelete şi raportînd orice păcat sau interdicţie (sau cu atît mai multă dorinţă) mai curînd la bunătate decît la făptuirile propriu-zise, spune: „Legea nu ne învaţă nimic altceva decît bunătate, şi nu împiedică nimic decît dorinţa". Tot în legătură cu acesta spune Apostolul: „Întreaga lege se împlineşte într-o singură zicere: iubeşte-ţi aproapele ca pe tine însuţi" (Romani, XIII, 8.10). Şi din nou: „Plinătatea legii este iubirea" (ibidem).

Desigur că a-i da pomană celui lipsit nu duce la vreun merit, după cum nici bunătatea care te determină să împarţi; nici prezenţa voinţei, cînd lipseşte posibilitatea şi nici păstrarea în tine a posibilităţilor de a face cînd eşti veşnic împiedicat de împrejurări.

Se ştie desigur că făptuirile sînt săvîrşite în modul cel mai inegal de către oamenii buni ca şi de cei răi, dată fiind intenţia care îi separă. Evident că, după cum aminteşte mai sus citatul doctor[12], în ceea ce îl vedem pe Dumnezeu Tatăl şi pe Dumnezeu Iisus Hristos, îl vedem şi pe Iuda trădătorul.

Cum itaque accidit, ut quis per ignorantiam ducat sororem suam, nunquid transgressor præcepti est, quia facit quod facere lex prohibuit? Non est, inquies, transgressor, quia transgressioni non consensit in eo quod ignoranter egit. Sicut ergo transgressor non est dicendus qui facit quod prohibetur, sed qui consentit in hoc quod constat esse prohibitum: ita, nec prohibitio de opere, sed de consensu est accipienda, ut videlicet cum dicitur: «Ne facias hoc vel illud,» tale sit: Ne consentias in hoc vel illo faciendo; ac si dicatur: «Ne scienter hoc præsumas.» Quod et Beatus diligenter considerans Augustinus, omne peccatum vel prohibitionem ad charitatem seu cupiditatem potius quam ad opera reducens, ait: «Nihil præcipit lex nisi charitatem, et nihil prohibet nisi cupiditatem.» Unde et Apostolus: «Omnis lex, inquit, in uno sermone completur: Diliges proximum tuum sicut teipsum.» (Rom., cap. XIII, v.8 et 10) Et rursum: «Plenitudo legis est dilectio.» Nihil quippe ad meritum refert, utrum ellemosynam indigenti tribuas, et te paratum tribuere charitas faciat; et præsto sit voluntas cum desit facultas; nec in te remaneat facere quod potes, quocumque præpediaris casu. Constat quippe opera quæ fieri convenit, aut minime æque a bonis, sicut a malis hominibus geri, quos intentio sola separat. In eodem quippe facto, ut prædictus Doctor meminit, in quo videmus Deum Patrem et Dominum Jesum-Christum, videmus et Judam proditorem.

Facta quippe est a Deo Patre traditio Filii; facta est et a Filio; facta est et a proditore illo: cum et «Pater Filium tradidit et Filius seipsum,» (Rom., cap. VIII, v.32) ut Apostolus meminit, et Judas magistrum. Fecit ergo proditor quod et Deus; sed nunquid ille bene fecit? Nam etsi bonum, non utique bene, vel quod ei prodesse debuerit. Non enim quæ fiant, sed quo animo fiant, pensat Deus; nec in opere sed in intentione meritum operantis, vel laus consistit. Sæpe quippe idem a diversis agitur: per justitiam unius et per nequitiam alterius: ut si unum reum duo suspendant, ille quidem zelo justitiæ, hic antiquæ odio inimicitiæ, et cum sit suspensionis eadem actio, et utique quod bonum est fieri, et quod justitia exigit, agant, per diversitatem tamen intentionis idem a diversis fit, ab uno male, ab altero bene.

Quis denique ipsum diabolum nihil facere ignoret, nisi quod a Deo facere permittitur, cum vel iniquum punit pro meritis; vel ad purgationem, vel ad exemplum patientiæ justum aliquem permittitur affligere? Sed quia id quod agere eum Deus permittit, nequitia sua stimulante agit, sic potestas ejus bona dicitur vel etiam justa, ut voluntas ejus semper sit injusta. Hanc enim a Deo accipit, illam a se habet. Quis etiam electorum in his quæ ad opera pertinent, hypocritis potest adæquari?

Desigur că trădarea Fiului a fost săvîrşită de Dumnezeu Tatăl, dar şi de Fiul însuşi, precum şi de acel trădător; căci după cum „Tatăl şi-a trădat Fiul, şi Fiul pe sine însuşi" (Romani, VIII, 32; Galateni, II, 21), aminteşte Apostolul, tot astfel şi Iuda şi-a trădat Învăţătorul.

Aşadar, trădătorul a făcut ceea ce a făcut şi Dumnezeu; dar a făcut el oare bine ? căci presupusul bine ar fi trebuit să-i fie de folos. Dumnezeu însă nu le cîntăreşte pe cele ce se fac în general, ci pe cele ce devin în spirit; vina sau meritul făptuitorului nu se află în făptuire, ci în pregîndirea ei.

Adesea, persoane diferite acţionează identic: una prin dreptate, alta prin ticăloşie; ca şi cînd doi oameni ar spînzura un acuzat, făcînd-o însă, unul - din zel justiţiar, iar celălalt din ura pornită de o veche duşmănie; deşi actul spînzurării este unul şi acelaşi, fiecare din cei doi înfăptuind ceea ce este bine să se facă şi ceea ce stabileşte justiţia, totuşi această identitate devine una diferenţiată, primind un sens bun în privinţa unuia, şi unul rău în privinţa celuilalt.

În fond, cine nu ştie că însuşi diavolul nu face decît ceea ce îi este permis de la Dumnezeu, fie cînd îl pedepseşte pe cel nedrept - conform vinei sale, fie cînd - dîndu-i-se voie - îl zdrobeşte pe cel drept, ca exemplu de pătimire şi purificare?

Dar, pentru că Dumnezeu îi permite să facă acestea, el acţionează prin propria lui ticăloşie care îl îmboldeşte, astfel încît puterea lui este numită bună, chiar dreaptă, în timp ce voinţa îi este mereu nedreaptă; căci una o primeşte de la Dumnezeu, iar pe cealaltă o are din sine însuşi. Căci cine, dintre cei ce discern în legătură cu făptuirile, poate fi comparat cu ipocriţii?

Cine oare suportă sau acţionează dintr-o iubire de Dumnezeu atît de mare precum dorinţa de laude din partea oamenilor? În sfîrşit, cine nu cunoaşte cele ce Dumnezeu le împiedică să devină, adică să fie făptuite sau să trebuiască să fie făcute ? Pe unele, dimpotrivă, ni le arată pe faţă, şi cu toate acestea, nu există un acord deplin asupra existenţei lor.

Iată, cunoaştem o bună parte din faptele Sale minunate, despre care însă, atunci cînd vindeca infirmităţi, a oprit să se facă dezvăluiri - ca un exemplu de umilitţă; aceasta ca nu cumva cineva să-şi dorească gloria dintr-o favoare asemănătoare celei atribuite Lui. Totuşi cei care se bucurau de acele binefaceri, nu încetau să le dea pe faţă spre cinstirea făptuitorului lor care îi oprise să le dezvăluie; s-a şi scris despre acestea: „Cu cît îi învaţă pe aceia să nu spună, cu atît mai mult le făceau ei cunoscute", şi alte asemănătoare.

Oare îi vei judeca precum pe vinovaţii de nesocotinţă, pe cei care au acţionat împotriva învăţăturii primite, făcînd-o chiar cu bună ştiinţă? Ce altă scuză să aibă ei în faţa nesocotinţei, decît că nu au făcut nimic din dispreţ faţă de cel ce-i învăţa, hotărînd să făptuiască totul spre cinstirea aceluia ? Mărturiseşte, te implor, dacă crezi cumva că Hristos a propovăduit ceea ce nu trebuia, sau aceia au lăsat să le scape ceva ce trebuia ţinut ascuns.

E bine că oamenii au fost învăţaţi şi în legătură cu ceea ce nu e bine să existe. Legat de Avraam, de exemplu, îl vei învinui pe Dumnezeu pentru că l-a învăţat întîi să-şi sacrifice fiul, pentru ca apoi tot El să-i interzică aceasta. Oare nu l-a învăţat Dumnezeu corespunzător despre existenţa a ceea ce nu era bine să fie făcut ?

Quis tanta sustinet vel agit amore Dei, quanta illi cupiditate humanæ laudis? Quis denique nesciat nonnunquam ea quæ Deus prohibet fieri, recte geri, vel esse facienda: sicut e contrario, non nulla quandoque præcipi, quæ tamen minime convenit? Ecce enim non nulla ejus novimus miracula, quibus cum infirmitates curaverit, revelari prohibuit ad exemplum scilicet humilitatis, ne quis forte de gratia sibi collata simili gloriam appeteret. Nec tamen minus illi qui beneficia illa susceperant, publicare illa cessabant, ad honorem scilicet ejus, qui et illa fecerat, et revelari prohibuerat: de qualibus scriptum est: «Quanto eis præcipiebat ne dicerent, tanto plus prædicabant, etc.» (Marc., cap. VII, v.36) Nunquid tales reos transgressionis judicabis, qui contra præceptum quod acceperant egerunt, atque hoc etiam scienter? Quis eos excuset a transgressione, nisi quia nihil egerunt per contemptum præcipientis, quod ad honorem ipsius facere decreverunt? Dic, obsecro, si præcepit Christus quod præcipiendum non fuit, aut si illi dimiserunt, quod tenendum fuit? Fuit bonum præcipi, quod non fuit bonum fieri. Utique et in Abraham accusabis Dominum, cui primum præcepit de immolando filio, quod postmodum ipse inhibuit. Nunquid non bene præcepit Deus id fieri, quod non erat bonum fieri?

Si enim bonum, quomodo postea prohibitum? Si autem idem et bonum fuit præcipi, et bonum prohiberi, nec enim quicquam absque rationabili causa Deus permittit, nedum facere consentit, vides quia sola intentio præcepti, non actio facti Deum excusat, cum id bene præcepit, quod non est bonum fieri. Non enim Deus ad hoc intendebat, vel agi præcipiebat, ut Abraham filium immolaret; sed ut ex hoc maxime obdientia ejus, et constantia fidei vel amoris in eum probaretur, et in exemplo nobis relinqueretur. Hoc quippe patenter et Dominus ipse postmodum profitetur cum ait: «Nunc cognovi quod timeas Dominum;» (Genes., cap. XXII, v.12) ac si aperte diceret: Ad hoc istud tibi præcepi ad quod te paratum exhibuisti; ut ab aliis facerem cognosci, quod ante secula de te ipse cognoveram. Recta igitur hæc intentio Dei fuit in facto quod rectum non fuit; et sic recta prohibitio ejus in illis quæ diximus, quæ ad hoc prohibuit, non ut prohibitio teneretur, sed ut vitandæ inanis gloriæ nobis infirmis exempla darentur. Præcepit itaque Deus quod fieri bonum non fuit; sicut e contrario prohibuit, quod fieri bonum fuit. Et sicut ibi excusat eum intentio, ita et hic eos, qui præceptum opere non impleverunt. Sciebant quippe non ob hoc eum præcepisse, ut teneretur, sed ut prædictum exemplum proponeretur.

Căci dacă ar fi fost într-adevăr un bine, cum să i-l fi interzis ? Dacă observi că acelaşi bine ce ţi-a fost transmis prin învăţătură, îţi este interzis, (căci Dumnezeu nu permite nimic în afara unei cauze raţionale, dară-mi-te să consimtă la făptuire) explicaţia întîmplării stă în faptul că nu actul făptuirii, ci singură intenţia învăţăturii este cea care-l scuză pe Dumnezeu cînd ne învaţă ce nu este bine să se facă; Dumnezeu nu-l învăţa, sau nu intenţiona să-l facă pe Avraam să-şi sacrifice fiul; ci voia să pună la încercare în cel mai înalt grad supunerea acestuia, statornicia credinţei şi iubirii lui faţă de El, printr-o întîmplare care să ne rămînă şi nouă ca exemplu. Tocmai aceasta o mărturiseşte cu limpezime Dumnezeu cînd spune: „Acum am cunoscut că te temi de Dumnezeu" (Geneza, XXII, 12); ca şi cum ar zice pe faţă: Te-am învăţat tocmai ceea ce tu ai lăsat să se vadă că eşti gata să făptuieşti, ca prin aceasta să fac să fie cunoscut şi de ceilalţi ceea ce însumi ştiam despre tine încă înaintea veacurilor.

Aşadar a fost dreaptă intenţia lui Dumnezeu în acest fapt nedrept însă; a fost dreaptă de asemenea şi împiedicarea lui Avraam de la cele arătate deja, şi aceasta nu în scopul impunerii unei interdicţii, ci pentru a ne oferi un exemplu despre ocolirea unei neputincioase glorii deşarte. Şi astfel, Dumnezeu ne-a învăţat care bine n-a fost să fie făptuit, împiedicînd deci facerea binelui. Şi, după cum intenţia îl scuză pe Dumnezeu în aceasta, tot astfel îi iartă ea şi pe cei care mai tîrziu n-au împlinit învăţătura prin faptă.

Ştiau desigur că prin cele arătate mai sus, El voia să dea tocmai un exemplu, nu să le impună învăţătura constrîngerii.

Şi astfel, tocmai prin voinţa sănătoasă a credinciosului, nu l-au dispreţuit ci au înţeles să nu i se împotrivească.

Aşadar, dacă avem în vedere mai mult făptuirea decît intenţia, vom vedea că uneori nu numai că vrem să devenim potrivnici învăţăturii lui Dumnezeu, dar chiar făptuim ceva cu bună ştiinţă, fără vreo vină a păcatului; aceasta nu trebuie însă numită voinţă sau făptuire rea, deoarece în respectiva înfăptuire nu ne slujim de învăţătura lui Dumnezeu. Cînd intenţia nu este în dezacord cu intenţia învăţătorului, făptuirea devine o învăţătură. Astfel, intenţia celui ce ne porunceşte îl scuză pe el însuşi, deoarece ne-a învăţat despre făptuirea a ceea ce se consideră că nu trebuie făcut; în consecinţă, intenţia bunătăţii îl scuză şi pe cel ce posedă această învăţătură.

Deci, ca să adun pe scurt cele spuse mai sus, voi arăta că patru sînt cele evidenţiate pentru a fi apoi rînd pe rînd comentate: viciul spiritului - care ne înclină spre săvîrşirea păcatului, apoi păcatul însuşi - pe care l-am considerat constînd din: consimţirea la rău sau în dispreţul faţă de Dumnezeu; în sfîrşit, voinţa de rău şi făptuirea lui.

După cum nu este acelaşi lucru *a voi* cu a împlini *voinţa*, tot astfel nici a păcătui nu e acelaşi lucru cu a înfăptui păcatul pînă la capăt. Despre consimţirea spiritului prin care păcătuim, trebuie să cugetăm ca şi în legătură cu desăvîrşirea făptuirii; adică, ceea ce mai întîi am consimţit, împlinim apoi prin făptuire. Aşadar, cînd afirm că păcatul sau ispita sînt duse pînă la capăt prin trei modalităţi, adică prin desfătare, sugestie şi consimţire, trebuie înţelese următoarele: prin aceste trei sîntem atraşi la făptuirea păcatului, aşa cum s-a întîmplat şi cu strămoşii noştri.

Salva itaque voluntate jubentis, non eum contempserunt, cujus voluntati se non esse contrarios intellexerunt.

Si ergo opera magis quam intentionem pensemus, videbimus non nunquam contra præceptum Dei non solum velle fieri, verum etiam fieri aliquid, et hoc scienter, sine ullo reatu peccati; nec malam voluntatem vel actionem ideo esse dicendam, quia præceptum Dei non servat in opere, cum a voluntate præcipientis non discrepat ejus intentio cui præceptio fit. Sic enim intentio jubentis excusat ipsum, qui præcipit fieri quod tamen minime convenit fieri: ita et eum cui fit præceptio, excusat charitatis intentio.

Ut ergo brevi conclusione supra dicta colligam, quatuor sunt quæ præmisimus, ut ab invicem ipsa diligenter distingueremus: vitium scilicet animi, quod ad peccandum pronos efficit; ac postmodum ipsum peccatum, quod in consensu mali, vel contemptu Dei statuimus, deinde mali voluntatem malique operationem. Sicut autem non idem est velle, quod voluntatem implere, ita non idem est peccare, quod peccatum perficere. Illud quippe de consensu animi, quo peccamus, hoc de effectu operationis est accipiendum, cum videlicet illud, in quo prius consensimus, opere implemus. Cum ergo peccatum, vel tentationem tribus modis dicimus peragi, suggestione scilicet, delectatione, consensu, ita est intelligendum, quod ad operationem peccati per hæc tria frequenter deducimur, sicut in primis contigit parentibus.

[illegible]suasio quippe diaboli præces-
[illegible]cum ex gustu vetitæ arboris
[illegible]ortalitatem promisit; delectatio
[illegible]cessit, cum mulier videns lig-
[illegible] pulchrum et ipsum intelligens
[illegible]e ad vescendum, in concupis-
[illegible]iam ejus exarsist, cibi volup-
[illegible], quam credebat correpta.
[illegible] cum reprimere concupiscen-
[illegible] deberet, ut præceptum ser-
[illegible], consentiendo in peccatum
[illegible]a est. Quod etiam peccatum
[illegible] per pœnitentiam deberet cor-
[illegible], ut veniam mereretur, ipsum
[illegible]ique consummavit in opere; et
[illegible] tribus gradibus ad perpetran-
[illegible] peccatum incessit. Sic et nos
[illegible]uenter non ad peccandum,
[illegible] ad peccati perpetrationem, iis-
[illegible] passionibus pervenimus,
[illegible]gestione scilicet, hoc est, ex-
[illegible]tatione alicujus non aliquid in-
[illegible]ntis ad exterius agendum quod
[illegible] convenit. Quod quidem agere
[illegible]delectabile noverimus, ante ip-
[illegible] etiam factum ipsius facti
[illegible]ectatione mens nostra corripi-
[illegible]et in ipsa cogitatione per delec-
[illegible]onem tentamur. Cui videlicet
[illegible]ectationi dum assentimus per
[illegible]sensum, peccamus. His tan-
[illegible] tribus ad operationem peccati
[illegible]venimus.

[illegible] qui suggestionem carnis, eti-
[illegible]si persona suggerens desit,
[illegible]prehendi nomine suggestionis
[illegible], veluti si quis visa muliere, in
[illegible]cupiscentiam ejus incidat. Sed
[illegible] profecto suggestio nihil aliud
[illegible]am delectatio videtur esse
[illegible]nda;

Puterea de convingere a diavolului s-a arătat desigur atunci cînd, îndemnînd la degustarea fructului oprit, a promis nemurirea; a urmat desfătarea, cînd femeia, aprinsă de pofta mîncării care o copleşea şi văzînd copacul frumos, a înţeles cît de plăcută e hrana oferită de el. Deşi ar fi trebuit să-şi înlăture această dorinţă pentru a servi învăţătura lui Dumnezeu, ea a fost tîrîtă în păcat prin consimţire[13]. Acest păcat, deşi ar fi trebuit îndreptat prin pocăinţă pentru a merita iertarea, s-a împlinit în cele din urmă prin făptuire; şi astfel a căzut ea prin cele trei trepte în ducerea pînă la capăt a păcatului.

Astfel ajungem şi noi adesea să păcătuim, sau la împlinirea păcatului prin aceleaşi patimi, mai precis prin sugestie, adică prin îndemnul altcuiva - nu neapărat din afară - care ne invită la făptuirea a ceea ce nu este permis. Căci dacă recunoaştem ca încîntător ceea ce făptuim, înseamnă că gîndirea noastră a fost sedusă de desfătare încă înaintea făptuirii; şi astfel sîntem ispitiţi prin desfătare în însuşi actul cugetării. Păcătuim desigur deja în timp ce consimţim la această desfătare. În cele din urmă ajungem prin cele trei trepte la făptuirea păcatului.

Sînt unii care, chiar în absenţa persoanei ce le sugerează ispita trupului, ar vrea ca aceasta să fie cuprinsă în chiar denumirea sugestiei, ca de pildă cînd cineva de îndată ce vede o femeie ar şi cădea în pofta pentru ea. Această sugestie se pare că nu trebuie numită altfel decît desfătare.

Această desfătare, ca fapt necesar, şi altele asemănătoare amintite de mine mai sus, sînt numite *ispită omenească* de către Apostol, atunci cînd spune: „Să nu vă cuprindă decît ispita omenească. Dumnezeu credincios nu ar suporta să fiţi puşi la încercare dincolo de cîtă putere aveţi; va face însă o dată cu ispita şi ieşirea din ea, încît s-o puteţi răbda." (I, Corinteni, X, 13).

În general, fie că e voinţă, fie consimţire, este numită ispită orice înclinaţie a spiritului către făptuirea celor necuvenite. Ispita este numită pe bună dreptate *omenească* căci fără de ea slăbiciunea omenească ar putea subzista cu greu sau chiar deloc; precum dorinţa trupească, sau orice dorinţă de hrană delicioasă, adică cele de care cerea să fie eliberat cel ce spune „Doamne, scoate-mă din nevoile mele." (Psalm, XXIV, 17); adică, pornind de la aceste ispitiri ale dorinţelor, apărute ca naturale şi necesare, să nu fim tîrîţi spre consimţire; mai precis, să fim de-a dreptul lipsiţi de ele în viaţa aceasta plină de ispite, pînă la sfîrşitul ei. Aşadar, ceea ce spune Apostolul „Să nu vă cuprindă decît ispita omenească" este identic, ca idee, cu: dacă spiritul este înclinat, după cum am spus, către acea desfătare care este ispita omenească, aceasta nu trebuie să-l tîrască pînă la consimţirea păcătoasă. Dar, dacă ar întreba cineva, prin care virtute a noastră am putea rezista acelor dorinţe? i s-ar răspunde „Dumnezeu credincios care nu ar suporta să fiţi ispitiţi", ca şi cum i s-ar spune: mai curînd trebuie să credem în Acela, decît să facem presupuneri despre noi, în Acela care promiţîndu-ne ajutor este sincer în toate cele promise, ceea ce înseamnă că este credincios; adică, trebuie dovedită în mod evident credinţa în legătură cu toate.

quam quidem delectationem quasi necessariam factam et cæteras hujusmodi, quas non peccatum esse supra meminimus, humanam tentationem Apostolus vocat cum ait: «Tentatio vos non apprehendat nisi humana. Fidelis autem Deus qui non patietur vos tentari supra id quod potestis, sed faciet cum tentatione etiam proventum ut possitis sustinere.» (Corinth., I, cap. X, v.13) Tentatio autem generaliter dicitur quæcumque inclinatio animi ad aliquid agendum quod non convenit, sive illa voluntas sit, sive consensus. Humana vero tentatio dicitur, sine qua jam humana infirmitas vix aut nunquam subsistere potest, ut concupiscentia carnalis, vel delectabilis cibi desiderium, a quibus se liberari postulabat qui dicebat: «De necessitatibus meis erue me, Domine;» (Psalm., XXIV, v.17) hoc est, de his tentationibus concupiscentiarum, quæ quasi naturales ac necessariæ jam factæ sunt, ne ad consensum pertrahant, vel vita ista, plena tentationibus, finita, prorsus eis caream. Quod ergo ait Apostolus: «Tentatio vos non apprehendat nisi humana,» consimilis sententia est ac si diceret: Si inclinatur animus ex delectatione quæ est, ut diximus, humana tentatio, non usque ad consensum pertrahat, in quo peccatum consentit. Quod quasi aliquis quæreret, qua nostra virtute concupiscentiis istis possemus resistere? Fidelis, inquit, Deus qui non patietur vos tentari. Tanquam si diceret: De ipso potius est confidendum, quam de nobis præsumendum, qui nobis auxilium promittens, in omnibus verax est promissis, quod est, eum fidelem esse, ut et scilicet de omnibus adhibenda sit fides.

Tunc vero non patitur nos tentari supra id quod possumus, cum per misericordiam suam ita hanc tentationem humanam temperat, ut non nos ad peccatum premat, quam perferre possimus, ei videlicet resistendo. Tunc autem insuper hanc ipsam tentationem nobis convertit ad commodum, dum per eam sic nos exercet, ut deinceps cum occurrerit, minus gravare possit, et jam minus impetum hostis timeamus, de quo jam triumphavimus et perferre didicimus. Omnis quippe pugna quam nondum experti sumus, gravius sustinemus et amplius formidamus. Cum vero in consuetudinem victoribus venerit, pariter virtus ejus et metus evanescit.

Atunci într-adevăr nu ne va mai chinui ispita peste ceea ce putem, cînd prin mila Lui va domoli această ispită omenească astfel, încît ea nu ne va mai împinge către păcatul pe care l-am putea desăvîrşi, ci îi vom rezista. Atunci ne va întoarce, totuşi către această ispită şi ne va pune la încercare prin ea, spre binele nostru, tocmai pentru ca, ocolită fiind de la început, să nu poată deveni copleşitoare; pentru ca astfel, să ne temem mai puţin de năvala duşmanului pe care l-am învins şi pe care am învăţat totodată să-l îndurăm pînă la capăt.

Orice luptă pe care încă nu am încercat-o, o suportăm mai greu şi ne este frică de ea. Cînd însă ea ne intră în obicei ca unor învingători, virtutea ei, la fel ca şi teama, începe să se risipească.

CAPITOLUL IV

Despre sugestiile demonilor

Există nu numai sugestii ale oamenilor, ci şi ale demonilor; şi aceştia ne îndeamnă adesea la păcat, nu atît prin vorbe cît prin fapte.

Pricepuţi în privinţa naturii lucrurilor, atît prin perspicacitatea spiritului înnăscut cît şi prin îndelungata experienţă (fapt pentru care demonii sînt numiţi şi *cunoscători*), ei cunosc puterile naturale prin care slăbiciunea omenească poate fi dirijată cu uşurinţă către feluritele tulburări. Astfel, cu îngăduinţa lui Dumnezeu, îi duc adesea pe unii la lîncezeală, după care acelora care le-o cer, le oferă remedii. De multe ori, încetînd să-i mai rănească pe aceia, sînt luaţi drept vindecători. De altfel în Egipt li s-a îngăduit să făptuiască o serie de lucruri împotriva lui Moise şi încă în mod miraculos, prin intermediul magilor, ba chiar prin acea putere naturală a lucrurilor pe care o cunoşteau. Totuşi ei nu trebuie consideraţi creatori, cît, mai degrabă, îngrijitori ai faptelor; la fel cum cel care, urmînd scrierea lui Vergilius[14], (Georgice) se străduieşte muncind să crească albinele, trebuie numit *îngrijitor al naturii* şi nu creatorul albinelor, la fel şi cînd îngrijeşte trupul taurului[15].

CAPUT IV

De suggestionibus dæmonum.

Sunt autem suggestiones non solum hominum, sed et dæmonum: quia et isti non nunquam ad peccatum nos incitant non tam verbis quam factis. Periti quippe naturæ rerum tam ingenii subtilitate, quam longa experientia, (unde et dæmones, hoc est, scientes sunt appellati) noverunt vires rerum naturales, unde ad libidinem, vel ad cæteros impetus humana infirmitas facile possit commoveri. Sic et in languorem, Deo permittente, nonnunquam aliquos mittunt, ac postmodum supplicantibus sibi remedia conferunt, et frequenter cum cessant lædere, curare creduntur. Denique in Ægypto multa contra Moysem mirabiliter operari per magos sunt permissi, ac quidem naturali vi rerum, quam noverunt, non tam eorum quæ faciebant creatores dicendi quam compositores: velut si quis juxta documentum Virgilii, (Georg., lib. IV, v.310) tunsa carne tauri apes inde fieri laborando efficeret, non tam apum creator quam naturæ præparator dicendus esset.

hac itaque rerum peritia quam ent in earum naturis dæmones in libidinem, vel cæteras animi siones commovent, quacumque e nobis ignorantibus eas adendo, sive in gustu, sive in tu eas ponendo, vel quolibet do eas interius vel exterius collodo. Multæ quippe sunt in herbis, seminibus, vel tam arborum in lapidum naturis vires ad comendos vel pacandos animos tros aptæ, quas qui diligenter sent, hoc agere facile possent.

Şi astfel, prin priceperea pe care o au în ceea ce priveşte natura lucrurilor, demonii ne îndeamnă către poftă şi celelalte patimi ale spiritului, apropiindu-ni-le nouă neştiutorilor prin orice meşteşug, fie că e vorba de pofta de mîncare, fie aşezîndu-ni-le în aşternut, fie potrivindu-ni-le mai înlăuntrul sau afara noastră, după cum ne-o dorim noi.

Există desigur în ierburi sau seminţe, precum şi în natura copacilor şi a pietrelor, numeroase puteri potrivite pentru a mişca spiritele noastre sau a le face să păcătuiască, puteri pe care cunoscătorii lor pot să le dirijeze cu uşurinţă spre aceasta.

CAPITOLUL V

De ce este pedepsită mai mult făptuirea păcatului decît păcatul însuşi

Unii sînt peste măsură impresionaţi cînd ne aud afirmînd că făptuirea păcatului este numită impropriu păcat, sau că nu orice duce la sporirea păcatului, sau că o plăcere mai deosebită provenită din greşeală este intim legată mai curînd de desăvîrşirea făptuirii decît de mărturisirea vinei. Le voi răspunde întîi acestora, arătîndu-le de ce nu trebuie să se mire atunci cînd adesea este hotărîtă o pedeapsă mare în ciuda dezvinovăţirii, ba chiar atunci cînd în fapt nu s-a întîmplat nici o vină. Ar trebui oare să-i pedepsim şi pe cei cunoscuţi ca nevinovaţi?

Iată, de pildă o femeie sărmană are un copil de alăptat, dar nu are nici măcar haine pentru sine şi pentru micuţul din leagăn. Tulburată de mila pentru cel mic, cînd îl ia în braţe ca să-l înfăşoare în zdrenţele ei, în cele din urmă, neajutorarea aceluia o sileşte ca, înfrîngînd forţa naturii, să-l înăbuşe atunci cînd îl îmbrăţişează cu supremă dragoste; Augustin spune: „Să ai bunătate şi fă ce vrei". Totuşi, cînd femeia a venit la episcop pentru a se dezvinovăţi, i-a fost dată o pedeapsă grea, nu atît pentru greşeala săvîrşită, ci pentru ca ea însăşi şi apoi rînd pe rînd alte femei să devină mai prevăzătoare în asemenea posibile situaţii.

CAPUT V

Cur opera peccati magis quam ipsum puniatur.

Sunt etiam qui non mediocriter moventur, cum audiunt nos dicere opus peccati non proprie peccatum dici, vel quidquam non addere ad peccati augmentum, cur gravior satisfactio pœnitentibus injungatur de operis effectu quam de culpæ reatu. Quibus quidem hoc primum respondeo, cur non præcipue mirentur pro eo, quod non nunquam magna satisfactionis instituitur pœna, ubi nulla intercesserit culpa; et eos quandoque punire debeamus, quos innocentes scimus? Ecce enim pauper aliqua mulier infantulum habet lactentem, nec tantum indumentorum habet, ut et parvulo in cunis, et sibi sufficere possit. Miseratione itaque infantuli commota, cum sibi apponit, ut propriis insuper foveat pannis, et tandem infirmitate ejus vi naturæ superata, opprimere cogitur quem amore summo complectitur. «Habe, inquit Augustinus, charitatem et fac quidquid vis.» Quæ tamen pro satisfactione, cum ad Episcopum venerit, gravis ei pœna injungitur, non pro culpa quam commiserit, sed ut ipsa deinceps vel cæteræ feminæ in talibus providendis cautiores reddantur.

Nonnunquam etiam contingit aliquem ab inimicis suis apud judicem accusari, et tale quid illi imponi, unde illum innocentem esse judex cognoscit. Quia tamen illi instant, et audientiam in judicio postulant, statuto die causam ingrediuntur, testes proferunt licet falsos ad eum quem accusant, convincendum: quos tamen testes cum nequaquam judex manifestis de causis refellere possit, eos suscipere lege compellitur; et eorum probatione suscepta, punire innocentem debet, qui puniri non debet. Itaque punire debet, licet non meruerit, cum tamen lege præcipiente hoc juste judex peragit. Ex his itaque liquet non nunquam pœnam rationabiliter injungi ei in quo nulla culpa præcessit. Quid igitur mirum, si ubi culpa præcesserit, operatio subsecuta pœnam augeat apud homines in hac vita, non apud Deum in futura? Non enim homines de occultis, sed de manifestis judicant, nec tam culpæ reatum, quam operis pensant effectum. Deus vero solus qui non tam quæ fiunt, quam quo animo fiant, attendit, veraciter in intentione nostra reatum pensat, et vero judicio culpam examinat: unde et «probator cordis et renum» (Jerem., cap. XX, v.12) dicitur, et in abscondito videre (Matth., cap. VI, v.4). Ibi enim maxime videt ubi nemo videt: quia in puniendo peccatum, non opus adtendit, sed animum; sicut nos e converso non animum quem non videmus, sed opus quod novimus. Unde sæpe per errorem, vel per legis, ut diximus, coactionem, innocentes punimus, vel noxios absolvimus.

Se întîmplă adesea ca în faţa judecătorului să fie acuzat cineva de către duşmanii săi, punîndu-i-se în cîrcă ceva din care judecătorul să afle nevinovăţia aceluia. Totuşi, deoarece aceia insistă cerînd să fie ascultaţi în proces, în ziua stabilită se începe cauza, prezentîndu-se dovezi - chiar şi false - pentru a-l doborî pe cel acuzat; deoarece judecătorul nu poate nicidecum dovedi falsitatea acelor dovezi într-o cauză evidentă, el este silit prin lege să le accepte; după acceptarea lor, el trebuie să-l pedepsească pe cel ce nu trebuie să fie pedepsit. Deci el trebuie să pedepsească, oricît de nedemn ar fi s-o facă, făptuind în mod just pînă la capăt conform învăţăturii legii. De aici rezultă clar că uneori i se aplică în mod raţional o pedeapsă celui ce nu poartă nici o vină. Să fie aşadar uimitor că atunci cînd există o vină precedentă, făptuirea ce-i urmează sporeşte pedeapsa dată în faţa oamenilor în această viaţă, şi nu în cea viitoare în faţa lui Dumnezeu?

Căci oamenii nu judecă cele ascunse, ci mai ales evidenţele şi cîntăresc nu atît acuzaţia de vinovăţie, cît mai ales efectul făptuirii. Singur Dumnezeu, care observă nu doar cele făptuite, cît mai ales cele ce sînt în gînd, cîntăreşte cu adevărat vina din intenţia noastră, cercetînd-o cu dreapta judecare; pornind de la acestea este şi numit „cel ce pune la încercare inima şi rinichii" (Ieremia, XX, 12) şi cel ce „vede în ce este ascuns" (Matei, VI, 4). Căci El vede întru totul, unde nimeni nu vede; pedepsind păcatul, El nu s-a ocupat de faptă ci de spirit, după cum noi, dimpotrivă, nu ne-am ocupat de spiritul pe care nu-l vedem, ci de fapta ce o cunoaştem, de unde şi faptul că adesea, prin rătăcire sau prin constrîngere legală, după cum am spus, îi pedepsim pe nevinovaţi sau

îi iertăm pe cei răi. Dumnezeu este numit „cel ce pune la încercare" şi „cunoscător al inimii şi al rinichilor", adică al tuturor intenţiilor aflate în pornirea sufletească sau în slăbiciune, sau a celor provenite din desfătarea trupească.

Probator et cognitor cordis et renum dicitur Deus; hoc est, quarumlibet intentionum ex affectione animæ, vel infirmitate, seu delectatione carnis provenientium.

CAPUT VI

De peccatis spiritualibus vel carnalibus.

Cum enim omnia peccata sint animæ tantum, non carnis, (ibi quippe culpa et contemptus Dei esse potest, ubi ejus notitia et ratio consistere habet) quædam tamen peccata spiritualia, quædam carnalia dicuntur, hoc est, quædam ex vitiis animæ, quædam ex infirmitate carnis provenientia. Et quamvis concupiscentia solius sit animæ, sicut et voluntas, (non enim concupiscere vel desiderare aliquid nisi volendo possumus) concupiscentia tamen carnis, sicut et concupiscentia spiritus dicitur: Caro enim, ait Apostolus, concupiscit adversus spiritum et spiritus adversus carnem (Galat., cap V, cap. XX, v.12); hoc est, ex delectatione quam habet in carne, quædam appetit, quæ tamen judicio rationis refugit, vel appetenda censet.

CAPITOLUL VI

Despre păcatele spirituale şi cele trupeşti.

Deşi toate păcatele aparţin sufletului şi nu trupului (în acest caz poate constitui o vină şi dispreţul faţă de Dumnezeu, mai ales cînd gîndul şi cunoaşterea au consistenţă) unele sînt numite spirituale, altele trupeşti, adică provenind fie din viciile sufletului, fie din slăbiciunea trupului. Oricum, pofta sufletului e mai individualizată; voinţa însă (căci nu putem pofti sau dori ceva decît voind) e numită poftă a trupului, alteori însă şi poftă a spiritului; căci Apostolul spune: „Trupul pofteşte împotriva spiritului şi spiritul împotriva trupului (Galateni, V, 7); adică, din desfătarea pe care o obţine prin trup, spiritul doreşte tocmai ceea ce se retrage din calea judecăţii raţionale, socotind că trebuie să dorească chiar aceasta.

CAPITOLUL VII

De ce este numit Dumnezeu cercetătorul inimii şi al rinichilor

Aşadar, conform celor arătate înainte referitor la poftele trupului şi cele ale sufletului, Dumnezeu a fost numit cel ce pune la încercare inima şi rinchii, adică cercetător al intenţiilor şi consimţirilor ce provin de acolo. Noi însă, neavînd puterea de a distinge sau de a face lumină în această problemă, ne întoarcem judecarea către făptuirile cele mai evidente, dar nu pedepsim atît vina, cît făptuirea, şi ne străduim să pedepsim ceva, nu atît pentru că acel ceva ar dăuna sufletului, cît pentru că ar putea dăuna altora; astfel, mai degrabă prevenim daunele publice, decît să-i îndreptăm pe cei însinguraţi; iată cele spuse de Domnul lui Petru: „Dacă fratele tău ar păcătui faţă de tine, mustră-l pentru aceasta doar între tine şi el" (Matei, XVIII, 15); ce înseamnă „a păcătuit faţă de tine" ? adică nu faţă de altul ? să fie ca şi cum ar trebui să pedepsim sau să îndreptăm mai mult nedreptăţile aduse nouă decît pe cele provocate altora ? Nu e corect. A spus: „Dacă ar păcătui faţă de tine" înţelegînd prin aceasta dacă ar făptui pe faţă, ca prin exemplul său să te poată corupe.

Căci chiar dacă el păcătuieşte mult în sine, atîta timp cît vina sa ascunsă îl face doar pe el vinovat, nu-i tîrăşte pe ceilalţi prin exemplul său la vinovăţie.

CAPUT VII

Cur Deus dicatur inspector cordis et renum.

Juxta igitur hæc duo, concupiscentiam carnis et concupiscentiam animæ, quæ præmisimus, probator cordis et renum dictus est Deus, hoc est, inspector intentionum vel consensuum inde provenientium. Nos vero qui hoc discutere ac disjudicare non valemus, ad opera maxima judicium nostrum convertimus, nec tam culpas quam opera punimus, nec in aliquo tam quod ejus animæ nocet, quam quod aliis nocere possit vindicare studemus, ut magis publica præveniamus damna, quam singularia corrigamus, juxta quod et Dominus Petro ait: «Si peccaverit in te frater tuus, corripe illum inter te et ipsum solum.» (Matth., cap. XVIII, v.15) Quid est: «Peccaverit in te,» quasi non in alium, ut magis injurias nobis quam aliis illatas corrigere vel vindicare debeamus? Absit. «Si peccaverit in te,» dixit cum manifeste agit unde te per exemplum corrumpere possit. Qoud si enim in se tantum peccat, cum culpa ejus occulta eum solum reum constituit, non ad reatum alios quantum in se est per exemplum trahit.

Etsi enim desunt qui malam ejus actionem imitentur vel etiam cognoverint, actio tamen ipsa magis quam animi culpa castiganda est apud homines; quia plus offensæ contrahere potuit, et perniciosius per exemplum fieri, quam culpa latens animi. Omne namque quod in communem perniciem, vel in publicum redundare potest incomodum, castigatione majori est puniendum, et quod contrahit majorem offensam, graviorem inter nos promeretur pœnam, et majus hominum scandalum majus inter homines incurrit supplicium, etsi levior præcessit culpa. Ponamus enim aliquem coitu suo mulierem aliquam corrupisse in ecclesia: quod cum ad aures populi delatum fuerit, non tantum de violatione feminæ ac veri templi Dei, quantum de infractione corporalis templi commoventur; cum tamen gravius sit in mulierem, quam in parietes præsumere, et homini quam loco injuriam inferre. Et incendia domorum majori pœna vindicamus, quam in peracta fornicatione, cum longe apud Deum hæc illis habentur graviora.

Et hæc quidem non tam justitiæ debito, quam dispensationis aguntur temperamento, ut quemadmodum diximus, publica præveniendo damna communi consulamus utilitati.

Chiar dacă lipsesc cei care ar imita sau ar cunoaşte reaua făptuirea a cuiva, totuşi în faţa oamenilor trebuie îndreptată mai curînd făptuirea în sine decît vina spiritului, deoarece aceea a putut să-i incite mai mult împotriva răului săvîrşit şi să-l facă mai primejdios pe făptuitor prin exemplu, decît vina ascunsă a sufletului. Tot ceea ce se poate revărsa spre dezastrul comun sau într-un loc public, este stînjenitor şi trebuie pedepsit printr-o mustrare mai aspră; şi cu cît provoacă tuturor o jignire mai mare, cu atît primeşte din partea noastră o pedeapsă mai grea, scandalizarea oamenilor devine mai mare, pătrunzînd printre ei ideea unui supliciu cît mai mare, chiar dacă făptuirea a fost precedată de o vină mai uşoară. De exemplu, să considerăm că cineva seduce o femeie prin act sexual chiar în biserică; dacă acest lucru ar ajunge la urechile poporului, toţi ar fi cutremuraţi nu atît de pîngărirea femeii şi a adevăratului spaţiu al lui Dumnezeu, cît de „frîngerea" fizică a templului - ca spaţiu; aceasta pentru că ar fi fost mai împovărător să-şi imagineze dinainte ceva în legătură cu femeia, decît în legătură cu pereţii, sau să-i provoace o nedreptate omului decît locului.

Şi incendierea caselor o răzbunăm cu o pedeapsă mai mare decît atunci cînd este vorba de preacurvia dusă pînă la capăt, deşi în faţa lui Dumnezeu aceasta este considerată o faptă mult mai gravă. Toate acestea deci sînt făcute nu atît din datoria faţă de justiţie cît, am mai spus, dintr-o împărţire a justei proporţii încît, evidenţiind pedepsele publice, să ne îngrijim de utilitatea lor obştească.

Aşadar, pentru păcatele mai mici aplicăm pedepse mai mari, nu atît pentru că am veghea la dreptatea justiţiei încălcată din vină, cît gîndindu-ne prin delimitarea clară dată de previziune, la mărimea neajunsului ce ar rezulta printr-o pedeapsă mai uşoară. Deci, lăsînd în seama judecării divine greşelile spiritului, urmărim cu judecarea noastră efectele acestora ce trebuie noi să le judecăm fiind atenţi în delimitarea lor mai curînd la obsesia prudenţei decît la puritatea dreptăţii. Dumnezeu însă dă fiecăruia în parte pedeapsa, conform mărimii vinei, încît toţi cei ce îl dispreţuiesc în egală măsură, sînt pedepsiţi într-o bună zi cu aceeaşi pedeapsă, indiferent cărui rang sau profesii i-ar aparţine. Căci dacă un călugăr şi un laic ar cădea în egală măsură în consimţirea preacurviei, iar mintea laicului s-ar aprinde într-atît încît chiar de ar fi călugăr nu s-ar putea abţine de la ruşine, nici măcar din respect faţă de Dumnezeu, aceeaşi pedeapsă ar primi-o ca şi călugărul.

Deci trebuie simţit la fel şi faţă de cel ce revoltă pe mulţi, păcătuind pe faţă şi corupînd prin exemplul său, ca şi faţă de altul care, păcătuind pe ascuns, îşi face rău doar sieşi. Cel care păcătuieşte pe ascuns este la fel cu cel ce se arată pe faţă, printr-o asemănătoare dispreţuire a lui Dumnezeu; faptul că nu-i corupe pe alţii este mai curînd întîmplător, decît faptul de a fi fost lăsat liber chiar de Dumnezeu, necruţîndu-se pe sine însuşi nici de dragul Lui, încît în cele din urmă să fie judecat în faţa lui Dumnezeu pentru o vină egală cu cea săvîrşită înainte.

Sæpe igitur minima peccata majoribus pœnis vindicamus, non tam æquitate justitiæ adtendentes, quæ culpa præcesserit, quam discretione providentiæ cogitantes, quanta hinc contingere possit incommoditas, si leviter puniatur.

Culpas itaque animi divino reservantes judicio, effecta earum de quibus judicare habemus, prosequimur nostro, dispensationem in talibus, hoc est prudentiæ, quam diximus, rationem magis quam æquitatis adtendentes puritatem. Deus vero unius cujusque pœnam secundum culpæ quantitatem disponit, et quicumque ipsum æqualiter contemnunt, æquali postmodum pœna puniuntur, cujusque conditionis aut professionis sint. Si enim monachus et laicus in consensum fornicationis pariter veniant, et mens quoque laici in tantum sit accensa, ut neque ipse, si monachus esset, pro reverentia Dei ab ista turpitudine desisteret, eamdem quam monachus p_nam meretur. Sic et de illis sentiendum est quorum alter manifeste peccans multos scandalizat, ac per exemplum corumpit; alter vero, cum occulte peccet, soli sibi nocet. Si enim qui occulte peccet, in eodem, quo ille, proposito et pari contemptu Dei existit, ut quod alios non corrumpit, fortuitu magis eveniat, quam ipse propter Deum dimittat, qui nec sibi ipsi propter Deum temperat, profecto pari reatu apud Deum constringitur.

Solum quippe animum in remuneratione boni vel mali, non effecta operum Deus adtendit, nec quid de culpa vel bona voluntate nostra proveniat pensat, sed ipsum animum in proposito suæ intentionis, non in effectu exterioris operis judicat. Opera quippe quæ, ut prædiximus, æque reprobis ut electis communia sunt, omniaque in se indifferentia, nec nisi pro intentione agentis bona vel mala dicenda sunt, non videlicet quia bonum vel malum sit ea fieri, sed quia bene vel male fiunt, hoc est, ea intentione qua convenit fieri, aut minime. Nam, ut beatus meminit Augustinus, ipsum malum esse bonum est, cum eo quoque bene utatur Deus, nec aliter ipsum esse permittat, cum tamen ipsum nequaquam sit bonum. Cum itaque dicimus intentionem hominis bonam, et opus illius bonum, duo quidem distinguimus, intentionem scilicet ac opus, unam tamen bonitatem intentionis; veluti si dicamus bonum hominem, et filium boni hominis, duos quidem homines, non duas bonitates figuramus. Sicut ergo homo bonus ex propria bonitate dicitur, filius autem boni hominis cum dicitur nihil in se boni habere, ex hoc monstratur: ita cujusque intentio bona in se vocatur, opus vero bonum non ex se appellatur quod ex bona procedat intentione. Una itaque est bonitas, unde tam intentio quam operatio bona dicitur, sicut una est bonitas, ex qua bonus homo, et filius hominis boni appellatur; vel una bonitas, ex qua bonus homo, et bona hominis voluntas dicitur.

Dumnezeu în răsplătirea binelui sau răului judecă doar spiritul nostru şi nu este atent la urmările făptuirilor; şi, pentru a nu se naşte din voinţa noastră de bine ceva legat de o posibilă vină, El hotărăşte asupra spiritului nostru, dar nu prin efectul vizibil al făptuirii, ci pornind de la structura intenţiei acesteia.

După cum am mai spus, făptuirile comune aparţinînd atît celor dragi cît şi celor respingători sînt în sine lipsite de deosebiri şi nu trebuie numite bune sau rele pornind de la intenţia făptuitorului sau pentru că existenţa lor ar însemna binele sau răul; ele devin bine sau rău pentru că există, adică prin acea intenţie prin care s-a hotărît ca ele să existe sau nu. Căci, după cum aminteşte şi fericitul Augustin, însăşi existenţa răului e un bine, de vreme ce Dumnezeu se foloseşte bine de acesta, neîngăduind ca el să fie altfel decît este, deşi răul nicidecum nu poate fi binele.

Cînd numim însă intenţia bună a omului şi făptuirea sa bună, distingem totuşi între două, adică intenţia şi făptuirea; ar fi deci o singură bunătate a intenţiei; ar fi ca şi cînd numind un *om bun* şi *fiul omului bun* ne-am imagina totuşi doi oameni şi nu două bunătăţi; aşadar, după cum omul bun e numit pornindu-se de la propria lui bunătate, cînd este numit *fiul omului bun*, după cum demonstrează exemplul, acesta nu are nimic bun; astfel, buna intenţie a fiecăruia este numită în propria ei persoană, iar făptuirea nu este numită bună în sine, deoarece izvorăşte din buna intenţie. Şi astfel, una este bunătatea pornind de la care atît intenţia cît şi făptuirea sînt numite bune, alta este bunătatea care determină numirea de *om bun* şi de *fiu al omului bun*, adică o anumită bunătate este cea de la care este numit omul bun şi voinţa bună a omului.

Cei ce obişnuiesc să arate că făptuirea este cea care face demnă de răsplată intenţia sau că duce la sporirea recompensei, ar trebui să observe cît este de neserioasă această obiecţie a lor. Ei afirmă că buna intenţie şi efectul bunei intenţii formează două bunuri; în consecinţă că binele adăugat binelui trebuie să valoreze mai mult decît fiecare în parte.

Le răspund acestora întrebîndu-i: dacă acel tot valorează mai mult decît fiecare componentă în parte, oare nu sîntem siliţi să-l acceptăm ca fiind, tocmai de aceea, demn de o răsplată mai mare[16]? Nu neapărat. Există desigur numeroase lucruri însufleţite şi neînsufleţite a căror multitudine este mai folositoare în unele direcţii decît fiecare element component al acelei mulţimi, dar cu toate acestea nu li se cuvine nici o recompensă. Iată, boul înjugat alături de bou sau de cal, sau lemnul adăugat la lemn sau la fier, sînt lucruri bune, ba mai mult, îmbinarea lor e mai puternică decît fiecare în parte, dar cu toate acestea nu se bucură de o recompensă mai mare.

S-ar putea spune că, într-adevăr aşa este, căci fiind lipsite de raţiune, nu sînt dintre cele ce ar merita recompensă. Dar oare, făptuirea noastră are raţiune pentru a fi demnă? Deloc, s-ar putea zice; se spune totuşi că făptuirea e demnă, deoarece ne face să devenim demni, adică ne face demni de răsplată, chiar de una mai mare. Acest lucru l-am negat însă, bineînţeles, mai înainte; ascultă deci de ce trebuie negat.

Există în intenţia celor sărmani, legat de construirea bisericilor, două elemente: unul este împlinirea sentimentului pietăţii personale, iar celălalt este banul pe care l-au pregătit, dar care le-a fost smuls prin violenţă.

Qui ergo solent objicere operationem quoque intentionis remuneratione dignam esse, vel ad aliquod remunerationis augmentum proficere, adtendant quod nugatoria eorum sit objectio. Duo, inquiunt, bona sunt, intentio bona et bonæ intentionis effectus, et bonum bono adjunctum plus aliquid valere quam singula debet.

Quibus respondeo: quod si ponamus plus illud totum valere quam singula; nunquid ideo majori remuneratione dignum cogimur concedere? Non utique. Multa quippe sunt tam animata quam inanimata, quorum multitudo ad plura utilis est, quam unumquodque in ea multitudine comprehensum, quibus tamen omnibus nulla prorsus remuneratio debetur. Ecce enim bos bovi vel equo adjunctus, sive lignum ligno vel ferro, res quidem bonæ sunt, et plus eorum multitudo quam singula valet, cum tamen nihil omnino remunerationis amplius habeat.

Revera, inquies, ita est; quia non sunt talia quæ mereri possint, cum ratione careant. Sed nunquid opus nostrum rationem habet, ut mereri possit? Nequaquam, inquies; sed tamen mereri opus dicitur, quia nos mereri facit, hoc est, dignos remuneratione, vel saltem majore. Sed hoc profecto supra negavimus, et cur negandum sit extra ea quæ diximus, accipe. Sunt duo in eodem proposito ædificandi domos pauperum, alter devotionis suæ affectum implet, alter vero pecunia quam præparaverat, sibi violenter ablata,

quod proposuit consummare non permittitur, nulla sui culpa interveniente, sed sola eum violentia præpediente. Nunquid ejus meritum id quod exterius est actum, minuere potuit apud Deum, aut malitia alterius eum minus acceptabilem Deo facere potuit, qui, quantumcumque potuit, pro Deo fecit? Alioquin magnitudo pecuniæ unumquemque meliorem ac digniorem facere posset, videlicet ad meritum vel augmentum meriti proficere ipsa posset, et quo ditiores homines essent, meliores fieri possent, cum ipsi ex copia divitiarum devotioni suæ plus possent in operibus addere. Quod quidem existimare, ut opes scilicet ad veram beatitudinem, vel ad animæ dignitatem quidquam valeant conferre, vel de meritis pauperum quidquam auferre, summa est insania. Si autem animam meliorem efficere non potest possessio rerum, utique nec eam Deo cariorem facere potest, nec in beatitudine meriti quidquam obtinere.

Astfel celui sărman nu-i este permis să ducă la bun sfîrşit ceea ce şi-a pus în vedere, fără să fi intervenit vreo vină a sa, singură violenţa fiind cea care îl ţine legat. Oare făptuirea din afară să poată diminua meritul său, sau nemernicia altuia să-l poată face mai puţin acceptabil în faţa lui Dumnezeu, chiar pe acela care a făcut atît cît a putut pentru El? Ar însemna că mărimea averii l-ar putea face pe cîte unul fie mai bun, fie mai demn, mai ales dacă aceasta ar folosi meritului sau sporirii acestuia, încît oamenii ar deveni cu atît mai bogaţi cu cît ar adăuga din mulţimea bogăţiei lor mai multe înfăptuirii pietăţii. Este însă cea mai mare sminteală ceea ce pot crede unii, anume că bogăţiile duc la adevărata fericire, sau că aşezate la un loc cu demnitatea sufletului ar avea vreo valoare, sau să smulgi ceva din meritele săracilor. După cum stăpînirea lucrurilor nu poate face sufletul mai bun, tot aşa nu-l poate face mai drag lui Dumnezeu şi nici nu obţine nimic din fericirea pe care o dă meritul.

CAPITOLUL VIII

Despre recompensarea făptuirilor exterioare

Nu negăm totuşi faptul că în această viaţă se pune ceva şi pe seama făptuirilor bune sau rele, încît sîntem fie incitaţi prin recompensa prezentă, spre cele bune, fie traşi înapoi de la cele rele, prin posibila pedeapsă; astfel mulţi se folosesc de exemple în făptuirea celor ce se cuvin dar şi în a se feri de cele ce nu se cuvin.

CAPUT VIII

De remuneratione operum exteriorum.

Nec tamen negamus in hac vita bonis istis operibus vel malis aliquid tribui, ut ex præsenti retributione in præmio vel pœna amplius ad bona incitemur, vel malis retrahamur; et de aliis alii exempla sumant in faciendis quæ conveniunt, vel cavendis quæ non conveniunt.

CAPUT IX

Quod Deus et homo in Christo uniti non sit melius aliquid quam solus Deus.

Denique ut ad præmissa redeamus, ubi videlicet dictum est, quia bonum bono additum quiddam melius efficit quam unumquodque eorum per se sit; vide ne illuc usque ducaris, ut Christum, id est, Deum et hominem sive invicem in persona unitos melius quiddam dicas quam ipsa Christi divinitas vel humanitas sit, hoc est, ipse Deus homini unitus, vel ipse homo a Deo assumptus. Constat quippe in Christo tam assumptum hominem, quam Deum assumentem esse bonum, et utramque substantiam non nisi bonam intelligi posse; sicut et in singulis hominibus tam corporea quam incorporea substantia bona est, licet ad dignitatem vel meritum animæ bonitas corporis nihil referat. At vero quis totum id quod Christus dicitur, hoc est simul Deum et hominem, vel quamcumque rerum multitudinem Deo præferre audebit, tanquam eo melius aliquid esse possit, qui et summum bonum est, et ab ipso quidquid boni habent, accipiunt omnia? Quamvis enim ad aliquid agendum nonnulla ita necessaria videantur, ut non id facere Deus sine ilis possit tanquam quibusdam adminiculis, vel primordialibus causis, nihil tamen, quantacumque sit rerum magnitudo, Deo melius dici potest.

CAPITOLUL IX

Din ce motiv Dumnezeu şi omul uniţi în Hristos nu reprezintă ceva mai bun decît Dumnezeu singur

Să ne întoarcem, în sfîrşit, la premise, adică la afirmaţia conform căreia binele adăugat binelui generează un bine mai bun decît fiecare în sine; fii însă atent să nu ajungi să afirmi că Hristos, adică Dumnezeu, şi omul, uniţi reciproc într-o persoană, formează ceva mai bun decît ar fi în parte divinitatea Lui sau umanitatea sa, înţelegîndu-l aici pe Dumnezeu însuşi unit cu omul, sau umanitatea însăşi asumată de Dumnezeu.

Se admite chiar şi faptul că omul este în Hristos în măsura bunătăţii lui Dumnezeu care şi l-a asumat, astfel încît fiecare din cele două substanţe poate fi înţeleasă doar ca bună. Şi, deoarece în fiecare om atît substanţa corporală - cît şi cea necorporală - este bună, se admite că bunătatea trupului nu duce la nici un merit sau demnitate a sufletului. Cine va îndrăzni să pună mai presus de Dumnezeu acel tot numit Hristos - adică Dumnezeu şi om în acelaşi timp - sau vreo altă mulţime a lucrurilor de orice fel, ca şi cum ar reprezenta ceva mai bun? Mai ales că El, fiind supremul bine, toate cele ce au ceva bun, îl primesc de la El.

Deşi s-ar părea că pentru a face orice, sînt necesare mai multe elemente, deci că Dumnezeu nu ar putea face nimic fără ele - privite ca ajutoare sau cauze primordiale - totuşi, în ciuda mărimii lucrurilor, nimic nu poate fi numit mai bun decît Dumnezeu.

Astfel, deşi e clar că numărul lucrurilor bune, ca şi bunătatea, înseamnă o pluralitate, nu rezultă din aceasta că bunătatea ar fi mai mare; ar fi ca şi cum, dacă ştiinţa e în general bogată, sau dacă numărul ştiinţelor e în creştere, n-ar mai fi necesară sporirea cunoaşterii fiecăreia, deci augumentarea în timp. Astfel se întîmplă şi în cazul lui Dumnezeu: deşi el este bun în sine şi creează nenumărate lucruri ce fiinţează în general sau au fiinţare bună numai prin El - bunătatea răspîndindu-se în mai multe, încît numărul lucrurilor bune devine mai mare - totuşi nici o bunătate n-o poate egala sau depăşi pe a Sa. Deşi bunătatea există şi în om şi în Dumnezeu - aceştia fiind însă de substanţă şi de natură diferite - ea nu poate fi nici egalată, nici depăşită cînd aparţine vreunui lucru divin; şi astfel, nimic nu trebuie numit mai bun decît Dumnezeu, sau egal cu el.

Etsi enim bonarum rerum numerus constat, ut bonitas in pluribus sit, non ideo bonitatem majorem esse contingit: velut si scientia in pluribus abundet, aut scientiarum numerus crescat, non ideo scientiam cujusque crescere necesse est, ut major scilicet fiat quam prius. Sic et cum in se Deus bonus sit et innumerabilia creet, quæ nec esse, nec bona esse nisi per illum habent, bonitas per eum in pluribus est, ut major sit numerus bonarum rerum, nulla tamen bonitas ejus bonitati præferri vel æquari potest. Bonitas quidem in homine et bonitas in Deo est, et cum diversæ sint substantiæ vel naturæ quibus bonitas inest, nullius tamen rei bonitas divinæ præferri vel æquari potest; ac per hoc nihil melius, hoc est, majus bonum quam Deus, vel æque bonum dicendum est.

CAPUT X

Quod multitudo bonorum non **est melius uno bonorum.**

In opere vero et intentione nec bonitatum aut bonarum rerum numerus consistere videtur. Cum enim bona intentio et bona operatio dicitur, hoc est, ex bona intentione procedens, sola bonitas intentionis designatur; nec in eadem significatione nomen boni retinetur, ut plura bona dicere possimus. Nam et cum dicimus simplicem hominem esse, et simplicem dictionem, non ideo hæc esse concedimus plura simplicia, cum hoc nomen *simplex* aliter hic, et aliter ibi sumatur. Nemo ergo nos cogat, ut cum bonæ intentioni bona operatio additur, concedamus, bonum bono superaddi tanquam plura sint bona, pro quibus remuneratio crescere debeat; cum, ut dictum est, nec plura bona recte dicere possimus illa, quibus boni vocabulum nequaquam uno modo convenit.

CAPITOLUL X

De ce mulţimea bunurilor nu reprezintă ceva mai bun decît unul dintre ele

Se pare că atît în făptuire cît şi în intenţie nu are importanţă numărul bunătăţilor sau al lucrurilor bune; aceasta, deoarece cînd este numită intenţia bună, dar şi făptuirea bună - adică pornită din intenţia bună - este desemnată doar bunătatea intenţiei; din aceasta nu este reţinut prin semnificare numele binelui astfel, încît să putem afirma mai multe bunuri; cînd spunem că *omul este simplu*, sau *vorbirea este simplă*, nu considerăm că ar fi o pluralitate de simplităţi, ca şi cum determinantul *simplu* ar fi atribuit cînd unuia, cînd alteia.

Să nu ne silească aşadar nimeni, să acceptăm că, adăugînd buna făptuire la buna intenţie, adică binele la bine, acesta devine mai numeros, încît după cum a sporit, pe atît ar trebui să crească şi recompensa; de asemenea, după cum am mai spus, să nu fim siliţi să nu putem numi just acele lucruri din care, chiar numeroase fiind, e clar că nu rezultă numirea binelui.

CAPITOLUL XI

Cum există făptuirea bună prin intenţia bună

Afirmam că intenţia bună, adică dreaptă, există în sine; făptuirea însă o numim bună, nu pentru că ar avea ceva din bine, ci pentru că porneşte din intenţia bună. Astfel, se poate întîmpla cu unul şi acelaşi om, ca în momente diferite, în funcţie de diversitatea intenţiei, făptuirea lui să fie numită cînd bună, cînd rea; se pare că astfel ar avea loc o schimbare a atitudinii faţă de bine şi rău.

Iată această propoziţie: *Socrate stă jos;* de exemplu, intelectul lui se schimbă în raport cu adevărul sau falsul, în timp ce Socrate, cînd stă jos, cînd stă în picioare. Dar permanenta modificare a varietăţii legate de adevăr şi fals, afirmată de Aristotel ca dependentă de acestea, nu are loc pentru că s-ar schimba sau ar lua asupra lor ceva din schimbare cele aflate în jurul adevărului sau falsului, ci pentru că lucrul subiect în sine, în acest caz Socrate, se mişcă, de la şedere la stare sau invers.

CAPUT XI

Quod intentione bona sit opus bonum.

Bonam quippe intentionem, hoc est, rectam in se dicimus: operationem vero, non quod boni aliquid in se suscipiat, sed quod ex bona intentione procedat. Unde et ab eodem homine cum in diversis temporibus idem fiat, pro diversitate tamen intentionis ejus operatio modo bona, modo mala dicitur, et ita circa bonum et malum variari videtur. Sicut hæc propositio: *Socrates sedet*, vel ejus intellectus circa verum et falsum variatur, modo Socrate sedente, modo stante. Quam quidem permutationem varietatis circa verum et falsum ita in his Aristoteles contingere dicit, non quod ipsa, quæ circa verum vel falsum mutantur, aliquid suscipiant sui mutatione, sed quod res subjecta, id est, Socrates, in se ipso moveatur, de sessione scilicet ad stationem, vel e converso.

CAPUT XII

Unde bona intentio sit dicenda?

Sunt autem qui bonam vel rectam intentionem esse arbitrantur, quoticumque se aliquis bene agere credit, et Deo placere id quod facit; sicut et illi qui Martyres persequebantur, de quibus Veritas in Evangelio: «Venit hora ut omnis qui interficit vos, arbitretur obsequium se præstare Deo.» (Joan., cap.XVI, v.1) Qualium ignorantiæ Apostolus quidem compatiens ait: «Testimonium illis perhibeo, quod æmulationem Dei habent, sed non secundum scientiam;» (Rom., cap. X, v.2) hoc est, magnum fervorem habent ac desiderium in his faciendis, quæ Deo placere credunt; sed quia in hoc animi sui zelo vel studio decipiuntur, erronea est eorum intentio, nec simplex est oculus cordis, ut clare videre queat, hoc est, ab errore sibi providere. Diligenter itaque Dominus, cum secundum intentionem rectam vel non rectam opera distingueret, oculum mentis, hoc est, intentionem «simplicem» et quasi a sorde puram, ut clare videre posset, aut e contrario «tenebrosam» vocavit, cum diceret: «Si oculus tuus simplex fuerit, totum corpus tuum lucidum erit»; (Matth., cap. VI v.22) hoc est, si intentio recta fuerit, tota massa operum inde provenientium, quæ more corporalium rerum videri possit, erit luce digna, hoc est bona: sic e contrario.

CAPITOLUL XII

De unde trebuie numită intenţia bună ?

Sînt unii care consideră că intenţia este bună sau dreaptă; întotdeauna se găseşte cîte unul care să creadă că tot ce face el e bine făcut, ba chiar plăcut lui Dumnezeu; ca şi cei care i-au persecutat pe martiri, şi despre care Adevărul spune în Evanghelie: „A venit ora cînd oricine care v-a omorît, să fie socotit că a arătat supunere lui Dumnezeu." (Ioan, XVI, 1). Apostolul răspunde neştiinţei acelora compătimindu-i: „Le aduc dovadă acelora că au dorinţa de a se întrece pentru Dumnezeu, dar nu urmînd ştiinţa." (Romani, X, 2). Adică, aceia manifestă o mare înflăcărare şi dorinţă în a făptui ceea ce ei cred că îi place lui Dumnezeu; dar, pentru că în acest zel sau dorinţă a spiritului sînt amăgiţi, intenţia lor este greşită, astfel încît ochiul inimii nu este suficient pentru strădania de a vedea clar, adică pentru a se feri din timp de greşeală.

Şi astfel, cînd Dumnezeu va distinge cu grijă, conform intenţiei, făptuirile drepte sau nedrepte, va numi ochiul inimii - adică intenţia- *simplu* şi pur, lipsit de murdărie, în funcţie de cum va fi el în stare să vadă cu claritate; în caz contrar intenţia va fi numită întunecoasă. Iată ce spune: „Dacă ochiul tău va fi simplu, întregul tău trup va fi strălucitor"; (Matei, VI, 22) adică, dacă intenţia va fi fost dreaptă, totalitatea făptuirilor provenite din ea, analog lucrurilor corporale vizibile, poate fi privită ca demnă de strălucire, deci bună; în aceeaşi măsură este valabil şi contrarul.

Deci intenţia nu trebuie numită bună pentru că pare bună, ci, mai presus de toate, pentru că poate fi considerată astfel; este evident că nu poate exista vreo înşelăciune în ceva spre care se tinde şi despre care se crede că îi place lui Dumnezeu. De altfel chiar şi necredincioşii ar avea făptuiri bune precum noi, dacă, asemenea nouă, ar crede că pot fi mîntuiţi prin faptele lor sau că acestea îi sînt plăcute lui Dumnezeu.

Non est itaque intentio bona dicenda, quia bona videtur, sed insuper quia talis est, sicut existimatur; cum videlicet illud ad quod tendit, si Deo placere credit, in hac insuper existimatione sua nequaquam fallatur. Alioquin ipsi etiam infideles sicut et nos bona opera haberent, cum ipsi etiam non minus quam nos per opera sua se salvari, vel Deo placere credant.

CAPUT XIII

Quod peccatum non est nisi contra conscientiam.

Si quis tamen quærat utrum illi Martyrum vel Christi persecutores in eo peccarent quod placere Deo credebant; aut illud sine peccato dimittere possent, quod nullatenus esse dimittendum censebant, profecto secundum hoc quod superius peccatum esse discripsimus contemptum Dei, vel consentire in eo, in quod credit consentiendum non esse, non possumus dicere eos in hoc peccasse, nec ignorantiam cujusquam, vel ipsam etiam infidelitatem, cum qua nemo salvari potest, peccatum esse. Qui enim Christum ignorant, et ob hoc fidem Christianam respuunt, quia eam Deo contrariam credunt, quem in hoc Dei contemptum habent quod propter Deum faciunt, et ob hoc bene se facere arbitrantur, præsertim cum Apostolus dicat «Si cor nostrum non reprehenderit nos, fiduciam habemus apud Deum:» (Joan. I, cap. III, v.21) tanquam si diceret: Ubi contra conscientiam nostram non præsumimus, frustra nos apud Deum de culpa reos statui formidamus? Aut si talium ignorantia peccato minime est ascribenda, quomodo ipse Dominus pro crucifigentibus se orat dicens: ,Pater, dimitte illis, non enim sciunt quid faciunt:, (Luc., cap. XXIII, v.34) vel Stephanus hoc instructus exemplo pro lapidantibus supplicans ait: ,Domine, ne statuas illis hoc peccatum?, (Act.Apost., cap. VII, v.59)

CAPITOLUL XIII

De ce păcatul există numai împotriva conştiinţei ?

Cineva ar putea să întrebe de ce persecutorii martirilor sau ai lui Hristos au păcătuit prin ceea ce credeau că-i place lui Dumnezeu; sau, cum ar putea să părăsească fără păcat ceea ce chiar ei socotesc că nu trebuie nicidecum părăsit - adică tocmai conform cu ceea ce am descris mai sus ca fiind *dispreţuirea lui Dumnezeu,* sau *a consimţi la ceva despre care se crede că nu trebuie consimţit;* nu putem afirma că ei au păcătuit în acest sens, sau că neştiinţa vreunuia, sau însăşi necredinţa - deşi nimeni nu poate fi mîntuit de ea - ar fi un păcat.

Ei îl ignoră pe Hristos şi din această cauză resping credinţa creştină scuipînd-o şi considerînd-o potrivnică lui Dumnezeu; astfel, dispreţul faţă de Dumnezeu îl manifestă tocmai din ceea ce fac pentru El considerînd că fac bine, mai ales că Apostolul spune „Dacă inima noastră nu ne va trage înapoi, vom avea încredinţare la Dumnezeu" (I, Ioan, III, 21); ca şi cum ar spune că, dacă nu am presupus nimic împotriva conştiinţei noastre, nu are rost să ne îngrozim în faţa lui Dumnezeu ca de o vină ai cărei martori am fi; sau că neştiinţa acelora nu trebuie nicidecum asimilată păcatului, de vreme ce însuşi Domnul se roagă pentru cei ce-l răstignesc, spunînd „Iartă-i Doamne, pe aceştia, căci nu ştiu ce fac" (Luca, XXIII, 34); sau Ştefan, care, învăţînd din această pildă, se roagă pentru cei ce-l lapidau, spunînd: „Doamne, nu le socoti lor păcatul acesta" (Faptele Apostolilor, VII, 59).

Se pare deci, că nu există nimic de iertat, dacă nu există o vină precedentă, şi nici nu se obişnuieşte să se spună că este iertat ceva, dacă nu s-a hotărît o pedeapsă pe care s-o determine vina.

Ştefan numeşte desigur *păcat* ceea ce de fapt pornea de la necunoaştere.

Non enim ignoscendum videtur, ubi culpa non præcessit; nec aliud solet dici ignosci, nisi pœnam condonari quam culpa meruit. Stephanus insuper peccatum patenter appellat, quod de ignorantia erat.

CAPUT XIV

Quot modis peccatum dicatur ?

Sed ut objectis plenius respondeamus, sciendum est nomen peccati diversis modis accipi: proprie tamen peccatum dicitur ipse Dei contemptus, vel consensus in malum, ut supra meminimus: a quo parvuli sunt immunes, et naturaliter stulti, qui cum merita non habeant tanquam ratione carentes, nihil eis ad peccatum imputatur, et solummodo per sacramenta salvantur. Dicitur etiam peccatum hostia pro peccato, secundum quod Apostolus Dominum Jesum Christum dicit factum esse peccatum (Corinth. II, cap. V, v.21). Pœna etiam peccati dicitur peccatum sive maledictum, juxta quod dicimus peccatum dimitti, hoc est pœnam condonari, et Dominum Jesum portasse peccata nostra, hoc est pœnam peccatorum nostrorum, vel ex eis provenientes sustinuisse. Sed cum parvulos originale peccatum dicimus habere, vel nos omnes, secundum Apostolum, in Adam peccasse, tale est, ac si diceretur a peccato illius originem nostræ pœnæ vel damnationis sentetiam incurrisse. Opera quoque ipsa peccati, vel quidquid non recte scimus aut volumus, non nunquam peccata dicimus. Quid est enim aliquem fecisse peccatum, nisi peccati implesse effectum?

CAPITOLUL XIV

În cîte feluri este numit păcatul ?

Pentru a răspunde mai complet unor obiecţii trebuie ştiut că denumirea de *păcat* este înţeleasă în felurite moduri; după cum am mai afirmat, la propriu păcatul este numit „dispreţuirea lui Dumnezeu" sau „consimţirea la rău". Rămîn neatinşi de aceasta cei neînsemnaţi şi, în mod natural, cei proşti; neavînd nici merite, nici vreo vină - fiind lipsiţi de raţiune - acestora nu li se poate reproşa nimic în legătură cu păcatul, astfel că ei se menţin teferi doar prin jurăminte de credinţă.

Păcatul este numit şi „animal de jertfă pentru păcat", denumirea prin care Apostolul arată că Domnul Isus Hristos s-a făcut păcat (II, Corinteni, V, 21). „Povara păcatului" este numit păcatul sau blestemul conform cu ceea ce am numit păcatul sau pedeapsa *atribuite* cuiva, adică, precum am spus că Domnul Isus Hristos a purtat păcatele noastre, povara lor, sau pe cele provenite din ele.

Dar, cînd spunem că şi cei neînsemnaţi au păcatul originar sau că noi toţi, conform Apostolului, am păcătuit în Adam, este ca şi cum s-ar spune că din păcatul aceluia provine originea vinei noastre sau hotărîrea pedepsirii noastre. Uneori, chiar înfăptuirile păcatelor, sau ceva ce nu cunoaştem corect, le numim păcate doar pentru că aşa vrem. Oare înseamnă că într-adevăr a săvîrşit cineva un păcat, chiar dacă n-a împlinit consecinţa păcatului?

Nu e deci de mirare că, dimpotrivă, faptele însele le numim păcate conform acelei cugetări a lui Atanasie: „Şi vor voi să-şi întoarcă gîndurile de la propriile fapte, iar cei care au făptuit bune - vor merge în viaţa veşnică; iar cei care au făptuit rele - în focul veşnic". Dar oare prin sintagma „de la propriile fapte" trebuie înţeles ceva legat de împlinirea făptuirii, astfel încît cel ce a făptuit mai mult va primi o răsplată mai mare? Sau că ar rămîne nepedepsit cel ce n-a ajuns la urmarea intenţiei sale, precum diavolul care n-a obţinut în efect ceea ce şi-a imaginat în afect ? Nu poate fi aşa! Atanasie vorbeşte despre fapte în sensul consimţirii la ele, la cele hotărîte să fie împlinite, adică păcatele care în faţa lui Dumnezeu sînt considerate ca ducînd la înfăptuiri; deci El le pedepseşte precum pedepsim noi făptuirile.

Cînd Ştefan numeşte păcat pedeapsa împlinită de evrei împotriva lui din necunoaştere, pedeapsă pe care el o suportă din cauza păcatului strămoşilor lor, ca şi pe cele provenind din acela, el a numit păcat şi nedreapta făptuire a celor ce îl lapidau. De fapt pedeapsa trupească nu le-a fost hotărîtă celor pentru care se roagă el. Într-adevăr, Dumnezeu îi pedepseşte adesea trupeşte pe unii fără însă ca vreo vină s-o ceară, dar nu fără o cauză; tot astfel şi cel drept poate îndura chinuri pentru purificarea celorlalţi sau pentru convertirea lor; sau se poate întîmpla ca El să îngăduie ca alţii să-l chinuie pe acela, încît mai apoi să fie mîntuiţi prin aceasta, iar cel chinuit să fie slăvit prin cîştigul astfel adunat, după cum s-a întîmplat şi cu acel orb despre care El însuşi vorbeşte: „Nu a păcătuit nici el, nici părinţii săi, încît să se nască orb, ci ca să se arate în el lucrarea lui Dumnezeu." (Ioan, IX, 3).

Nec mirum cum e converso ipsa peccata vocemus facta, juxta illud Athanasii: «Et reddituri sunt, inquit, de factis propriis rationem, et qui bona egerunt, ibunt in vitam æternam, qui vero mala, in ignem æternum.» Quid est enim de factis propriis? An tanquam de his tantum quæ opere impleverunt, faciendum sit judicium, ut plus accipiat in remuneratione qui plus habuerit in opere? vel a damnatione sit immunis, qui in eo quod intendit, effectu caruit, sicut ipse diabolus qui, quod præsumpsit affectu, non obtinuit effectu? Absit. De factis itaque propriis dicit de consensu eorum quæ implere decreverunt, hoc est de peccatis quæ apud Dominum pro opere facti deputantur; cum ille scilicet sic puniat illa sicuti nos opera. Cum autem Stephanus peccatum dicit, quod per ignorantiam in ipsum committebant Judæi, pœnam ipsam quam patiebatur ex peccato primorum parentum, sicut et ceteras provenientes: vel injustam eorum actionem quam habebant in lapidando, peccatum dixit. Quod quidem rogabat eis non statui, hoc est, propter hoc eos nec corporaliter puniri. Sæpe etenim Deus aliquos hic corporaliter punit, nulla eorum culpa hoc exigente, nec tamen sine causa, veluti cum justis etiam afflictiones immittit ad aliquam eorum purgationem vel probationem: vel aliquos cum affligi permittit, ut postmodum hinc liberentur, et ex collato beneficio glorificetur, sicut in illo cæco actum est, de quo ipse ait: «Neque hic peccavit, neque parentes ejus, ut cæcus nasceretur, sed ut manifestentur opera Dei in illo.» (Joan., cap. IX, v.3)

Quis etiam neget quandoque cum malis parentibus pro culpa eorum innocentes filios periclitari, vei affligi, sicut in Sodomis factum est, vel in multis populis sæpe contingit, ut quo pœna magis extenditur, amplius mali terreantur? Quod diligenter Beatus Stephanus adtendens, peccatum, hoc est pœnam quam tolerabat a Judæis, vel id quod non recte agebant, orabat eis non statui, hoc est propter hoc nec corporaliter puniri.

In hac quoque sententia Dominus fuerat, cum dicebat: «Pater, dimitte illis» (Luc, cap. XXIII, v.34), id est: Ne vindices id quod agunt in me, vel corporali pœna: quod quidem fieri rationabiliter posset, si nulla etiam culpa eorum præcessisset, ut cæteri scilicet hoc videntes vel ipsi etiam recognoscerent ex pœna se non recte in hoc egisse. At vero Dominum decebat hoc suæ orationis exemplo nos maxime ad patientiæ virtutem et ad summæ dilectionis exhibitionem exhortari, ut quod ipse docuerat verbis nos, videlicet pro inimicis quoque orare, proprio exemplo nobis exhiberet in opere. Quod ergo dixit: «dimitte,» non ad culpam præcedentem, vel contemptum Dei, quem hic haberent, respexit, sed ad rationem inferendæ pœnæ, quæ non sine causa, ut diximus, subsequi posset, quamvis culpa non præcessisset: sicut in Propheta contigit, qui contra Samariam missus, comedendo egit quod Dominus prohibuerat; in quo tamen, cum nihil per Dei contemptum præsumeret, sed per alium Prophetam deceptus, non tam ex reatu culpæ quam ex operis perpetratione innocentia ejus mortem incurrit.

Cine ar putea oare nega vreodată că fiii nevinovaţi sînt primejduiţi sau loviţi împreună cu părinţii lor pentru păcatele acestora, dupa cum s-a întîmplat în Sodoma, sau se întîmplă adesea la multe popoare, încît pe măsură ce pedeapsa se întinde mai mult, relele devin mai înfricoşătoare? Tocmai de aceea fericitul Ştefan observînd atent păcatul, adică pedeapsa pe care o primea de la evrei, ceea ce îi făceau nedrept, se ruga să nu le fie atribuit lor, deci să nu fie pedepsiţi trupeşte pentru aceasta.

Chiar şi în această cugetare fusese prezent Domnul cînd zicea: „Părinte, iartă-i" (Luca, XXIII, 34); adică nu le da pedeapsă trupească pentru ceea ce fac ei împotriva mea; ceea ce, în mod raţional, se putea împlini, dacă nu a existat în prealabil vreo vină a acelora încît, văzînd aceasta, să înţeleagă că nu au acţionat drept prin pedepsire. Era într-adevăr necesar în cea mai mare măsură ca Domnul să ne îndemne la virtutea răbdării şi la arătarea supremei iubiri prin exemplul rugăciunii sale, încît ceea ce ne-a învăţat prin cuvinte - adică să ne rugăm chiar şi pentru duşmani - să ne fie arătat prin propria pildă în făptuire. Aşadar, cînd a spus *iartă*, nu s-a referit la o vină precedentă sau la dispreţuirea lui Dumnezeu de către aceia, ci la gîndul pedepsei ce le-ar putea fi dată şi care, după cum am spus nu poate urma fără o cauză, mai ales dacă nu a precedat-o vreo greşeală; astfel s-a întîmplat cu profetul care trimis către Samaria, mîncînd a făcut tocmai ceea ce Dumnezeu i-a interzis; totuşi în acest caz nu s-a presupus nimic legat de posibila dispreţuire a lui Dumnezeu, căci nevinovăţia i-a provocat aceluia moartea, înşelat fiind de un alt profet; aceasta s-a întîmplat nu ca o mărturie a greşelii, cît dintr-o desăvîrşire a făptuirii.

După cum aminteşte fericitul Grigore „Dumnezeu îşi schimbă adesea hotărîrea, dar niciodată judecata"; adică poate adesea decide să nu fie împlinită distrugerea sau ajutorarea cuiva. Judecata sa rămîne însă veşnic neschimbată, în sensul că niciodată nu va rămîne neînfăptuit ceea ce în previziunea sa a decis să facă. Astfel, după cum şi-a schimbat hotărîrea legată de sacrificarea fiului lui Avraam sau de nimicirea Ninivei, tot astfel amintitul profet, căruia i-a interzis să se hrănească în timpul drumului, a crezut că El şi-a schimbat hotărîrea şi că s-ar face profund vinovat neascultîndu-l pe celălalt profet care, spunîndu-i că e trimis de Dumnezeu pentru a-i îngădui să se hrănească şi să-şi alunge astfel oboseala, l-a determinat să încalce interdicţia. El a săvîrşit fără nici o vină ceva prin care încerca să se ferească de vină, încît nici moartea neaşteptată - eliberîndu-l de chinurile vieţii prezente - nu i-a dăunat; iar multora le-a fost spre învăţătura de minte cînd au văzut cum este pedepsit cel drept fără vină, şi că aceasta se împlineşte prin ceea ce i se spune Domnului undeva: „Tu Dumnezeule, de vreme ce eşti drept, le rînduieşti pe toate drept, chiar şi cînd îl osîndeşti pe cel ce nu trebuie pedepsit." *Îl osîndeşti* spune, la moartea trupească şi nu la cea veşnică. Astfel, după cum mulţi lipsiţi de merite sau neînsemnaţi sînt mîntuiţi ajungînd la viaţa veşnică doar prin graţie, nu-i absurd faptul că mulţi îndură pedepse trupeşti nemeritate, precum se poate observa la cei neînsemnaţi morţi fără binefacerea botezului, osîndiţi atît la moartea trupească cît şi la cea veşnică, ce îi chinuie şi pe mulţi nevinovaţi.

«Deus quippe, ut Beatus meminit Gregorius, nonnunquam sententiam mutat, consilium vero nunquam»: hoc est, quod præcipere vel comminari aliqua de causa decrevit, sæpe id non implere disponit. Consilium vero ejus fixum permanet, hoc est, quod in præsentia sua disponit ut faciat, nunquam efficacia caret. Sicut ergo quod in Abraham præceptum est de immolatione filii, vel comminationem in Ninivitis factam non tenuit, et sic, ut diximus, sententiam mutavit; ita prædictus Propheta, cui prohibuerat comedere in via, mutari ejus sententiam credidit, et se maxime delinquere, si alium Prophetam nou audiret, qui se ad hoc a Domino mitti asserebat, ut ejus lassitudinem reficeret cibo. Absque culpa igitur hoc fecit, in quo culpam vitare decrevit, nec ei mors repentina nocuit, quem ab ærumnis vitæ præsentis liberavit, et multis ad providentiam profuit, cum justum sic videant sine culpa puniri, et illud in eo impleri quod alibi domino dicitur: «Tu Deus, cum justus sis, juste omnia disponis, cum eum quoque, qui non debet puniri, condemnes.» Condemnas, inquit, ad mortem non æternam, sed corporalem. Sicut enim sine meritis nonnulli salvantur, ut parvuli, et sola gratia vitam assequuntur æternam; ita non absurdum est nonnullos pœnas corporales sustinere, quas non meruerunt, sicut et de parvulis constat sine baptismi gratia defunctis, qui tam corporali quam æterna morte damnantur, et multi etiam innocentes affliguntur.

Quid itaque mirum si crucifigentes Dominum ex illa injusta actione, quamvis eos ignorantia excusat a culpa, pœnam, ut diximus, temporalem non irrationabiliter incurrere possent, atque ideo dictum est: «dimitte illis,» hoc est pœnam, quam hinc, ut diximus, non irrationabiliter incurrere possent, ne inferas?

Sicut autem, quod iști per ignorantiam egerunt, vel ipsa etiam ignorantia peccatum proprie, hoc est, contemptus Dei, non dicitur: ita nec infidelitas, quamvis ipsa necessario æternæ vitæ aditum adultis ratione jam utentibus intercludat. Ad damnationem quippe sufficit Evangelio non credere, Christum ignorare, Sacramenta Ecclesiæ non suscipere, quamvis hoc non tam per malitiam quam per ignorantiam fiat. De qualibus et Veritas ait: «Qui non credit, jam judicatus est.» (Joan., cap. III, v.18) Et Apostolus: «Et qui ignorat,» inquit, «ignorabitur.» (Corinth I, cap. XIV, v.38) Cum autem dicimus ignoranter nos peccare, hoc est, tale quid, quod non convenit facere, *peccare* non in contemptu, sed in operatione sumimus. Nam et Philosophi peccare dicunt inconvenienter aliquid facere seu dicere, quamvis illud nihil ad offensam Dei videatur pertinere. Unde et Aristoteles in *ad aliquid*, cum de vitiosa relativorum assignatione loqueretur, ait: «At vero aliquotiens non videbitur converti, nisi convenienter ad quod dicitur assignetur. Si enim peccet is qui assignat, ut ala si assignetur avis non convertitur, ut sit avis alæ.»

Nu e deci de mirare dacă cei ce îl răstignesc pe Domnul, din cauza faptei nedrepte - deşi neştiinţa îi absolvă de vină - ar putea, după cum am spus, să-şi atragă pedeapsa vremelnică, (într-un mod nu tocmai iraţional); de aceea s-a spus „iartă-i", cu alte cuvinte, nu le da pedeapsa pe care şi-ar putea-o atrage de aici în mod raţional. Ceea ce au săvîrşit aceia din neştiinţă, sau însăşi neştiinţa lor, nu este numită la propriu păcat, adică dispreţuirea lui Dumnezeu; la fel nici necredinţa, deşi ea în mod necesar taie calea vieţii eterne celor ce se dezvoltă prin raţiune şi se folosesc de ea.

Desigur, pentru osîndire e suficient să nu crezi în Evanghelie, să-l ignori pe Hristos, să nu admiţi ca adevărate jurămintele Bisericii, chiar dacă toate acestea se întîmplă nu atît din ticăloşie, cît din necunoaştere. Despre acestea spune şi Adevărul „Cine nu crede a fost judecat." (Ioan, III, 18). Şi Apostolul spune „Cel ce ignoră va fi ignorat." (I, Corinteni, XIV, 38). Cînd spunem că păcătuim din necunoaştere, făcînd deci ceea ce nu se cuvine, admitem săvîrşirea păcatului prin făptuire şi nu prin dispreţuire. Filosofii afirmă că a păcătui poate fi şi a spune ceva ce nu se cuvine, chiar dacă aceasta pare să nu aibă nici o legătură cu jignirea lui Dumnezeu. Astfel, Aristotel, comentînd legat de *ceva* despre atribuirea vicioasă a relativelor, spune că se va pecetlui mereu cel ce va părea a nu se converti - nici măcar din conformitate - la ceea ce se spune; căci dacă păcătuieşte cel ce pecetluieşte, precum este pecetluită aripa păsării, el nu se poate converti, ca şi cum am spune *pasărea aripii.*

Deci, dacă în acest fel am numi păcatul ca fiind tot ceea ce făptuim vicios, tot ceea ce deţinem împotriva mîntuirii noastre, precum şi necredinţa şi neştiinţa acelora, şi chiar cele pe care le credem necesare eliberării noastre, într-adevăr am desemna păcatele chiar şi în absenţa evidentă a oricărei dispreţuiri de Dumnezeu. Eu consider totuşi că păcatul este ceea ce nu poate exista niciodată fără vină.

Multora li se poate întîmpla să nu-l cunoască pe Dumnezeu - fără vină - sau să nu creadă în El sau în lucrările Sale, care adesea nu se săvîrşesc direct. Căci, dacă cineva nu crede în Evanghelie, sau în Hristos, după cum spune şi Apostolul „Cum să-l creadă pe cel ce nu l-au auzit ? cum să audă fără să aibă în faţă pe cel ce le vorbeşte ?" (Romani, X, 14). Ce vină îi poţi atribui de aici cuiva pentru că nu crede ? Cornelius nu a crezut în Hristos pînă cînd Petru, trimis la el, nu l-a învăţat despre Acela; unuia precum Cornelius nu am îndrăzni să-i promitem viaţa veşnică, oricît de evidente ar părea făptuirile sale bune; l-am număra mai curînd printre necredincioşi decît printre credincioşi, oricît ar fi fost preocupat de învăţarea mîntuirii, sau chiar dacă printr-o lege naturală l-ar fi recunoscut şi iubit dinainte pe Dumnezeu, fapt prin care s-ar fi făcut demn de a-i fi ascultată rugăciunea şi de a-i fi primite pomenile la Dumnezeu, şi chiar dacă s-ar fi întîmplat ca înainte de credinţa în Hristos el să pornească de la această lumină.

Si ergo isto modo peccatum dicamus omne quod vitiose agimus, vel contra salutem nostram habemus, utique et infidelitas et ignorantia eorum quæ ad salutem credi necesse est, peccata dicemus, quamvis ibi nullus Dei contemptus videatur. Proprie tamen peccatum illud dici arbitror, quod nusquam sine culpa contingere potest. Ignorare vero Deum, vel non ei credere, vel opera ipsa quæ non recte fiunt, multis sine culpa possunt accidere. Si quis enim Evangelio vel Christo non credit, quia prædicatio ad ipsum non pervenerit, juxta illud Apostoli: «Quomodo credent ei quem non audierunt? Quomodo autem audient sine predicante?» (Rom., cap. X, v.14) Quæ hinc ei culpa potest assignari quod nou credit? Non credebat Cornelius in Christum, donec Petrus ad eum missus de hoc ipsum instruxit, qui quamvis antea lege naturali Deum recognosceret atque diligeret, ex quo meruit de oratione sua exaudiri, et Deo acceptas eleemosynas habere, tamen si eum ante fidem Christi de hac luce migrasse contingeret, nequaquam ei vitam promittere auderemus, quantumcunque bona opera ejus viderentur, nec eum fidelibus, sed magis infidelibus connumeraremus, quantocunque studio salutis esset occupatus.

Abyssus quippe multa Dei judicia sunt, qui non nunquam reluctantes vel minus de salute sua sollicitos trahit, et se offerentes, vel ad credendum paratiores, profundissimo dispensationis suæ consilio respuit. Sic enim illum se offerentem: «Magister, sequar te quocumque ieris,» (Matth., cap. IV, v.19) reprobavit. Et alterum excusantem se per sollicitudinem quam habuit de patre, nec ad horam in hac pietatis excusatione toleravit. Denique et quarumdam civitatum obstinationem increpans, ait: «Væ tibi, Corozain, væ tibi, Bethsaida, quia si in Tyro et Sidone virtutes factæ fuissent, quæ factæ sunt in vobis, jam olim in cilicio et cinere pœnitentiam egissent.» (Matth., cap.XI, v.21) Ecce eis obtulit non solum prædicationem suam, verum etiam miraculorum exhibitionem, quas tamen prius noverat esse non credituras. Has vero gentium alias civitates, quas ad fidem suscipiendam faciles esse non ignorabat, sua tunc visitatione non censuit dignas, in quibus quidem, cum aliqui, subtracto sibi prædicationis verbo, tamen ad suscipiendum ipsum parati, perierunt, quis hoc eorum imputet culpæ, quod nulla negligentia videmus accidere? Et tamen hanc eorum infidelitatem in qua defuncti sunt, ad damnationem sufficere dicimus, quamvis hujus cæcitatis, in qua Dominus eos dimiserit, causa minus nobis appareat. Quam profecto si quis peccato eorum sine culpa adscribat, fortassis licebit, cum absurdum ei videatur tales sine peccato damnari?

Multele judecăţi ale lui Dumnezeu constituie chiar o prăpastie care, cel mai adesea, îi atrage pe cei potrivinici sau pe cei neliniştiţi mai puţin de propria mîntuire, în timp ce pe cei ce i se arată mai pregătiţi pentru a crede, îi respinge prin profunda hotărîre a împărţirii Sale; căci l-a respins pe cel ce astfel i s-a arătat: „Învăţătorule, te voi urma oriunde vei merge." (Matei, IV, 19). Pe altul ce şi-a căutat scuze, îngrijorat fiind de starea tatălui său, nu l-a îngăduit nici în această împrejurare scuzabilă prin pietate. În cele din urmă, mustrînd împotrivirea unor cetăţi, spune: „Vai ţie, Horazin; vai ţie, Betsaida; căci dacă în Tir şi Sidon s-ar fi făcut minunile care acum s-au făcut în voi, de mult şi-ar fi purtat pedeapsa în sac şi scrum". (Matei, XI, 21).

Iată, le-a arătat acelora nu numai prezicerea ci chiar şi chipul minunilor despre care ştia însă că nu vor fi crezute. Alte cetăţi ale neamurilor pe care le ştia uşor de atras la credinţă, nu le-a socotit demne totuşi de trecerea sa; în alte cetăţi unii au pierit, în timp ce stăteau pregătiţi să-l primească şi după ce le-a fost interzis cuvîntul predicării; pornind de aici, cine ar fi putut să le reproşeze acestora ceva, fapt care altminteri vedem că se întîmplă cu toată nepăsarea? Şi totuşi, afirmăm că pentru osîndire e suficientă acea necredinţă în care au murit ei, chiar dacă ne apare mai puţin clară cauza acelei orbiri în care i-a părăsit Domnul. Fără îndoială însă că dacă cineva ar scrie despre păcatul fără vină al acelora, i s-ar părea un lucru îngăduit, de vreme ce ar părea absurd să fie osîndiţi cei fără de păcat.

După cum am amintit, noi socotim totuşi că la propriu, *păcat* trebuie numit ceea ce constă în vina nepăsării dispreţuitoare. El nu poate exista în altele, oricăror vremi ar aparţine ele, ba mai mult, numai prin el se fac cei demni de osîndă. Deşi nu văd cum se poate alătura vinei a nu crede în Hristos şi a considera aceasta ca necredinţă la cei sărmani sau la cei cărora El nu le-a fost vestit; tot astfel, celui căruia nu am avut tăria să-i explicăm dinainte, totul devine de neînvins din cauza necunoaşterii; e ca şi cum cineva, din întîmplare, în timp ce s-ar strădui să săgeteze fiare sau păsări, ar omorî cu săgeata în pădure un om pe care nu-l vede. Totuşi cînd afirmăm că cineva păcătuieşte prin necunoaştere, ca şi cînd mărturisim că se păcătuieşte şi prin cugetare nu numai prin consimţire, toate acestea nu le stabilim la propriu ca pe o vină, ci le acceptăm în sens larg: adică noi facem în cea mai mică măsură ceea ce se cuvine, adică din greşeală sau neatenţie sau vreun alt mod prestabilit ca necorespunzător. Aşadar a păcătui în general, prin necunoaştere, înseamnă a face ceea ce nu se cuvine, fără a avea vreo vină; a păcătui în gîndire, adică în voinţă, înseamnă a voi ceea ce se cuvine în cea mai mică măsură; a păcătui în vorbire sau în făptuire înseamnă a vorbi sau a face ceea ce nu este permis, aceasta întîmplîndu-se desigur prin necunoaştere, fără voia noastră. Şi astfel afirmăm că au păcătuit prin făptuire şi aceia care l-au persecutat pe Hristos sau pe ai săi, crezînd că trebuie să-i persecute; adăugăm totuşi că ei ar fi păcătuit mai grav, deci prin vină, dacă împotriva propriei voinţe i-ar fi cruţat pe aceia.

Nos tamen proprie peccatum, ut sæpe jam meminimus, illud solum dici arbitramur, quod in culpa negligentiæ consistit, nec in aliquibus esse potest, cujuscumque sint ætatis, quin ex hoc damnari mereantur. Non credere vero Christum, quod infidelitatis est, quomodo parvulis, vel his quibus non est annuntiatum, culpæ debeat adscribi, non video, vel quidquid per ignorantiam invincibilem fit, cui vel prævidere non valuimus; veluti si quis forte hominem quem non videt in silva sagitta interficiat, dum feris vel avibus sagittandis intendit. Quem tamen dum peccare per ignorantiam dicimus, sicut nos quandoque fatemur non solum in consensu, verum etiam in cogitatione peccare, hoc loco non proprie pro culpa ponimus, sed large accipimus, pro eo scilicet, quod nos facere minime convenit, sive id per errorem, sive per negligentiam, vel quocumque modo inconvenienti fiat. Tale est ergo per ignorantiam peccare, non culpam in hoc habere, sed quod nobis non convenit facere, vel peccare in cogitatione, hoc est, voluntate, quod nos velle minime convenit, vel in locutione, aut in operatione, loqui nos vel agere quod non oportet, etsi per ignorantiam nobis invitis illud eveniat. Sic et illos si persequebantur Christum vel suos quos persequendos credebant, per operationem peccasse dicimus, qui tamen gravius culpam peccassent, si contra conscientiam eis parcerent.

CAPUT XV

Utrum omne peccatum sit interdictum ?

Quærítur autem, utrum omne peccatum Deus nobis interdicat? Quod si recipiamus, videtur hoc irrationabiliter agere, cum nequaquam vita ista sine peccatis saltem venialibus transigi possit. Si enim omnia nos cavere peccata præcepit, nos autem omnia cavere non possumus, utique nequaquam, sicut ipse promisit, jugum suave nobis, vel onus leve imponit, sed quod longe vires transcendens nostras minime portare valemus: sicut et de jugo legis Petrus Apostolus profitetur. Quis enim a verbo saltem otioso semper sibi prævidere potest, ut in eo nunquam excedens perfectionem illam teneat, de qua Jacobus ait: «Si quis in verbo nos offendit, hic perfectus est vir?» (Jacob., cap. III, v.2) Qui etiam cum præmisisset: «In multis offendimus omnes;» et alius magnæ dicat perfectionis Apostolus: «Si dixerimus quia peccatum non habemus, nos ipsos seducimus, et veritas in nobis non est;» (Joan. I, cap. I, v.8) quam difficile, imo impossibile nostræ infirmitati videatur, immunes omnino a peccato manere, neminem latere reor. Ita, inquam, si peccati vocabulum large, ut diximus, accipientes, illa etiam vocemus peccata, quæcumque non convenienter facimus.

CAPITOLUL XV

Oare orice păcat este interzis ?

Se pune întrebarea, dacă Dumnezeu ne interzice orice păcat ? Ne-am putea asuma aceasta pare-se, doar în mod irațional, de vreme ce nimeni nu poate parcurge această viață fără păcate - fie și dintre acelea ce pot fi iertate.

Dacă ne-a învățat să ne ferim de toate păcatele, noi totuși nu putem s-o facem, nu numai pentru că El însuși ne-a promis un jug mai ușor, sau ne impune o povară ușoară, ci mai ales pentru că nu sîntem în stare, după cum mărturisește și Apostolul Petru despre jugul legii, să ne ducem puterile urcînd departe. Cine poate oare să-și fie prevăzător măcar sieși, cel puțin în privința cuvîntului celui liniștit încît, neieșindu-și din fire, să păstreze desăvîrșirea de care vorbește Iacov: „Dacă cineva ne jignește prin cuvînt, este oare acel bărbat desăvîrșit?" (Iacov, III, 2). Același spusese înainte „pe mulți îi jignim prin multe"; un alt apostol al marii desăvîrșiri spune: „Dacă am spune că nu avem păcat în noi, ne-am amăgi pe noi înșine și adevărul nu ar fi în noi." (I. Ioan, I, 8). Se vede deci cît de greu îi este, ba chiar imposibil, neputinței noastre, să rămînem cu totul neatinși de păcat, de care socotesc că nu se poate ascunde nimeni. Toate acestea sînt valabile, după cum am spus, dacă, acceptînd în sens larg cuvîntul păcat, numim păcate cele făptuite în mod necuvenit.

Dacă însă, înţelegînd termenul la propriu, am numi păcat doar dispreţuirea lui Dumnezeu, se poate într-adevăr parcurge fără păcat această viaţă, chiar dacă cu foarte mare dificultate.

Desigur, păcatul nu ne-a fost interzis de Dumnezeu - în afară de consimţirea răului prin care îl dispreţuim pe El - mai ales cînd se pare că, în legătură cu lucrarea există o anumită învăţătură; după cum am arătat însă, preceptele Lui nu pot fi nicidecum lăsate în grija noastră. Dintre păcate, unele sînt numite *de iertat*, după cum sînt mai uşoare, iar altele - *condamnabile*, fiind mai grave. Dintre cele condamnabile unele sînt numite criminale - cele prin care individul devine ticălos sau de ocară, chiar şi cînd ajung să-l domine fie şi în cea mai mică măsură. Păcatele de iertat sînt cele provenite din consimţirea la ceva la care ştim că nu trebuie să consimţim, dar căruia totuşi i se opune chiar atunci, prin memorie, ceea ce ştim. De altfel, multe lucruri le ştim chiar şi cînd dormim sau nu ne amintim de ele. Dormind nu ne părăsim cunoştinţele şi nici nu devenim proşti, după cum nu devenim înţelepţi pentru că am fi treji.

Astfel, cînd consimţim la vorbărie goală, sau la hrănire şi băut peste măsură, ştim că de fapt nu trebuie să facem aşa ceva; în acel moment însă ne amintim cel mai puţin ce nu trebuie făcut.

Si autem proprie peccatum intelligentes solum Dei contemptum dicamus peccatum, potest revera sine hoc vita ista transigi, quamvis cum maxima difficultate. Nec profecto illud, ut supra meminimus, nobis a Deo prohibitum est, nisi consensus mali, quo Deum contemnimus, etiam cum de opere præceptio fieri videtur, sicut superius exposuimus, ubi etiam ostendimus aliter nequaquam a nobis præcepta posse sua custodiri.

Peccatorum autem alia venialia dicuntur, et quasi levia, alia damnabilia sive gravia. Rursus damnabilium quædam criminalia dicuntur, quæ in illis personam infamem vel criminosam facere habent, si in audientiam veniant: quædam vero minime. Venialia quidem vel talia peccata sunt, quando in eo consentimus cui non consentiendum esse scimus; sed tunc tamen non occurrit memoriæ illud quod scimus; multa quippe scimus, etiam dormientes, vel quando eorum non recordamur. Non enim dormiendo nostras amittimus scientias, vel stulti efficimur, aut cum vigilamus, sapientes efficimur. Quandoque itaque vel in vaniloquium, vel in superfluum esum vel potum consentimus, quod tamen nequaquam esse faciendum scimus: sed tunc minime recordabamur, quod non esset faciendum.

Tales itaque consensus quos per oblivionem incurrimus, venialia aut levia dicuntur peccata, hoc est, non magnæ satisfactionis pœna corrigenda, aut vel extra ecclesiam positi, vel gravi abstinentia pressi ob talia plectamur; pro quibus quidem negligentiis pœnitentibus dimittendis verba quotidianæ confessionis frequentamus, in qua minime commemoratio graviorum culparum facienda est, sed tantum leviorum. Neque enim ibi dicere debemus: Peccavi in perjurio, in homicidio, in adulterio, et consimilibus, quæ damnabilia et graviora dicuntur peccata; hæc quippe non per oblivionem, sicut ila incurrimus, sed tanquam ex studio et deliberatione committimus, abominabiles etiam Deo effecti, juxta illud Psalmistæ: «Abominabiles facti sunt in studiis suis» (Psalm. XIII, v.1): quasi execrabiles et valde odibiles ex his, in quibus scienter præsumpserunt. Horum autem alia criminalia dicuntur, quæ per effectum cognita næve magnæ culpæ hominem detrahunt, ut consensus perjurii, homicidii, adulterii, quæ plurimum ecclesiam scandalizant. Cum vero supra quam necesse est cibo indulgemus, vel non mediocri cultu ex vana gloria nos adornamus, etsi hoc scienter præsumimus, non hæc crimini adscribuntur, et apud multos plus laudis habent quam vituperationis.

De aceea consimţirile în care ne complacem din uitare, sînt numite păcate de iertat sau uşoare, deoarece ele nu trebuie îndreptate prin pedepsirea marii plăceri, sau a celui situat în afara bisericii; nu e cazul nici să fim loviţi din cauza acestora printr-o apăsătoare abstinenţă; celor cărora li se dau pedepse mai uşoare, să le repetăm cuvintele mărturisirii zilnice prin care însă nu trebuie săvîrşită rememorarea vinilor mai grave, ci mai mult a celor mai uşoare. Nu trebuie tocmai atunci să spunem că am păcătuit prin călcarea jurămîntului, prin ucidere, prin adulter sau altele asemănătoare, care fiind de condamnat sînt numite păcate mai grele; acestea precum şi altele de care sîntem duşi, le facem abominabile nu din cauza uitării, ci din cauza preocupării şi hotărîrii de a le săvîrşi, devenindu-i lui Dumnezeu noi înşine precum păcate, conform spusei psalmistului: „Abominabili s-au făcut prin preocupările lor". (Psalm XIII, 1). Ba chiar blestemaţi şi demni de cea mai mare ură, prin cele ce si le-au asumat în mod conştient de la început. Dintre aceste păcate sînt numite criminale cele care prin efectul lor - recunoscute şi prin pata marii vinovăţii - îl tîrăsc pe om la consimţirea jurămîntului strîmb, a uciderii semenului, a adulterului, toate scandalizînd cel mai adesea Biserica. Cînd dincolo de necesităţi ne dedăm hranei sau ne împodobim cu onoruri lipsite de modestie - din deşartă glorie desigur, - şi cînd ni le asumăm acestea cu bună ştiinţă, nu numai că uneori nu sînt puse pe seama făptuirii criminale, ci în faţa unora devin mai curînd chiar demne de laudă decît de reproş.

CAPITOLUL XVI

Ar fi oare mai bine să ne abţinem de la vina mai uşoară decît de la cea mai gravă ?

Unii afirmă că mai curînd sau mai eficient ne putem feri de păcatele de iertat decît de cele criminale, mai ales că acest lucru pare mai dificil şi presupune neliniştea unei preocupări mai intense. Acestora le răspund întîi printr-o cugetare a lui Tullius[17]: „Ceva dacă e trudnic, nu e de aceea şi glorios". De altfel, au un merit mai mare la Dumnezeu cei ce au purtat jugul greu al legii, decît cei ce s-au pus în serviciul libertăţii evanghelice, deoarece teama presupune o pedeapsă pe care bunătatea desăvîrşită o înlătură; toţi cei mînaţi de teamă, se trudesc în făptuire mai mult decît cei pe care bunătatea îi face plini de bunăvoire. Dumnezeu îi încurajează pe cei trudiţi sau împovăraţi să-şi ia jugul blînd şi povara uşoară asupra lor, pentru a trece de la sclavia legii de care sînt apăsaţi, la libertatea Evangheliei, pentru ca astfel cei porniţi de la teamă să fie „înghiţiţi" de bunătatea ce fără greutate le poartă şi le rabdă pe toate; din trup, dar spirituală, iubirea de Dumnezeu este cu atît mai puternică, cu cît este mai adevărată. Căci cine nu ştie că e mai greu să ne ferim de un purice decît de un duşman, sau de lovitura unei pietre mici decît de lovitura unei pietre mari? Dar judecăm oare astfel pentru că ar fi mai bine şi mai avantajos să ne ferim de ceea ce e mai greu ? Nu neapărat. De ce? deoarece cel de care te fereşti mai greu poate în mai mică măsură să-ţi facă rău.

CAPUT XVI

Utrùm melius sit a levioribus culpis quam gravioribus abstinere ?

Sunt qui perfectius et ideo melius dicunt providere a venialibus peccatis quam a criminalibus, eo quod difficilius id videatur, et majoris studii sollicitudine indigeat. Quibus primum illud respondeo Tullianum: Quod si laboriosum, non ideo gloriosum. Alioquin majoris meriti apud Dominum essent, qui grave jugum legis portaverunt, quam qui evangelica libertate deserviunt; quia timor pœnam habet, quam perfecta charitas foras mittit, et quicumque timore aguntur, plus opere laborant, quam quos charitas spontaneos facit. Unde laborantes et oneratos ad suave jugum et onus leve sumendum Dominus exhortatur, ut videlicet de servitute legis, qua premebantur, ad libertatem transeant Evangelii; et qui a timore inceperant, charitate consummantur, quæ sine difficultate omnia suffert, omnia sustinet: carnalis, sed spiritualis amor Dei tanto est fortior quanto verior. Quis etiam nesciat difficilius nobis provideri a pulice quam ab hoste; vel ab offendiculo parvi lapidis quam magni? Sed numquid ideo id cavere quod difficiliùs est melius aut salubrius judicamus? Non utique. Quare? Quia quod difficilius est cavere minus potest nocere.

Sic ergo, etsi ponamus difficilius a venialibus peccatis quam a criminalibus providere, plus tamen hæc vitari quam quæ periculosiora sunt, convenit, et quæ majorem merentur pœnam, et quibus amplius offendi credimus Deum, et magis ei ea displicere. Quo enim amplius ipsi per amorem inhæremus, eo sollicitius cavere debemus quibus magis offenditur, et quæ ipse magis improbat. Qui enime vere aliquem diligit, non tam damnum suum, quam offensam amici, vel contemptum cavere satagit; juxta illud Apostoli: «Charitas non quærit quæ sua sunt;» (Corinth. I, cap. XIII, v.5) et rursum: «Nemo quod suum est quærat, sed quod alterius.» (Corinth. I, cap. X, v.24) Si ergo non tam pro nostro damno, quam pro Dei ofensa debemus cavere peccata, profecto plus ea cavenda sunt, in quibus magis offenditur. Quod si illam quoque pœticam attendamus sententiam de morum scilicet honestate:

Oderunt peccare boni virtutis amore. (Horat., Epist., I, XVI, v.52)

tanto majori odio quælibet sunt habenda quanto turpiora in se censentur, et ab honestate virtutis amplius recedunt, et naturaliter quoslibet magis offendunt.

Denique, ut singula sibi conferendo diligentius peccata dijudicemus, comparemus venialia criminalibus, ut pote superfluam comestionem perjurio et adulterio; et quæramus in transgressione cujus magis peccatur, vel amplius Deus contemnatur atque offendatur. Nescio, fortassis, respondebis; cum non nulli philosophorum omnia peccata paria censuerunt.

Aşadar, chiar dacă am stabili că e mai greu să te fereşti de păcatele de iertat decît de cele criminale, totuşi e un lucru convenit că acestea trebuie ocolite precum cele mai periculoase şi demne de o pedeapsă mai mare, şi despre care credem că îl jignesc mai mult pe Dumnezeu, displăcîndu-i în acelaşi timp.

Cu cît mai cuprinzător ne legăm de El prin dragoste, cu atît mai mult trebuie să ne ferim cu atenţie de cele ce l-ar jigni mai mult şi pe care le respinge. Cine într-adevăr îl iubeşte pe altul, se luptă pentru a se feri nu atît de pedepsirea sa, cît de jignirea prietenului, după cum arată Apostolul: „bunătatea nu cere cele ce sînt ale ei" (I Corinteni, XIII, 5), şi din nou „Nimeni să nu se străduiască pentru ceea ce este al lui, ci pentru ceea ce este al altuia". (I Corinteni, X, 24). Deci, dacă trebuie să ne ferim de păcate, nu atît din cauza pedepsirii noastre, cît pentru a nu-l jigni pe Dumnezeu, cu atît mai mult trebuie ocolite acelea în care El e jignit mai mult.

Dacă am lua în considerare şi acea maximă poetică despre moralitate „Urăsc cei buni păcătuirea, din dragoste pentru virtute" (Horatius, Epistole, XVI, 57) ar trebui cu atît mai mult dispreţuite toate, cu cît sînt considerate mai ruşinoase în sine, îndepărtîndu-se mai accentuat de cinstirea virtuţii şi jignind în mod firesc pe oricine.

În sfîrşit, pentru a distinge mai clar, unul cîte unul, păcatele ce ne sînt atribuite, să comparăm cele de iertat cu cele criminale, deci hrănirea peste măsură - cu jurămîntul fals sau adulterul; să cercetăm de asemenea pe parcursul căruia se păcătuieşte mai mult sau este jignit şi dispreţuit mai mult Dumnezeu. Nu ştiu, vei răspunde probabil, căci mulţi dintre filosofi au considerat păcatele egale.

Dacă ai vrea să urmezi această filosofie, adică prostia pe faţă, constînd în abţinerea celui bun atît de la păcatele criminale cît şi de la cele de iertat, numai pentru că în mod egal cel rău le săvîrşeşte şi pe unele şi pe altele, de ce ar prefera să se abţină de la cele de iertat acela care a avut îndrăzneala de a se abţine şi de la cele criminale. Dacă ar cerceta cineva presupunerea că lui Dumnezeu îi displace mai mult alunecarea în adulter decît excesul de hrănire, legea divină, după cum cred eu, ne poate învăţa că nu s-a hotărît pentru aşa ceva nici o împlinire a pedepsei; hotărîndu-se să fie pedepsit nu cu vreo pedeapsă oarecare, ci cu lovitura din urmă a morţii. Aceasta deoarece iubirea aproapelui pe care Apostolul o numeşte „plinătatea legii" este mai puternic lovită, lucrîndu-se împotriva ei şi păcătuind mai mult.

Dacă am vrea printr-un mod oarecare să punem semnul egalităţii adunînd la un loc păcatele de iertat şi cele criminale acumulate, ca şi cum am avea puterea de a le plăti pe toate, totul nu ne-ar servi nicidecum la scăpare. Să presupunem deci, că prin mare strădanie, cineva se fereşte de toate păcatele de iertat, neîngrijindu-se însă de ocolirea celor criminale; ferindu-se de toate acelea, îşi asumă următoarea situaţie: cine îl va judeca deci, că astfel păcătuieşte mai uşor sau că el e mai bun, ferindu-se de unele dar căzînd în altele ? Astfel, după ce s-a făcut însumarea tuturor păcatelor unul cîte unul, devine limpede, cred eu, că nu e nici mai bine şi nici nu ţine de o mai mare perfecţiune să te fereşti mai mult de păcatele de iertat, decît de cele criminale.

At si hanc philosophiam, imo manifestam stultitiam sequi velis, æque bonum a criminalibus et venialibus abstinere peccatis; quia æque malum est hæc et illa committere: cur ergo abstinere a venialibus præferre quis audeat abstinentiæ criminalium? Quod si quis forte requirat, unde conjicere possimus, Deo magis displicere transgressionem adulterii, quam superfluitatem cibi, lex divina, ut arbitror, docere nos potest, quæ ad illud puniendum nullam pœnæ satisfactionem instituit; hoc vero non qualibet pœna, sed summæ mortis afflictione damnari decrevit. Quo enim charitas proximi, quam Apostolus «plenitudinem legis» dicit, amplius læditur, magis contra eam agitur et amplius peccatur.

Quod si ad hunc modum singulis venialibus pariter et criminalibus peccatis invicem collatis, simul etiam tam ista omnia quam illa conferre velimus, ut omnino scilicet satisfacere valeamus, nequaquam refugio. Ponamus ergo ut aliquis magno studio ab omnibus venialibus caveat peccatis et nulla criminalia curet vitare, et cum illa omnia caveat, hoc præsumat; quis eum in hoc levius peccare judicabit, aut meliorem esse, si hæc præcavens illa incurrat? Collatione itaque facta tam singulorum, ut diximus, quam omnium simul invicem peccatorum, liquere arbitror, non melius vel majoris perfectionis esse venialia peccata cavere, quam criminalia.

Si quis tamen, cum illa primum vitaverit, hæc postmodum, ut oportet, vitare valuerit; in hoc quidem fateor virtutem ejus ad perfectionem pervenisse; nec tamen ideo posterioara, in quibus consumatio virtutis consistit, sunt prioribus præferenda, nec tanta retributione sunt digna. Sæpe namque in operatione alicujus ædificii minus agunt qui perficiunt ipsum, quam qui antea operati sunt, et qui extremo assere in consummatione operis posito ipsum perficiunt, ut sic domus perfecta fiat, quæ dum imperfecta fuit, domus opus non erat.

Sufficere huc usque arbitror nos ad cognitionem peccati, quantum memoriæ occurrit, laborasse, ut eo melius caveri possit, quo diligentius cognitum fuerit. Mali quippe notitia justo deesse non potest, nec cavere quis vitium nisi cognitum valet.

Dacă totuşi, după evitarea celor dintîi cineva are puterea, după cum ar trebui, de a le evita şi pe celelalte, atunci i-aş spune că prin acesta virtutea lui a ajuns la desăvîrşire; totuşi nici cele viitoare în care are loc desăvîrşirea virtuţii, nu trebuie aşezate înaintea celor mai vechi, căci nu sînt demne de o mai mare răsplată.

Adesea, în înălţarea unei clădiri cei care o încheie făptuiesc mai puţin decît cei dinainte; pe de altă parte, cei care o încheie şi-o atribuie în ansamblu datorită ultimei cărămizi fără de care, nefiind terminată, casa nu ar reprezenta o înfăptuire.

Cred că ne-am ostenit suficient pînă aici, atît cît ne-a ajutat şi memoria, cu cercetarea păcatului, astfel încît să ne putem feri cu atît mai bine, cu cît mai profund l-am cunoscut. Pe drept cuvînt nu poate lipsi de aici nici cunoaşterea generală a răului, căci nimeni nu are puterea de a se feri de viciu, decît dacă l-a cunoscut.

CAPITOLUL XVII

Despre reconcilierea păcatelor

Pentru că am arătat care este rana sufletului, să ne străduim în continuare şi pentru îngrijirea ei; o arată acea cugetare a lui Ieronim: „O, medicule, dacă eşti priceput, după cum ai arătat cauza bolii, tot astfel arat-o şi pe cea a sănătăţii.".

Deci, cînd îl jignim pe Dumnezeu ne rămîn şi cîteva modalităţi de a-l împăca. Astfel, pentru păcătos există trei modalităţi de a-l împăca pe Dumnezeu şi anume: căinţa, mărturisirea, împlinirea dezvinovăţirii.

CAPUT XVII

De peccatorum reconciliatione.

Et quoniam plagam animæ monstravimus, curationis remedium studeamus; ostendere, unde illud Hieronymi: «O medice, si peritus es, sicut posuisti causam morbi, ita indica sanitatis!» Cum igitur peccando Deum offendimus, superest quibus ei modis reconciliari possimus. Tria itaque sunt in reconciliatione peccatoris ad Deum, Pœnitentia scilicet, Confessio, Satisfactio.

CAPUT XVIII

Quid proprie dicatur pœnitentia ?

Pœnitentia autem proprie dicitur: Dolor animi super eo, in quo deliquit; cum aliquem scilicet piget in aliquo excessisse (Sap., cap. V, v.2 et 3). Hæc autem pœnitentia tum ex amore Dei accidit et fructuosa est; tum damno aliquo, quo nollemus gravari, qualis est illa damnatorum pœnitentia de quibus scriptum est: «Videntes turbabuntur terrore horribili et mirabuntur in subitatione insperatæ salutis, dicentes intra se, et pœnitentiam agentes, et præ angustia spiritus gementes: Hi sunt quos aliquando habuimus in derisu, etc.» (Matth., cap. XXVII, v.3) Legimus et pœnitentiam Judæ super hoc quod Dominum tradiderat; quod non tam pro culpa peccati, quam pro vilitate sui, qui se omnium judicio damnatum sentiebat, credimus accidisse. Cum enim quis alium pecunia, vel quomodo corruptum ad perditionem traxerit, nemini vilior, quam ei proditor habetur, et nemo ei minus se credit, quam is qui infidelitatem ejus amplius expertus est. Multos quippe quotidie de hac vita recessuros de flagitiis perpetratis pœnitere videmus et gravi compunctione ingemiscere, non tam amore Dei quem offenderunt, vel odio peccati quod commiserunt, quam timore pœnæ, in quam se præcipitari verentur.

CAPITOLUL XVIII

Ce se numeşte la propriu căinţă ?

Căinţa este astfel numită la propriu: „Durerea spiritului în legătură cu ce a greşit, adică atunci cînd cineva regretă că a depăşit limitele." (Cartea înţelepciunii lui Solomon, V, 2.3). Această căinţă provine din iubirea de Dumnezeu şi este rodnică; astfel, despre pedeapsa cu care nu vrem să fim însemnaţi, despre cît de mare este căinţa osîndiţilor, s-a scris: „Se vor tulbura de îngrozitoarea spaimă cei ce văd, şi se vor minuna de venirea neaşteptată a nesperatei mîntuiri, mărturisindu-se între ei, purtîndu-şi căinţa şi gemînd în strîmtorile spiritului; aceştia sînt cei pe care odinioară i-am luat în derîdere." (Matei, XXVII, 3).

Citim şi despre căinţa lui Iuda, ce a urmat trădării Domnului; credem însă că această căinţă a pornit nu atît din sentimentul vinei păcatului, cît a aceluia ce se simţea osîndit de judecata tuturor pentru meschinăria sa. Cînd cineva îl tîrăşte pe un altul la pierzanie fie prin bani, fie prin vreo altă modalitate, nimeni nu-l va considera un trădător mai meschin şi nimeni nu se va încrede mai puţin în el, decît cel ce i-a pus la încercare infidelitatea. Îi vedem adesea, zi de zi, pe mulţi retraşi din viaţa aceasta, căindu-se pentru ticăloşiile săvîrşite şi gemînd în grea remuşcare, dar nu atît din dragoste de Dumnezeul pe care l-au jignit, sau din ură pentru păcatul săvîrşit, cît mai ales de teama pedepsei în care se prăvălesc.

Chiar şi celor ce fără voia lor au ajuns aici, nu le este neplăcută nedreptatea vinei, cît greutatea dreptei pedepse; ei nu-şi urăsc într-atît făptuirea pentru că a fost rea, cît dreapta judecată a lui Dumnezeu de care se tem ca de o pedeapsă, urînd mai mult dreptatea decît nedreptatea.

Pe cei orbiţi vremelnic, dar chemaţi spre îndreptare de la propria ticăloşie, dreptatea divină îi conduce în cele din urmă împotriva falsei simţiri; pe cei însemnaţi însă cu orbirea îi îndepărtează cu totul de la privirea ei, încît aceia să nu cunoască deloc curata căinţă, ea nemaiîngrijindu-se ca ei să înveţe cum să se dezvinovăţească. Îi vedem zilnic pe mulţi cum, muribunzi fiind, gem acuzîndu-se pe sine de abuzuri, furturi, nedreptăţiri ale săracilor sau alte felurite nedreptăţi săvîrşite, şi se sfătuiesc cu preotul pentru îndreptarea acestora. Dacă acestora li s-ar da sfatul, după cum s-ar şi cădea, ca, vînzînd tot ce au, să le redea celor păgubiţi tot ce le-au luat, s-ar întîmpla exact precum spune Augustin: „Dacă s-ar putea ca bunul altuia să fie dat înapoi, acesta nu ar fi înapoiat, căinţa nu ar fi adevărată ci doar simulată".

Prin răspunsul lor vor dovedi pe loc cît de goală este căinţa lor; ei vor întreba de îndată: din ce va mai trăi casa mea ? ce le voi lăsa fiilor mei, soţiei mele ? din ce se vor putea întreţine ? Acestora le vine în întîmpinare dumnezeiasca dojană: „Nebunule, în noaptea asta ţi se cere sufletul..." (Luca, XII, 20).

O, nenorocitule, care eşti astfel, chiar cel mai nenorocit dintre toţi nenorociţii şi cel mai nebun dintre nebuni, nu te îngrijeşti din timp ce să-ţi păstrezi, ci mai curînd ce să aduni pentru alţii ?

Qui in eo quoque iniqui permanent, quod non tam eis iniquitas displicet culpæ, quam, quæ juxta est, gravitas pœnæ; nec tantum odio habent id quod commiserunt, quia malum fuit, quam justum Dei judicium quod in pœna formidant, æquitatem potiusquam iniquitatem odientes. Quos diu obcæcatos atque vocatos ut a malitia sua converterentur, ita tandem in reprobum sensum Divina Justitia tradit, et cæcitate percussos a facie sua prorsus abjicit, ut ne salubris pœnitentiæ notitiam habeant, nec qualiter satisfaciendum sit, advertere queant.

Quam plurimos quippe quotidie cernimus morientes graviter ingemiscere, multum se accusare super usuris, rapinis, oppressionibus pauperum, vel in quibuscumque injuriis quas commiserunt, et pro emendatione istorum sacerdotem consulere. Quibus si hoc, ut oportet, primum consilium detur, ut venditis omnibus quæ habent, restituant aliis quæ abstulerunt, juxta illud Augustini: «Si res aliena, cum reddi possit, non redditur, non agitur pœnitentia, sed fingitur;» statim quam inanis eorum sit pœnitentia, responsione sua profitentur. Unde ergo, inquiunt, domus mea viveret? Quid filiis meis, quid uxori relinquerem? Unde se sustentare possent? Quibus illa primum Dominica occurrit increpatio: «Stulte, hac nocte animam tuam repetunt a te; quæ autem parasti cujus erunt?» (Luc., cap. XII, v.20) O miser quicumque talis es, imo miserorum omnium miserrime, et stultorum stultissime, non provides quid tibi conserves, sed quid aliis thesaurizes?

Qua præsumptione Deum offendis, ad cujus horrendum judicium raperis, ut tuos habeas propitios quos ditas de pauperum rapinis? Quis super te non rideat, si audierit te sperare alios magis tibi propitios fore quam te ipsum? Confidis in eleemosynis tuorum quos, quia successores habere te credis, iniquitatis pariter heredes constituis, quibus aliena per rapinam possidenda relinquis. Vitam pauperibus eripis, sua illis auferendo, unde sunt sustentandi, et in eis rursum occidere Christum machinaris, juxta illud quod ipsemet ait: «Quod uni ex minimis meis fecistis, mihi fecistis.» (Matth., cap. XXV, v.40) Quid ergo tu male pius in tuos, et crudelis in te pariter atque Deum, a judice justo exspectas, ad quem velis, nolis, judicandus properas, qui non solum de rapinis, sed etiam de verbo otioso rationem exigit? Qui quam districtus sit in vindicta priorum hominum statim exhibuit pœna. Semel Adam peccavit, et comparatione nostrorum, sicut Beatus meminit Hieronymus, levissimum ejus peccatum fuit. Non quemquam per violentiam oppressit, nec quidquam alicui abstulit; de fructu qui reparabilis erat, semel gustavit. In qua quidem tam levi transgressione, in posteritatem quoque totam per pœnam redundata, præmonstrare Dominus decrevit, quid de majoribus facturus sit culpis.

Prin ce presupunere îndrăzneaţă îl jigneşti pe Dumnezeu în favoarea alor tăi, pe care i-ai îmbogăţit jefuindu-i pe cei săraci, tîrîndu-te astfel pe tine însuţi către îngrozitoarea Lui judecată ? Cine nu ar rîde de tine, auzind că speri să-i favorizezi pe viitor mai curînd pe alţii, decît pe tine însuţi ? Te încrezi în pomenile alor tăi pe care, considerîndu-i urmaşi, îi faci în egală măsură moştenitori ai nedreptăţii, lăsîndu-le în stăpînire bunuri străine obţinute prin furt. Unelteşti să-l ucizi din nou pe Hristos în ei şi în viaţa lor, luîndu-le din nou săracilor jefuiţi bunurile, cînd ei ar trebui susţinuţi după cum spune El însuşi: „Ceea ce i-aţi făcut unuia dintre cei mai sărmani ai mei, mi-aţi făcut mie." (Matei, XXV, 40).

Ce aştepţi aşadar, tu, cel rău în pioşenie faţă de ai tăi şi crud în acelaşi timp faţă de tine şi faţă de Dumnezeu, ce aştepţi de la judecătorul drept către care, vrînd-nevrînd, te grăbeşti spre a fi judecat, şi care cîntăreşte nu numai gîndul furtului, ci şi pe cel al cuvîntului paşnic ? cel care, decît să nu poată mîntui mai tîrziu, ne-a învăţat pe dată prin pedepsirea primilor oameni. Adam a greşit o singură dată şi, după cum aminteşte fericitul Ieronim, păcatul său în comparaţie cu ale noastre a fost foarte uşor. Nu a asuprit pe nimeni prin violenţă şi nici nu a luat bunul altuia; a gustat doar din fructul care creştea. Şi totuşi, prin această atît de uşoară alunecare, readusă însă tot mereu în întreaga posteritate prin pedeapsă, Dumnezeu a hotărît de la început să demonstreze ce intenţionează să facă în cazul greşelilor mai mari.

Pe cel bogat, despre care Domnul afirmă că a coborît în infern, nu pentru că ar fi furat bunurile altuia, ci pentru că din ale sale - din care se hrănea fiind îngăduite lui - nu i-a dat şi sărmanului Lazăr, îl învaţă că prin această pedeapsă a osîndirii şi înmormîntării în infern trebuie loviţi cei ce fură bunurile altora, dar şi cei ce nu şi-au împărţit bunurile.

Dives quem ad inferos Dominus descendisse dicit, non quod aliena rapuerit, sed quia propria quibus tanquam licitis vescebatur, indigenti Lazaro non impertivit, patenter edocet qua pœna feriendi sunt, qui rapiunt aliena, si sic ille damnatus est, atque in inferno sepultus, qui non tribuerit bona sua. Tecum memoria tui sepulta, et cito siccatis lacrymis eorum quos in exequiis habuisti, juxta rhetoris Apollonii: «Lachryma nihil citius arescit,» tua conjux in proximo ad novas nuptias se præparavit, ut novi mariti voluptatibus deserviret de his quas ei dimisisti rapinis, et præsente adhuc corpore tuo, lectulum calefaciet alieno, te misero in flammis gehennæ voluptates illas plexuro. Idem et a filliis tuis expectandum est.

Amintirea ta e înmormîntată o dată cu tine şi, imediat după uscarea lacrimilor celor ce te-au însoţit pînă la groapă - căci conform retorului Apolonius „nimic nu se usucă mai repede ca lacrima" - soţia ta s-a pregătit de o nouă căsătorie; ca să servească plăcerilor noului soţ îi va încălzi străinului patul din cele furate de tine şi lăsate ei, patul pe care pînă acum era trupul tău, în timp ce tu, nenorocitul, vei plăti acele plăceri în flăcările iadului. La acelaşi lucru trebuie să te aştepţi şi din partea fiilor tăi.

Quod si quis forte interroget, cur non tui recordantes, eleemosynis suis tibi propitientur, multis se de causis excusare posse videntur. Quia enim, si respondeant: cum ille sibi propitius esse noluerit, quanta stultitia fuit sibi alios sperare propitios, et animæ suæ salutem aliis committere, de qua ipse debuit plurimum providere! Quem sibi propitium magis credidit quam seipsum? Qui sibi crudelis erat, de cujus misericordia confidebat? Possunt denique et in excusationem avaritiæ suæ prætendere ac dicere: Scimus insuper ea quæ ipse nobis dereliquit, non hujusmodi esse, ut de ipsis nobis sint eleemosynæ faciendæ. Ridebunt omnes, et ridere debent, qui hæc audient. Ille vero miser qui expoliatos pauperes ad horam flere cœgit, in perpetuum ibi flebit.

Dacă cineva ar întreba din întîmplare de ce oare cei ce-şi amintesc de tine nu-ţi sînt favorabili prin pomenile tale trecute, s-ar părea că aceştia îşi pot găsi felurite scuze. Dacă ei ar răspunde: de vreme ce el însuşi nu a vrut să-şi fie mai favorabil, a fost o mare prostie să spere ca alţii s-o facă, încît mîntuirea sufletului său, de care în primul rînd el ar trebui să se îngrijească, să-i fie adusă de alţii ? concluzia ar fi: pe cine să-şi creadă mai favorabil sieşi decît pe sine însuşi ? Cine a fost atît de crud cu sine însuşi încît să-şi pună nădejdea în mila altuia ? În sfîrşit, ei pot să-şi găsească scuze în zgîrcenia aceluia şi să spună: ştim despre cele lăsate în urma sa că nu sînt aşa cum par, încît pomenile[18] trebuie făcute de la noi. Vor rîde şi trebuie să rîdă toţi care vor auzi acestea. Într-adevăr, nenorocitul care ceas de ceas i-a silit pe sărmanii jefuiţi să plîngă, va plînge veşnic din acel moment.

Sunt qui suam negligentiam hominibus non Deo volentes occultare, ad excusandas excusationes in peccatis dicunt tot eos esse quos exspoliaverunt, ut omnino cognoscere vel reperire nequeant: de quo cum nullam sollicitudinem assumant, illud Apostolicæ sentintiæ judicium incurrunt: «Et qui ignorat ignorabitur.» (Corinth., cap. XIV, v.38) Non invenient illos quia non quærunt; inveniet illos dextera Dei, quem contempserunt. De qua etiam scriptuum est: «Dextera tua inveniet omnes qui te oderunt.» (Psalm., cap. XX, v.9) Quam idem propheta, qui hoc dixit, vehementer expavescens, et locum nullum evadendi considerans, alibi ait: «Quo ibo a spiritu tuo, et quo a facie tua fugiam? Si ascendero in cœlum, tu illic es; si descendero in infernum, ades.» (Psalm., cap. CXXXVIII, v.8) Et quia plerumque non minor est avaritia sacerdotis quam populi, juxta illud Prophetæ: «Et erit sicut sacerdotes, sic populus,» (Ose, cap. IV, v.9) multos morientium seducet cupiditas sacerdotum vanam eis securitatem promittentium, si quæ habent sacrificiis obtulerint, et missas emant quas nequaquam gratis haberent. In quo quidem mercimonio præfixum apud eos pretium constat esse, pro una scilicet missa unum denarium, et pro uno annuali quadraginta. Non consulunt morientibus ut rapinas restituant, sed ut in sacrificio ipsas offerant; cum e contrario scriptum sit: «Qui offert sacrificium de substantia pauperis, quasi qui victimet filium in conspectu patris;» (Eccli., cap. XXXIV, v.24) plus enim gravat patrem occisio filii coram se facta, quam si non videret eam; et quasi filius immolatione occiditur, dum sub-

Unii, din dorinţa de a-şi ascunde nepăsarea, nu atît faţă de Dumnezeu, cît faţă de oameni, afirmă, căutînd o justificare a păcatelor, că au fost atît de mulţi cei pe care i-au jefuit, încît nu pot să-i mai cunoască sau să-i mai găsească. În legătură cu aceasta trebuie pusă puterea cugetării apostolice despre refuzul oricărei griji: „Iar cel ce ignoră va fi ignorat" (I Corinteni, XIV, 38). Nu-i vor pe aceia pentru că nu-i caută; îi va afla însă pe ei dreapta lui Dumnezeu pe care l-au dispreţuit. Chiar despre aceasta stă scris: „Dreapta ta îi va afla pe toţi cei ce te urăsc." (Psalm, XX, 9). Acelaşi profet care a spus aceasta, speriat şi socotind că nu există nici un loc de scăpare, afirmă altundeva: „Încotro să plec din faţa spiritului Tău, şi unde să fug din faţa chipului Tău? Dacă voi urca în cer, Tu eşti acolo, dacă voi coborî în iad eşti de faţă." (Psalm, CXXXVIII, 8). Şi pentru că cel mai adesea zgîrcenia preotului nu este mai mică decît a poporului - conform profetului care spune: „Şi va fi poporul precum preoţii" (Osea, IV, 9) - mulţi dintre muritori se vor lăsa amăgiţi de lăcomia preoţilor ce le promit o siguranţă deşartă, pe care, avînd-o se opun celor sfinte, iar slujbele religioase le plătesc fără a-şi arăta însă recunoştinţa prin aceasta. Este clar că în acest tîrg există un preţ dinainte stabilit; un denar pentru o slujbă obişnuită şi patruzeci pentru una anuală.

Nici pe patul morţii nu se îngrijesc să înapoieze cele furate, ci le oferă ca pe o ofrandă. Împotriva acestui lucru s-a scris: „Cine oferă o ofrandă din bunul săracului, e ca şi cel ce ucide un fiu sub ochii tatălui." (Ecleziastul, XXXIV, 24). Uciderea fiului în faţa tatălui e mai cumplită decît dacă acesta n-ar vedea; dacă fiul e ucis prin sacrificare, bunul săracului în care şi-a adunat întreaga

viaţă e socotit ca un sacrificiu, dar Adevărul preferînd mila în locul sacrificiului spune: „Învăţaţi-i pe cei ce umblă că eu vreau milă şi nu sacrificiul" (Matei, XI, 13). Căci e mai rău să păstrezi cele furate decît să nu te dedici milei, adică să iei bunurile săracilor în loc să le cheltui pe ale tale, după cum am amintit deja vorbind despre osîndirea bogatului.

stantia pauperis, in qua vita ejus consistebat, in sacrificio ponitur.
Et Veritas sacrificio misericordiam præferens: «Euntes, inquit, discite quid est: Misericordiam volo et non sacrificium.» (Matth., cap. XI, v.13) Pejus autem est rapinas retinere, quam misericordiam non impendere, hoc est, pauperibus auferre sua, quam non impendere nostra, sicut et supra in damnatione divitis meminimus.

CAPUT XIX

De fructuosa pœnitentia.

Et quia de infructuosa diximus pœnitentia, tanto diligentius quanto salubrius fructuosam consideremus. Ad quam Apostolus quemlibet invitans obstinatum, nec horrendum Dei judicium adtendentem ait: «An divitias bonitatis ejus et patientiæ et longanimitatis contemnis? Ignoras quoniam benignitas Dei ad pœnitentiam te adducit?» (Rom., cap. II, v.4) Quibus videlicet verbis quæ sit pœnitentia salubris, et ex amore Dei potius quam ex timore proveniens, manifeste declarat, ut videlicet doleamus Deum offendisse vel contempsisse, quia est bonus magis quam quia justus est. Quo enim diutius eum contemnimus, quia statim eum contemptum suum judiciare non credimus; sicut e contrario Principes seculi faciunt, qui cu offenduntur nesciunt parcere, nec suarum injuriarum ultionem differre; eo justius graviorem infert sui contemptus pœnam; et tanto districtior est in ultione quanto patientior fuit in expectatione. Quod subsequenter prædictus Apostolus ostendit dicens: «Secundum duritiam autem tuam, et cor impœnitens thesaurizas tibi iram in die iræ.» (Rom., cap. II, v.5) Tunc quidem iræ, modo mansuetudinis, quia, tunc vindictæ, modo patientiæ.

CAPITOLUL XIX

Despre căinţa rodnică

Dar pentru că am vorbit atît despre căinţa stearpă, s-o cercetăm mai cu folos pe cea rodnică. Chemîndu-i la aceasta atît pe cel potrivnic cît şi pe cel ce se îndreaptă fără teamă spre deloc înfricoşătoarea judecată a lui Dumnezeu, Apostolul spune: „Dispreţuieşti oare bogăţiile bunătăţii şi suferinţei Lui precum şi ale îndelungatei răbdări? Nu ştii că bunăvoinţa lui Dumnezeu te duce la căinţă?" (Romani II, 4).

Prin aceste cuvinte ni se arată direct ce este căinţa folositoare provenită mai curînd din dragostea lui Dumnezeu decît din teamă, astfel încît să fim îndureraţi că l-am jignit şi dispreţuit pe Dumnezeu, pentru că El este nu doar drept ci, mai ales, bun. Cu atît mai des îl dispreţuim, cu cît credem că El nu judecă dispreţul ce i se arată; ca şi conducătorii veacului care făptuiesc potrivnic, atunci cînd, jigniţi fiind, nu ştiu nici să ierte, nici să discearnă răzbunarea nedreptăţilor ce li s-au făcut; cu atît mai mult dispreţuirea Lui provoacă, în mod just, o pedeapsă mai mare. Cu atît mai sever pedepseşte, cu cît mai răbdător a privit. Cele afirmate mai sus le arată Apostolul cînd spune: „Mînia pentru ziua mîniei ţi-o aduni pe măsura asprimii şi lipsei de căinţă a sufletului" (Romani II, 5); atunci va fi ziua mîniei, nu a blîndeţii, pentru că atunci va fi ziua răzbunării şi nu a răbdării.

Dispreţuirea Lui va fi răzbunată de justiţia ce cîntăreşte în ce măsură l-am dispreţuit şi cît de des a suportat El aceasta. Să ne ferim de a-i jigni pe oameni, şi aceasta nu din teamă ci din sfială.

Cînd preacurvim căutăm ascunzişuri spre a nu fi văzuţi de oameni, căci în acele momente nu suportăm privirea nimănui. Deşi ştim că Dumnezeu este de faţă, neputîndu-i-se ascunde nimic, nu roşim totuşi fiind văzuţi de El însuşi şi de întreaga curte a cerului în făptuirea acestei ruşini; aceasta, după cum am spus, în ciuda faptului că ne-ar răvăşi privirea unui biet om.

Ne temem enorm să ne asumăm ceva în faţa judecătorului pămîntean, deşi ştim că judecaţi fiind, vom primi o pedeapsă vremelnică şi nu veşnică. Simţirea trupească, spre deosebire de cea spirituală, ne sileşte să făptuim dar şi să suportăm multe. *O, dacă am face şi am îndura* atîtea şi în favoarea lui Dumnezeu, căruia îi datorăm toate, cîte facem şi îndurăm de dragul soţiei şi al urmaşilor, sau a vreunei prostituate. Te implor, arată-mi ce pedeapsă ar trebui dată prin judecată, nedreptăţii de a o fi enumerat pe prostituată înaintea Lui?

Se plînge El însuşi prin profet, că nu i se arată dragoste precum Tatălui, nici teamă precum Domnului: „Fiul îşi cinsteşte tatăl, iar sclavul se teme de stăpînul său; dacă eu sînt Tatăl, unde e cinstirea mea ? şi dacă eu sînt Domnul, unde e teama de mine ?" (Maleahi, I, 6). Se plînge că tatăl şi stăpînul au fost puşi înaintea Lui. Gîndeşte-te aşadar, cît trebuie să se supere cînd chiar prostituata e pusă înaintea Lui şi, avînd în vedere suprema răbdare a bunătăţii sale, El e cu atît mai dispreţuit cu cît ar fi trebuit de fapt să fie iubit.

[redacted] gravius sui [redacted], quanto mi- [redacted] et diutius tol- [redacted] offendere, et [redacted] non ef- [redacted]. Late- [redacted]camur, ne [redacted], nec unius [redacted] sustinere [redacted] præsen- [redacted] latere; [redacted] Cœli in hu[redacted]dinis non er[redacted] homun- [redacted]. Ante ju[redacted]ere ali- qu[redacted] a quo nos ju[redacted] tantum [redacted] nos fa- [redacted] affectus [redacted] tanta pro[redacted]debemus, qua[redacted]os, vel qua[redacted] facimus vel [redacted]

Quo [redacted]ria est judica[redacted]que ipsi præpo[redacted] ipse per propheta[redacted] tan- quam P[redacted] tan- quam [redacted], inquit, honora[redacted]dominum suum [redacted], ubi honor meus? [redacted] ubi timor meus? [redacted]) Con- queritur [redacted]dominum præferri. [redacted]tum in- dignetur [redacted] sibi an- teferri, et [redacted] bonitatis patientia, [redacted] amari, magis con[redacted]

Quam quidem bonitatem et patientiæ longanimitatem hi qui salubriter pœnitent, adtendentes non tam timore pœnarum quam ipsius amore ad compunctionem moventur; juxta prædictam Apostoli exhortationem, ubi salubrem pœnitentiam diligenter descripsit; cum e contrario dixit: «an divitias bonitatis ejus,» hoc est, divitem et copiosam bonitatem, sive abundantem benignitatem longanimis patientiæ, qua tamdiu te tolerat, «contemnis,» quia videlicet non cito punit, «ignorans,» hoc est non adtendens, «quoniam tanta ejus benignitas ad pœnitentiam,» quantum in se est, «te adducit,» hoc est, facit cur eam adtendendo ad pœnitentiam deberes converti, quod tam benignum contempsisti? Et hæc quidem revera fructuosa est pœnitentia peccati, cum hic dolor atque contritio animi ex amore Dei, quem tam benignum adtendimus, potius quam ex timore pœnarum procedit.

Cum hoc autem gemitu et contritione cordis, quam veram pœnitentiam dicimus, peccatum non permanet, hoc est, contemptus Dei, sive consensus in malum: quia charitas Dei hunc gemitum inspirans non patitur culpam; In hoc statim gemitu Deo reconciliamur, et præcedentis peccati veniam assequimur, juxta illud Prophetæ: «Quacumque hora peccator ingemuerit, salvus erit;» (Ezech., cap. XXXIII. v.14) hoc est salute animæ suæ dignus efficietur. Non ait: quo anno, vel quo mense, sive qua hebdomada, vel quo die, sed qua hora; ut sine dilatione venia dignum ostendat: nec ei pœnam æternam deberi, in qua consistit condemnatio peccati.

Cei ce se căiesc însă cu adevărat, tinzînd către acea bunătate şi mărime a răbdării, nu atît de teama pedepsei cît din iubire pentru El, sînt îndemnaţi către remuşcare prin sfatul Apostolului, unde este descrisă cu grijă căinţa folositoare; cînd dimpotrivă, am spus: „sau bogăţiile bunătăţii Sale" trebuie înţeleasă bogata şi deplina bunătate, sau prea plina bunăvoinţă a întinsei Sale răbdări; „le dispreţuieşti" - deoarece nu te pedepseşte îndată; ignorînd, adică nestrăduindu-te, pentru că „atît de marea Lui bunătate", cît este în El, „te duce către căinţă", chiar El pe care l-ai dispreţuit deşi este binevoitor?

De fapt, adevărata căinţă rodnică a spiritului este cînd durerea şi zbuciumul spiritului pornesc mai curînd din dragostea de Dumnezeu, pe care îl intuim atît de bun, decît din teama pedepselor. Cînd mărturisim aceasta ca pe adevărata căinţă, prin durerea sau zbuciumul inimii, păcatul nu se păstrează - adică dispreţuirea lui Dumnezeu sau consimţirea în rău - deoarece insuflînd această durere, bunătatea lui Dumnezeu nu suportă vina. Prin această durere sîntem pe loc împăcaţi cu Dumnezeu, înţelegînd cu mintea vina păcatului dinainte precum în zicerea profetului: „În acea oră cînd va geme, păcătosul va fi mîntuit." (Ezechil, XXXIII, 14). Adică, se va face demn de mîntuirea sufletului. Nu spune în ce an, lună, săptămînă sau oricare din zile, ci în acea oră, pentru a-l arăta demn de vina ce nu trebuie prelungită şi pentru a nu suporta pedeapsa veşnică cerută de osîndirea păcatului.

Chiar dacă ştiind aceasta, nu a avut un loc unde să mărturisească sau să-şi împlinească trăirea, plecînd din viaţă cu această durere, el nu va cădea în iad. Înseamnă că păcatul este iertat de Dumnezeu astfel încît, nici păcătosul, nici sufletul lui, în ciuda celor ce au precedat păcatul, nu mai sînt demni de pedeapsa veşnică a lui Dumnezeu. Căci Dumnezeu, cînd le iartă păcatul celor ce se căiesc, nu le trece cu vederea întreaga pedeapsă, ci doar pe cea veşnică.

Mulţi dintre cei ce se căiesc, dar nu şi-au dus pînă la capăt împlinirea căinţei în această viaţă din cauza morţii premature, sînt păstraţi în viaţa viitoare pentru pedepse purificatoare - nu osînditoare. Nu se poate spune cu siguranţă cînd va veni ziua din urmă a judecăţii, în care mulţi dintre credincioşi vor trebui pedepsiţi, cu atît mai mult cu cît timpul este mai lung; chiar dacă învierea „în clipă, în clipirea ochiului se va face" (Corinteni, XV, 52); atunci vor fi împlinite greşelile, atît cît a hotărît Dumnezeu, se vor căi cu toţii pentru cele ce au refuzat să le-mplinească sau nu au avut posibilitatea s-o facă.

Etsi enim articulo necessitatis præventus, non habeat locum veniendi ad confessionem vel peragendi satisfactionem, nequaquam in hoc genitu de hac vita recedens gehennam incurrit; quod est condonari a Deo peccatum, hoc est, eum talem fieri quem jam non sit dignum sicut animam propter illud quod præcessit peccatum, æternaliter a Deo puniri. Non enim Deus cum peccatum pœnitentibus condonat, omnem pœnam eis ignoscit, sed solummodo æternam. Multi namque pœnitentes, qui præventi morte, satisfactionem pœnitentiæ in hac vita non egerunt, pœnis purgatoriis, non damnatoriis in futura reservantur. Unde suprema judicii dies, qua repente multi fidelium puniendi sunt, quanto spatio temporis extendatur, incertum est: quamvis resurrectio in momento, in ictu oculi» (Corinth. cap. XV, v.52) fiat; ut videlicet hi de culpis satisfaciant, quantum Deus decreverit, de quibus satisfacere distulerint, aut permissi non sunt.

CAPUT XX

Utrum quis de uno peccato sine altero pœnitere possit ?

Sunt qui quærunt utrum quis de uno peccato pœnitere possit et non de alio, ut pote de homicidio, et non de fornicatione quam adhuc perpetrare non desistit? Sed si fructuosam illam pœnitentiam intelligamus, quam Dei amor immittit, et quam Gregorius describens ait: «Pœnitentia est commissa deflere et flenda non committere;» nequaquam pœnitentia dici potest, ad quam nos amor Dei compellit, quoties unus contemptus retinetur. Si enim amor Dei, sicut oportet, ad hoc me inducit atque animum trahit, ut de hoc consensu doleant propter hoc tantum quia in eo Deum offendi, non video qualiter idem amor de illo contemptu eadem de causa pœnitere non cogat; hoc est, in eo proposito mentem meam statuat, ut quisquis excessus memoriæ occurrerit, de ipso similiter doleam, et ad satisfaciendum paratus sim. Ubicumque igitur vera est pœnitentia, ex amore scilicet Dei solo proveniens, nullus Dei contemptus remanet, maxime cum Veritas dicat: «Si quis diligit me, sermonem meum servabit, et Pater meus diliget eum, et ad eum veniemus, et mansionem apud eum faciemus.» (Joan., cap. XIV, v.23)

CAPITOLUL XX

Oare ar putea cineva să se căiască pentru un păcat separat de altul ?

Sînt unii care se întreabă dacă nu s-ar putea căi pentru un singur păcat şi nu pentru un altul, de exemplu pentru crimă dar nu pentru preacurvia pe care nu s-au abţinut s-o ducă la capăt ?

Dacă înţelegem însă acea căinţă rodnică insuflată nouă de iubirea de Dumnezeu, despre care, descriind-o, Grigore spune: „Căinţa a fost dată spre a plînge, dar nu înseamnă că plînsul o şi face eficientă", nu poate fi nicidecum numită căinţă aceea spre care ne împinge iubirea de Dumnezeu ori de cîte ori este înfrînat dispreţul. Dacă iubirea de Dumnezeu, aşa cum trebuie, mă duce la căinţă trăgîndu-mi spiritul spre ea, încît să fiu îndurerat de consimţirea jignirii lui Dumnezeu, nu văd cum ar putea aceeaşi iubire pornită din aceeaşi cauză să nu mă silească la căinţă în legătură cu acel dispreţ; adică, prin intenţie îmi determină astfel mintea, încît dacă mi-ar apărea în memorie vreo abatere de-a mea, să fiu îndurerat de aceea şi pregătit pentru a plăti. Aşadar, întodeauna cînd există adevărata căinţă pornită din iubirea de Dumnezeu, nu poate rămîne urmă de dispreţuire a lui Dumnezeu, după cum arată Adevărul: „Dacă cineva mă iubeşte, va sluji cuvîntul meu şi Tatăl meu îl va iubi pe acesta, şi vom veni la el şi ne vom face sălaş la el." (Ioan, XIV, 23).

Deci cei ce stau în iubirea de Dumnezeu trebuie să fie mîntuiţi; această mîntuire nu se referă doar la un păcat, altfel zis, la consemnarea unei singure jigniri aduse lui Dumnezeu. Cînd însă Dumnezeu nu descoperă nici un păcat la cel ce se căieşte, El nu provoacă nici o cauză a osîndirii; de aceea e necesar, ca o dată cu încetarea păcatului să nu se păstreze osînda, adică zbuciumul pedepsei veşnice; adică, Dumnezeu să ierte păcatul dinainte de pedeapsa veşnică, pedeapsă care ar fi fost meritată şi prevăzută. Chiar dacă Dumnezeu nu găseşte la cel ce se căieşte ceva ce ar trebui pedepsit pe veci, se afirmă totuşi că iartă pedeapsa păcatului dinainte, căci insuflîndu-i păcătosului durerea căinţei, l-a făcut pe acesta demn de iertare; cu alte cuvinte, l-a făcut astfel încît să nu-i fie necesară pedeapsa veşnică, ci în momentul plecării din această viaţă să poată fi mîntuit.

Dacă însă, din întîmplare, ar recădea în acelaşi dispreţ, reîntorcîndu-se deci la acelaşi păcat, el ar aluneca înapoi la aceeaşi cuvenită pedeapsă, trebuind să fie din nou pedepsit, cel ce căindu-se mai înainte, nu era demn de pedeapsă.

Quicumque er[redacted] per-
sistunt, salvari [redacted] quæ
salvatio nequ[redacted]eret
uno peccato, [redacted] con-
temptu retento. [redacted] pœni-
tente jam [redacted]erit
peccatum, nu[redacted]mna-
tionis causam; [redacted] est
ut, peccato [redacted] restet
damnatio, h[redacted] pœnæ
afflictio; et h[redacted] quod
præcessit a [redacted] pœna
æterna qua[redacted] ei. ut
diximus, a [redacted]amvis
enim Deus [redacted]at in
pœnitente, [redacted]eat
punire, pœn[redacted]ntis
peccati dic[redacted] per
hoc, quod [redacted]ntiæ
inspirave[redacted]num
fecit; hoc [redacted] tunc
debeatur [redacted] in
hoc statu [redacted]tem,
salvari ne[redacted]te et
in eunde[redacted]ptum,
sicut redi[redacted] etiam
relabitur [redacted] ut rur-
sum puni[redacted] pœni-
tendo no[redacted]

Si quis forte dicat: «Peccatum a Deo condonari,» tale esse tanquam si diceretur, Deum propter illud quod commissum est, nequaquam hominem esse damnaturum; vel hoc, Deum apud se statuisse, ut eum propter hoc non damnaret; profecto et antequam pœnitens peccasset, concedendum videtur Deum condonasse illud peccatum; hoc est, apud se statuisse, quod propter illud non esset eum damnaturus: nihil quippe recenter apud se Deus statuit, vel disponit, sed ab æterno quæcumque facturus est, in ejus prædestinatione consistunt et in ejus providentia præfixa sunt, tam de condonatione cujuscumque peccati, quam de cæteris quæ fiunt. Melius itaque nobis esse videtur ita intelligendum Deum condonare peccatum, quemlibet, ut diximus, per inspiratum ei pœnitentiæ gemitum dignum indulgentia efficere; hoc est, talem cui tunc damnatio non debeatur, nec unquam ulterius, si in tali proposito perseveret. Peccatum itaque Deus condonat, cum ipse a quo pœna fieri debuit, faciat, pœnitentiam inspirando, cur jam non debeat inferri.

Dacă ar spune cineva din întîmplare: păcatul e iertat de Dumnezeu - ar fi ca şi cum spune că din cauza celor îngăduite Dumnezeu nu are de gînd să pedepsească omul, sau că Dumnezeu a hotărît de la sine să nu-l osîndească pe om; mai ales că regretată fiind păcătuirea dinainte, de cel ce se căieşte, se pare că trebuie acceptată iertarea acelui păcat de către Dumnezeu; sau că El a hotărît să nu-l osîndească pe acela din cauza unui anumit păcat; desigur că Dumnezeu nu a stabilit şi nu a hotărît nimic de curînd, ci totul s-a făcut din veci, existînd în predestinare, fiind stabilite în previziunea Sa atît cele referitoare la iertarea fiecărui păcat în parte, ca şi cele legate ce se săvîrşesc.

Nouă ni se pare că e mai bine să înţelegem că Dumnezeu a iertat păcatul, inspirîndu-i fiecăruia durerea căinţei şi făcîndu-l demn pe fiecare de îngăduinţa Sa; mai precis, pe acela căruia nici atunci, nici mai tîrziu nu i se cuvine osînda dacă persevereaza într-o asemenea direcţie. Astfel Dumnezeu iartă păcatul, inspirîndu-i căinţă celui ce i se cuvine pedeapsa, pentru ca astfel să nu mai fie necesară.

CAPITOLUL XXI

A nu fi însemnat, a nu-l dărui pe cel demn de recompensă

Întreb întîmplător; dacă cel ce se căieşte e demn de viaţă veşnică, cine nu e - din cauza osîndei ? Dacă acceptăm întrebarea ne este adus în faţă cel ce a murit realunecînd după căinţă, deşi cît timp s-a căit fusese demn de viaţa veşnică; se pare că ar trebui învinuit de nedreptate însuşi Dumnezeu, pentru că nu-i redă recompensa celui demn odinioară de ea, încît să prevină astfel osîndirea lui. Căci dacă l-ar opri atunci la premisa de unde porneşte rugăciunea lui, l-ar păstra demn de viaţa veşnică; de asemenea, dacă, după ce „a alunecat", ar mai păstra ceva din spiritul avut înainte, aceasta i-ar fi fost o chezăşie a mîntuirii. Eu zic însă că, deşi mulţi sînt adesea demni de osîndire, ei nu mor în acea păcătoşenie a lor, ca şi cum Dumnezeu le-ar fi dat înapoi osînda meritata; deci nici Dumnezeu nu trebuie învinuit de nedreptate, căci nu le-a înapoiat pedepsa meritată; nu o face nici în oferirea recompenselor făgăduite celor perseverenţi, dupa cum dovedeşte Adevărul: „Cel ce va persevera pînă la capăt va fi mîntuit." (Matei X, 22).

Sîntem siliţi deci să nu acceptăm că Dumnezeu oferă pedeapsă sau recompensă cuiva, demn odinioară de una din acestea, numai pentru că a prevăzut cumva să se folosească de ele cît mai bine, El ştiind să se folosească şi să le împartă corespunzător şi pe cele foarte rele.

CAPUT XXI

[illegible] esse, dignum [illegible] donari.

Sed [illegible] si is qui pœnitet, [illegible] sit vita æterna, qui [illegible] dignus non est? Quod si [illegible], objicitur nobis eum [illegible] post pœnitentiam lapsus, [illegible] pœniteret, dignum vita [illegible] fuisse: et Deum arguendum [illegible] esse videri, qui præmium [illegible] tunc dignus erat, ei tunc [illegible] reddidit, ut sic ejus [illegible] præveniret. Sicut enim si [illegible], ex illo in quo tunc [illegible], dignus vita æterna [illegible]: ita et si postea lapsus [illegible] animo quem prius [illegible] salvari fuit. Sed dico, [illegible] sæpe damnatione [illegible] tamen in hac sua [illegible], ut damnatio, quam [illegible], eis a Deo reddatur, nec [illegible] ideo Deus injustitiæ est [illegible], quia non reddidit eis pœnam [illegible] meruerant: ita nec in præmiis [illegible], quæ perseverantibus [illegible] promittuntur, Veritate [illegible] «Qui perseveraverit usque in finem, hic salvus erit.» (Matth., cap. X, v. 22) Non ergo concedere cogimur, ut quia quandoque pœna vel præmio quis dignus fuerit, ideo dignum vel justum sit, Deum illud ei conferre, cum alio modo melius [illegible] eo esse providerit, quia etiam malis bene utitur, et quæcumque pessima optime disponit.

Quod si forte quis dicat, eum qui ad horam Deum amando, vere pœnituit, sed tamen in hac pœnitentia vel amore non perseveraverit, non ideo fuisse præmio dignum vitæ: profecto cum nec tunc damnatione dignus fuisse conceditur, nec justus, nec peccator tunc exstitisse videbitur.

Dacă întîmplător cineva ar spune că s-a căit cu adevărat, iubindu-l pe Dumnezeu oră de oră, dar fără a persevera în această căinţă sau dragoste, nu din această cauză n-ar fi demn de recompensa vieţii veşnice, ci pentru că după cum o dată nu a fost demn de pedeapsă, tot astfel altă dată va părea a nu se fi arătat nici drept, nici păcătos.

CAPITOLUL XXII

Despre păcatul de neiertat

De vreme ce, după cum am spus, prin căinţă orice păcat primeşte uşurare imediată, se pune întrebarea de ce Adevărul numeşte cîte unul *de neiertat*, neintenţionînd deci să ofere uşurarea, adică iertarea; astfel este păcatul blasfemiei faţă de Sfîntul Spirit, despre care arată Matei că a vorbit El: „Orice păcat şi blasfemie li se trece cu vederea oamenilor, dar blasfemierea Spiritului nu li se trece cu vederea;" (Matei XII, 31) şi „Oricine va rosti cuvînt împotriva Fiului omului, i se va trece cu vederea; cine însă va rosti împotriva Sfîntului Spirit nu i se va ierta nici în veacul acesta, nici în viitor" (ibidem, 32). De ce se afirmă aceasta, ne-o dezvăluie Marcu spunînd: „Deoarece spuneau: Are spirit murdar" (Marcu, III, 30). Unii numesc însă acest păcat curajul disperat al vinei; adică, atunci cînd cineva, din cauza mărimii păcatelor, şi-a pierdut complet speranţa în bunătatea lui Dumnezeu înţeleasă prin Sfîntul Spirit, încît prin nici o căinţă sau altă împlinire să nu-şi poată obţine iertarea.

Dar, dacă asta numim a blasfemia faţă de Sfîntul Spirit, ce vom numi a păcătui faţă de Fiul omului? Mie mi se pare că a păcătui sau a blasfemia faţă de Fiul omului, ar însemna în acest caz a anula superioritatea umanităţii lui Hristos din cauza vizibilei slăbiciuni a trupului, ca şi cum am nega conceperea ei fără de păcat, sau asumarea ei de către Dumnezeu.

CA[redacted]

De pec[redacted]

Cum autem, [redacted] peccatum per [redacted]m remissionem [redacted] cur Veritas quod[redacted]remissibile dixerit, [redacted]m remissionem, [redacted]nem, habiturum, [redacted] peccatum blasphemiæ [redacted] Sanctum, de quo eum [redacted]eus sic refert: «Om[redacted] et blasphemia re[redacted]. Spiritus autem [redacted]a non remittetur» ([redacted] v.31); et quicum[redacted] contra Filium hom[redacted] qui autem dixerit [redacted] Sanctum, non remitt[redacted] in hoc seculo, [redacted]idem, cap. 32) [redacted] Marcus aperu[redacted] dicebant: Spiri[redacted] habet.» (Marc., [redacted] autem peccatum [redacted]onem veniæ [redacted]cet ob magnitu[redacted] diffidit penitus a [redacted] quæ per Spiritum [redacted] ut nec pœnitendo, [redacted] satisfactione veniam [redacted] Sed si hoc dicimus [redacted]emare in Spiritum, [redacted] peccare in Filium [redacted] vero mihi videtur, [redacted]emare in Filium [redacted] excellentiæ [redacted] derogare tanquam [redacted] sine peccato concep[redacted] assumptam propter [redacted]tatem.

Id quippe nulla humana ratione comperi poterat, sed Deo tantum revelanti credi. Tale est ergo quod ait: «Omne peccatum et blasphemia remittetur hominibus: Spiritus autem blasphemia non remittetur;» tanquam si diceret: de nulla alia blasphemia diffinitum est apud Deum, quod nullis homnibus dimittatur, nisi de ista; et quicumque dixerit verbum contra Filium hominis, remittetur ei, hoc est, nullus qui assumpti hominis dignitati, ut diximus, deroget, propter hoc damnabitur, si aliæ non interveniant damnationis causæ. Non enim in hoc aliquis contemptu Dei notari potest, si veritatem per errorem contradicat, nec contra conscientiam agat maxime cum id tale sit, quod humana ratione investigari non possit, sed magis ratione videatur contrarium. Blasphemare autem in Spiritum, est ita opera manifestæ gratiæ Dei calumniari, ut illa quæ credebant per Spiritum Sanctum hoc est, divina bonitate misericorditer fieri, per diabolum tamen assererent agi, tanquam si dicerent illum quem Spiritum Dei credebant, esse Spiritum nequam, et sic Deum esse diabolum.

Acest lucru nu putea fi descoperit de nici o raţiune omenească, ci este crezut de bună seamă, prin Dumnezeu care îl dezvăluie. Aşadar asta înseamnă „Orice păcat sau blasfemie îi este trecută cu vederea omului, dar blasfemierea Spiritului nu îi este trecută cu vederea"; ca şi cum ar spune: în afara acesteia, nici o blasfemie nu apare de neiertat în faţa lui Dumnezeu; oricine ar rosti cuvînt împotriva Fiului omului i s-ar ierta; adică, presupunînd că nu apar alte cauze ale osîndei, nimeni nu ar fi osîndit pentru nesocotirea umanităţii superioare luate asupra Sa. Nu ar putea fi nimeni înfierat cu dispreţuirea de Dumnezeu, dacă neacţionînd împotriva conştinţei sale, ar contrazice, din greşeală, Adevărul, mai ales că situaţia este de aşa natură încît lucrul nu poate fi cercetat prin raţiunea umană, părînd mai degrabă contrar ei. A blasfemia însă faţă de Spirit, înseamnă a calomnia în aşa fel lucrarea harului vădit al lui Dumnezeu, încît cele crezute că se fac benefic prin Sfîntul Spirit, adică prin bunătatea divină, să fie afirmate ca puse în mişcare de diavol; ca şi cum s-ar spune deci că acela pe care îl credeau a fi Sfîntul Spirit, nu este nici spirit nici sfînt, ci că Dumnzeu este diavolul.

Quicumque igitur sic in Christum peccaverunt, dicendo scilicet contra conscientiam eum in Beelzebub principe dæmonium ejicere dæmonia, ita prorsus a regno Dei sunt proscripti, et ab ejus gratia penitus exclusi, ut nullus illorum deinceps per pœnitentiam mereretur indulgentiam. Nec quidem negamus eos salvari posse si pœniterent, sed solummodo eos dicimus nec pœnitentiæ actus assecuturos esse.

Deci, cei ce au păcătuit astfel faţă de Hristos, afirmînd împotriva conştiinţei lor că pe El îl împing demonii împotriva lui Belzebut, conducătorul demonilor, sînt excluşi cu totul de la favoarea Lui şi proscrişi în faţa împărăţiei lui Dumnezeu, nefiind demn nici unul din ei de îngăduirea căinţei. Nu negăm, totuşi că aceştia s-ar putea mîntui, ci afirmăm că de fapt ei nu vor avea de gînd să urmeze făptuirea căinţei.

CAPITOLUL XXIII

Oare cei ce se căiesc îşi poartă cu sine geamătul durerii şi după aceea ?

Cineva poate să întrebe: cei ce pleacă din această viaţă căindu-se, stăpîniţi de geamătul sufletului şi de durerea zdrobitoare, le poartă oare cu sine pe acestea chiar şi după ce au ajuns la strălucire oferindu-i lui Dumnezeu adevăratul sacrificiu, conform afirmaţiei „Sacrificiul pentru Dumnezeu este spiritul chinuit" (Psalm L)? Oare şi în acea viaţă cerească îi vor îndurera cele făptuite sau abia prin aceasta, după cum s-a scris, „au fugit durerea şi geamătul" (Isaia XXXV, 10) şi tristeţea? Desigur, după cum lui Dumnezeu şi îngerilor nu le plac păcatele noastre lipsite de pedeapsa durerii, cu atît mai mult nu pot fi de acord cu relele noastre: de aceea nici nouă nu ne vor place niciodată greşelile noastre. Dar oare vrem noi într-adevăr să făptuim cele cunoscute ca rînduite de Dumnezeu şi lucrate spre binele nostru, conform acelei cugetări a Apostolului „Ştim că Dumnezeu lucrează spre binele celor ce-l iubesc" (Romani, VIII, 28)? Este o altă întrebare pe care am lămurit-o, după puterile noastre, în cartea a treia a *Teologiei*[19].

CAPUT XXIII

Utrum pœnitentes gemitum sui doloris hinc secum deferant ?

Quærit fortassis aliquis, utrum hi qui de hac vita pœnitentes recedunt in hoc gemitu cordis, et contritione doloris, ubi verum Deo sacrificium offertur, juxta illud: «Sacrificium Deo spiritus contribulatus,» (Psalm. L., v.19) utrum, inquam, tales de hac luce migrantes hunc gemitum et dolorem secum deferant, ut in vita quoque illa cœlesti hæc se commisisse doleant, quo, ut scriptum est, «aufugit dolor et gemitus» (Isai., cap. XXXV, v.10) atque tristitia. Sed profecto sicut Deo vel Angelis peccata nostra sine aliqua pœna doloris displicent, eo videlicet quod illa non approbant, quæ mala considerant; ita et tunc nobis illa displicebunt, in quibus deliquimus. Sed utrum nos illa fecisse velimus, quæ bene ordinata esse a Deo scimus, et nobis quoque in bonum cooperata, juxta illud Apostoli: «Scimus quoniam diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum?» (Rom., cap. VIII, v.28) Alia est quæstio quam pro viribus nostris tertio *Theologiæ* nostro libro absolvimus.

CAPUT XXIV

De confessione.

Nunc de confessione peccatorum nobis agere incumbit. Ad hanc nos Apostolus Jacobus adhortans ait: «Confitemini alterutrum peccata vestra, et orate pro invicem ut salvemini: multum enim valet deprecatio justi assidua.» (Jac., cap. V, v.16) Sunt qui soli Deo confitendum arbitrantur, quod non nulli Græcis imponunt. Sed quid apud Deum confessio valeat, qui omnia novit, aut quam indulgentiam nobis lingua impetret, non video: licet propheta dicat: «Delictum meum cognitum tibi feci, et injustitiam meam non abscondi.» (Psalm., cap. XXXI, v.5) Multis de causis fideles invicem peccata confitentur, juxta illud Apostoli quod præmissum est; tum videlicet propter subpositam causam, ut orationibus eorum magis adjuvemur, quibus confitemur: tum etiam quia in humilitate confessionis magna pars agitur satisfactionis, et in relaxatione pœnitentiæ majorem assequimur indulgentiam: sicut de David scriptum est; qui cum accusatus a Natham propheta, responderit: «Peccavi;» (Reg. II, cap XII, v.13) statim ab eodem Propheta responsum audivit: «Dominus quoque transtulit peccatum tuum:» (Ibidem) quo enim major erat regis sublimitas, acceptior Deo fuit confitens humilitas.

CAPITOLUL XXIV

Despre mărturisire

Iar acum apasă asupra noastră datoria de a săvîrşi mărturisirea păcatelor. Îndemnîndu-ne spre aceasta, apostolul Iacov spune: „Mărturisiţi-vă păcatele voastre altora şi rugaţi-vă fiecare pentru celălalt spre a fi mîntuiţi, căci continua rugăciune pentru iertare pornită de la cel drept, are putere mare" (Iacov, V, 16). Unii socotesc că trebuie să-i mărturisească doar lui Dumnezeu, căci mulţi îi păcălesc pe greci[20]. Dar ce valoare poate avea mărturisirea în faţa lui Dumnezeu care le cunoaşte pe toate ? sau ce iertare obţinem pe limba noastră - nu-mi dau seama - chiar dacă Profetul spune „Greşeala mea ţi-am făcut-o cunoscută, iar nedreptatea mea n-am ascuns-o" (Psalm, XXXI, 5) ?

Păcatele pornite din felurite cauze, sînt mărturisite reciproc de credincioşi, conform celor spuse de Apostol şi citate mai sus; desigur, ne mărturisim altora, datorită premisei de la care pornim, conform căreia sîntem ajutaţi mai mult de rugăciunile lor; dat fiind că atunci, prin umilinţa mărturisirii, se înfăptuieşte o mare parte a împlinirii datoriei noastre, prin uşurarea pedepsei obţinem o mai mare iertare; după cum s-a scris despre David care, răspunzînd acuzaţiei profetului Nathan prin vorbele „am păcătuit" (II Regi, XII, 13), a auzit îndată răspunsul aceluia: „Dumnezeu însuşi a înlăturat păcatul tău" (ibidem); căci cu cît mai mare era nobleţea regelui, cu atît mai bine a fost primită de Dumnezeu umilinţa mărturisirii.

În cele din urmă, preoţii, cărora le-au fost încredinţate sufletele mărturisitorilor, au datoria de a le impune datoria căinţei; şi aceasta în aşa fel încît, cei ce s-au folosit greşit şi trufaş de propria posibilitate de a alege, dispreţuindu-l pe Dumnezeu, să fie îndreptaţi prin hotărîrea unei puteri din afara lor; şi o vor face aceasta cu atît mai sigur, cu cît supunîndu-se mai bine prelaţilor lor, urmează voinţa acelora şi nu pe cea proprie; dacă aceia nu înţeleg însă corect că preotul a fost pregătit spre a-i asculta, nu lor trebuie să li se reproşeze, ci acestuia. Apostolul spune: „Să nu ignorăm şireteniile Satanei" (II Corinteni, II, 11). Nu trebuie neglijată în acest caz nici ticăloşia slăbiciunii prin care, cel numit de Apostol ne împinge către păcat, retrăgîndu-ne de la mărturisire; incitîndu-ne şi, în egală măsură dezlegîndu-ne de teamă şi de sfială, nu mai rămîne nimic care să ne recheme de la păcat.

Multe lucruri nu îndrăznim să le săvîrşim de teama pedepsei; de asemenea, chiar dacă le-am putea face, roşim doar la apropierea de cele ce sînt spre paguba faimei noastre. Deci, oricare din acestea două apare ca suficientă spre a-l opri, ca un frîu, pe cel nesocotit şi decis să ducă păcatul pînă la capăt. Acelaşi fel de gînd care l-a îndepărtat iniţial de la desăvîrşirea păcatului, îl poate face să refuze chemarea mărturisirii. Se teme atunci să se mărturisească şi - după cum ar trebui de la început - roşeşte că nu s-a temut şi nu a roşit înainte. Dacă întîmplător, cel cunoscut prin mărturisire, nu este pedepsit de oameni, cel ce nu s-a temut de osînda lui Dumnezeu, roşeşte acum din cauza faptului că cei din jurul său cunosc pe faţă ceea ce făptuise fără să roşească.

Denique sac[illegible] animæ confitentium sunt [illegible]. satisfactiones p[illegible] habent injungere; ut [illegible] suo et superbe usi sunt Deum contemnendo, alie[illegible] arbitrio corrigantur; et [illegible] securius id agant, quanto [illegible] suis obediendo [illegible] quam illorum volun[illegible]. Qui si fortassis non [illegible] præceperint, cum ille ad [illegible] paratus sit, illis magis [illegible] imputandum est. «Non [illegible]» inquit Apostolus, «astu[illegible]» (Corinth. II, cap. II, v.11). [illegible] nequitia hoc loco [illegible] est qua nos ad peccatum [illegible] et a confessione retrahit. [illegible] quippe nos incitans, [illegible] ac verecundia nos [illegible] jam restet quod nos a [illegible] revocet. Multa namque [illegible] committere non audemus, [illegible] detrimento nostræ f[illegible] erubescimus, etsi hoc [illegible]. His ergo duobus [illegible] male quilibet expeditus, [illegible] ad quodvis perpetran[illegible] efficietur. Quo quidem [illegible] quae prius ei abstulit ut [illegible] perficeret, postmodum [illegible] a confessione revocet. [illegible] timet vel erubescit [illegible] oportuerit primum, [illegible] nec erubuit. Simet [illegible] confessionem cognitus [illegible]us, qui puniri [illegible] Deo: rubescit ab homin[illegible], quod non erubuit coram Deo [illegible]

Sed qui plagæ quærit **medicamentum**, quantumcumque ipsa **sordeat**, quantumcumque oleat, **medico** revelanda est, ut competens **adhibeatur** curatio. Medici **vero locum** sacerdos tenet, a quo, ut **diximus**, instituenda est satisfactio.

Dar, cel ce caută medicamentul rănii, **oricît** de rău i-ar mirosi şi oricît l-ar **trăda**, trebuie să o arate medicului pen**tru** ca acesta să-i ofere îngrijirea **potrivită**. După cum am spus, preotul **ţine** locul medicului pentru cel căruia **trebuie** să-i fie impusă împlinirea datoriei.

CAPITOLUL XXV

Cum poate fi lăsată la o parte mărturisirea în unele cazuri

Trebuie ştiut însă că mărturisirea poate fi ocolită uneori printr-o cumpănire folositoare, cum credem că s-a întîmplat în cazul lui Petru; cunoaştem lacrimile lui pornite din lepădarea sa, dar despre vreo împlinire sau mărturisire a sa nu am citit niciunde. Pornind de la Luca, şi Ambrozie arată despre lepădarea lui Petru şi despre plînsul său: „Nu găsesc scris undeva că s-ar fi mărturisit; am găsit scris că a plîns, culeg[21] lacrimile sale, dar nu citesc despre împlinirea vreunei datorii. Lacrimile uşurează greşeala pe care ar trebui s-o mărturisească ruşinea prin voce, iar plînsul îi poartă de grijă vinei şi sfielii; lacrimile mărturisesc fără groază sau jignire, greşeala şi sfiala; lacrimile nu scuză vina, dar ne fac un serviciu.

Înţeleg de ce a tăcut Petru, adică de ce nu a fost lovit imediat de urmarea vinei sale." Trebuie cercetat dacă nu cumva Petru şi-a împlinit mai curînd datoria plîngînd[22], decît mărturisindu-se, încît în aceasta să fi constat sfiala sau respectul pentru mărturisire. Dacă s-ar fi sfiit să mărturisească, spre a nu fi considerat de nimic - cunoscut fiind totuşi păcatul său - el ar fi trecut drept un trufaş preocupat mai mult de onoarea propriei glorii decît de mîntuirea sufletului său. Dacă a fost însă reţinut mai mult de sfiala pentru Biserică şi nu pentru sine, acest lucru nu trebuie blamat.

CAPUT XXV

Quod nonnunquam confessio dimitti potest.

Sciendum tamen, non nunquam salubri dispensatione confessionem vitari posse, sicut de Petro credimus, cujus lachrymas de negatione sua novimus, satisfactionem vero aliam, vel confessionem non legimus. Unde et Ambrosius super Lucam de hac ipsa Petri negatione ac fletu ejus: «Non invenio, inquit, quid dixerit, invenio quod fleverit: lachrymas ejus lego, satisfactionem non lego. Levant lachrymae delictum quod voce pudor est confiteri, et veniæ fletus consulunt et verecundiæ; lachrymae sine horrore culpam loquuntur, sine offensione verecundiæ confitentur; lachrymæ veniam non postulant, sed merentur. Invenio cur tacuerit Petrus, ne scilicet tam cito veniæ petitio plus offenderet.» Quæ vero ista sit verecundia vel reverentia confessionis, ut flendo magis quam confitendo Petrus satisfecerit, videndum est. Si enim propter hoc unum confiteri verecundabatur, ne cognito peccato suo vilior haberetur, profecto superbus erat, et honoris sui gloriæ magis quam animæ suæ saluti consulens. Sin autem verecundia non tam sua quam Ecclesiæ retinebatur, non est hoc improbandum.

Providebat se fortassis super Dominicam plebem a Domino constituendum esse principem, et verebatur ne si hæc trina ejus negatio per confessionem ejus cito in publicum prodiret, super hoc Ecclesia graviter scandalizaretur, et erubescentia vehementi confunderetur quod tam facilem ad negandum et tam pusillanimem Dominus ei præfecisset. Si ergo tam pro honore sibi conservando, quam pro hac animi erubescentia Ecclesiæ confiteri distulit, provide hoc, non superbe fecit. Timor quoque in causa rationabilis fuit, de damno Ecclesiæ magis, quam de propriæ detrimento famæ. Sciebat quippe sibi specialiter a Domino Ecclesiam esse commissam, cum ei diceret: «Et tu aliquando conversus confirma fratres tuos.» (Luc., cap XXII, v. 32) Si ergo eo propria confesssione convicto, ad aures Ecclesiæ præveniret hic ejus tam abhorrendus lapsus, quis non leviter diceret: «Nolumus hunc regnare super nos;» (Luc., cap. XIX, v.14) et non facile Dominicum improbaret consilium, quod ad confirmandos fratres eum elegit, qui primus defecit? Hac quoque providentia multi confessionem differre, vel omnino dimittere possent sine peccato; si videlicet plus illam nocere quam prodesse crederent: quia nullam Dei offensam ex culpa incurrimus, in quo eum nequaquam contemnimus. Distulit Petrus confiteri peccatum, cum adhuc tenera in fide atque infirma esset Ecclesia, donec virtus Petri prædicatione ipsius vel miraculis esset probata.

Desigur, ştia dinainte că a fost hotărît de Domnul să fie întîi stătător peste mulţimea Lui, şi de aceea se temea cu respect ca nu cumva, întreita lui lepădare, brusc dată pe faţă, să ducă la zguduirea din temelii a Bisericii; apoi, roşeaţa chipului său ar fi fost interpretată cu uşurinţă de cel mînios, ca negare uşuratică şi semn al unei mari lipse de curaj pus în frunte de Dumnezeu. Deci, dacă a refuzat mărturisirea către Biserică, pentru a-şi păstra cinstea şi a-şi ascunde roşirea sufletului, este clar de la început că nu a făcut-o din îngîmfare. În acea situaţie era prezentă mai curînd teama raţională de a nu fi păgubit Biserica, decît propria lui faimă. Ştia că Biserica i-a fost încredinţătă în mod deosebit lui de către Domnul cînd îi spunea: „Iar tu, reîntors apoi, întăreşte-i pe fraţii tăi." (Luca XXII, 32).

Deci, dacă prin propria mărturisire - învingîndu-se pe sine - ar fi ajuns la urechile Bisericii îngrozitoarea lui cădere, cine n-ar fi spus, poate nu fără greutate că „nu vrem ca acesta să domnească peste noi" (Luca XIX, 14); oare astfel n-ar fi fost respinsă cu uşurinţă alegerea dumnezeiască ce l-a aşezat pe el spre a-şi îmbărbăta fraţii, el care L-a părăsit primul? Pornind de la aceasta, unii îşi amînă mărturisirea sau o resping cu totul; ei cred că ea face mai mult rău decît ar folosi, mai ales cînd nici nu ne lovim de vreo jignire a lui Dumnezeu prin vină şi nici nu-L dispreţuim.

Petru s-a ferit să-şi mărturisească păcatul, căci la vremea aceea Biserica era tînără în credinţă şi lipsită de puteri; era nevoie de timp pentru ca virtutea lui Petru să fie dovedită prin propovăduirea săvîrşită de el şi prin faptele-i minunate.

Mai tîrziu, după cum se poate afla din cele scrise în Evanghelii, spre disperarea celor căzuţi, Petru însuşi a putut să se mărturisească fără a tulbura Biserica.

Sînt unii cărora li se pare că Petru, fiindu-le tuturor în frunte şi neavînd pe cineva dintre oameni superior lui, nu trebuie nicidecum să-şi mărturisească vreunui semen păcatul, încît acesta să-i hotărască împlinirea datoriei, iar el să-i asculte învăţătura ca pe a mai marelui său. Dar, chiar dacă pentru împlinirea unei datorii, el nu trebuie să se mărturisească cuiva, în privinţa susţinerii rugăciunii sale el nu a putut proceda după cum trebuie; tocmai în legătură cu aceasta se spune „Mărturisiţi-vă unul altuia păcatele voastre" şi se adaugă „şi rugaţi-vă unul pentru altul ca să fiţi mîntuiţi". (Iacov V, 16).

Nimic nu-i împiedică pe preoţi să-i apropie pe supuşi de săvîrşirea mărturisirii sau de împlinirea datoriei, astfel încît ceea ce se înfăptuieşte să fie cu atît mai bine primit la Dumnezeu cu cît e mai mare umilinţa. Cine s-ar opune oare în asemenea situaţii, să-şi aleagă o persoană cît mai credincioasă şi mai distinsă prin a cărei hotărîre să-şi săvîrşească împlinirea propriei datorii şi prin ale cărei rugăciuni să fie mai mult ajutat ? De aceea s-a şi spus de la început „şi rugaţi-vă unul pentru altul ca să fiţi mîntuiţi", adăugîndu-se imediat „căci mare putere are rugăciunea continuă a celui drept".

Dar, după cum există mulţi medici nepricepuţi cărora este periculos sau inutil să le încredinţezi bolnavii, tot astfel şi printre preoţii Bisericii sînt mulţi necredincioşi, de nimic şi mai ales uşuratici în a dezvălui păcatele mărturisitorilor, încît a te mărturisi lor devine nu numai fără rost ci de-a dreptul primejdios.

Postea vero cum de hoc iam constaret, ipsemet Petrus sine ullo Ecclesiæ scandalo contra desperationem lapsorum confiteri hoc potuit, ut scriptum etiam relinqueretur ab Evangelistis.

Sunt fortassis quibus videatur Petrum qui cæteris omnibus præerat, nec superiorem habebat, cui anima ejus esset commissa, nequaquam habere necessarium homini confiteri peccatum, tanquam ab illo instituenda esset ei satisfactio, ac si præcepto ejus quasi superioris obediret. Sed si non pro satisfactione injungenda confiteri alicui debuerit, propter orationis suffragium non incongrue fieri potuit; de quo quidem cum diceretur: «Confitemini alterutrum peccata vestra,» subjunctum est, «et orate pro invicem ut salvemini.» (Jac., cap. V, v.16) Nihil etiam impedit, ne prælati eligant subjectos ad confessionem faciendam, vel ad satisfactionem suscipiendam, ut quod agitur, tanto Deo fiat acceptius, quanto ab illo geritur humilius. Quis etiam vetet quemlibet in talibus personam religiosiorem, vel magis discretam eligere, cujus arbitrio satisfactionem suam committat, et orationibus ejus plurimum adjuvetur? Unde et cum præmissum sit: «et orate pro invicem ut salvemini,» statim adjunctum est: «multum enim valet deprecatio justi assidua.» Sicut enim multi fiunt imperiti medici, quibus infirmos committi periculosum est aut inutile: ita et in prælatis Ecclesiæ multi reperiuntur nec religiosi, nec discreti, atque insuper ad detegendum confitentium peccata leves, ut confiteri eis non solum inutile, verum etiam perniciosum videatur.

Tales quippe nec orare intendunt, nec in orationibus suis exaudiri merentur, et cum instituta canonum ignorent, nec in statuendis satisfactionibus moderari sciant, frequenter in talibus vanam securitatem promittunt, et spe cassa ipsos confitentes decipiunt, juxta illud Veritatis: «Cæci sunt duces cæcorum;» et rursum: «Si cæcus cæco ducatum præstet, ambo in foveam cadunt.» (Matth., cap. XV, v.14) Qui cum etiam, ut diximus, leviter confessiones quas suscipiunt, revelant, p_nitentes ad indignationem commovent, et qui curare peccata debuerant, novas peccatorum plagas inferunt, et a confessione audientes deterrent. Non numquam etiam peccata vel ex ira, vel ex levitate revelando graviter Eclesiam scandalizant. Et eos qui confessi sunt in periculo magno constituunt. Unde qui pro his incomoditatibus prælatos suos vitare decreverunt, et alios in talibus eligere, quos ad ista commodiores credunt, nequaquam sunt improbandi, sed potius comrobandi quod ad solertiorem medicum declinant; in quo tamen faciendo, si assensum prælatorum impetrare possunt, ut ab eis ad alios dirigantur, tanto id convenientius agunt, quanto humilius per obedientiam hoc faciunt. Sin autem prælati superbi hoc eis interdicunt, tanquam se viliores æstimando, si meliores medici requirantur, ægrotus tamen de salute sua sollicitus, quod melius credit medicamentum majori sollicitudine requirat, et meliori consilio cedat plurimum. Nemo enim ducem sibi ad aliquo commissum, si eum cæcum deprehenderit, in foveam sequi debet;

Cei de teapa lor nu se străduiesc să se roage şi nici nu sînt demni de a fi ascultaţi în rugăciunile lor; ignorînd hotărîrile canoanelor, ei nu ştiu să ţină măsura în stabilirea împlinirii datoriilor cuiva, promiţînd adesea o deşartă siguranţă sau - după pierderea speranţei - amăgindu-i pe cei ce li se mărturisesc, după cum spune Adevărul: „Orbi sînt conducătorii orbilor", iar apoi „Dacă orbul îi este conducător orbului, cad amîndoi în groapă" (Matei, XV, 14); aceştia, după cum am spus, trădînd cu uşurinţă mărturisirile primite, provoacă indignarea celor ce se căiesc; şi astfel cei ce trebuie să vindece păcatele, provoacă noi răni, îndepărtîndu-i de la mărturisire pe cei ce-i ascultaseră. Dezvăluind adesea din mînie sau superficialitate unele păcate, ei tulbură profund Biserica, iar pe mărturisitor îl pun în mare primejdie.

Iată de ce, cei care pornind de la aceste neajunsuri, au hotărît să-şi părăsească preoţii, alegîndu-şi în acelaşi timp alţii consideraţi mai potriviţi ţelului urmărit, nu trebuie blamaţi, ci mai curînd aprobaţi pentru alegerea medicului iscusit; dacă hotărînd aceasta, ei pot să obţină şi asentimentul preoţilor lor de pînă atunci, încît aceştia să-i îndrume spre alţii, e cu atît mai potrivit cu cît se face totul prin umilinţă şi ascultare. Dar, dacă preoţii trufaşi le-o interzic, considerîndu-se depreciaţi prin căutarea medicilor mai buni, bolnavul, preocupat de sănătatea sa, va căuta cu mai mare înfrigurare medicamentul considerat mai folositor, lăsîndu-se înduplecat mai mult de sfatul mai bun; căci nimeni nu trebuie să-şi urmeze în groapă conducătorul ce i-a fost hotărît de altcineva, mai ales cînd observă că acela e orb.

Dimpotrivă, e mai bine să-l aleagă pe cel ce vede şi astfel să ajungă încotro se străduieşte, decît să-l urmeze în rău, către prăpastie pe cel ce i-a fost rău hărăzit.

Dar, oare cel ce i-a oferit un asemenea conducător - ca pe unul care trebuie să-i arate calea - a făcut-o cu bună ştiinţă prin ticăloşie, sau în mod nevinovat prin neştiinţă? Dacă a făcut-o din ticăloşia lui, trebuie avut grijă ca aceasta să nu se împlinească; dacă din neştiinţă, nefăcîndu-se nimic contrar voinţei lui, noi nu-l urmăm către primejdie pe cel ce însuşi ni l-a dat să ne conducă.

E totuşi util ca întîi să-i cercetăm pe cei cărora ştim că le-au fost încredinţate sufletele noastre şi, după ce am ascultat în cumpănire sfatul lor, în măsura în care se dovedeşte a fi medicamentul sperat, să nu-l părăsim.

Dacă credem însă că ei nu cunosc legea şi nu le pasă de ceea ce fac, ignorînd chiar ceea ce doare, trebuie să-i considerăm mai răi decît cei despre care spune Adevărul: „În jilţul lui Moise s-au aşezat scribii şi fariseii; oricît v-ar spune "slujiţi" şi „faceţi", conform făptuirii lor să nu vreţi să faceţi!" (Matei, XXIII, 2); ca şi cum ar spune: îndrumarea legii o obţin cei care, deşi însemnaţi cu făptuiri rele şi de respins, răspîndesc din jilţul lui Moise cuvintele lui Dumnezeu; cu alte cuvinte, îndrumarea legii trebuie primită astfel încît, respingînd făptuirile acelora, să reţinem doar ceea ce reprezintă cuvintele lui Dumnezeu. Deci nu trebuie dispreţuită învăţătura celor ce predică bine, deşi ei nu trăiesc cum ar trebui, şi nici a celor ce ne învaţă prin cuvînt, fără însă ca ei să clădească ceva prin propriul exemplu; aceştia ne arată o cale pe care însă nu vor s-o urmeze; judecata lor porneşte nu atît de la orbirea dată de neştiinţă, cît mai ales de la vina nepăsării.

et melius est eligere eum videntem, ut quo tendit, perveniat, quam male sibi traditum male sequi ad præcipitium. Quippe qui ei talem ducem tradidit tanquam viam ostensurum, aut scienter hoc fecit per malitiam, aut innocenter per ignorantiam? Si per malitiam, cavendum fuit ne malitia ejus impleretur; si per ignorantiam, nequaquam contra ejus voluntatem agitur, et illum non sequimur ad periculum, quem ipse dederat nobis ad ducatum. Utile tamen est, ut eos primum consulamus, quibus animas nostras committi scimus, et eorum consilio audito, salubrius, si quod speramus, medicamentum non deserere maxime; cum eos legem ignorare credamus, et non solum quid agant non curent, sed quid doleant ignorent; deteriores habendi his, de quibus Veritas ait: «Super cathedram Moysi sederunt Scribæ et Pharisæi: quæcumque ergo dixerint vobis, servate et facite, secundum autem opera eorum nolite facere.» (Matth., cap. XXIII, v.2) Tanquam si diceret: Magisterium legis tales obtinent, quorum opera cum sint mala, et ob hoc respuenda, verba tamen Dei quæ de cathedra Moysi, hoc est, de magisterio legis, proferunt, suscipienda sunt, ut simul quæ ipsorum sunt opera rejiciamus, et quæ Dei sunt verba retineamus.

Non est ergo talium doctrina contemnenda qui bene prædicant, licet male vivant, et qui erudiunt verbo, licet non ædificent exemplo, et viam ostendunt quam sequi nolunt, non tam de cæcitate ignorantiæ quam de culpa negligentiæ judicando.

Qui vero nec viam subjectis ostendere valent qui ducatui eorum committere se debent, et ab eis require documentum, qui docere nesciunt. Nec tamen desperandum est subjectis a misericordia Dei, cum ad satisfactionem omnino parati, prælatorum suorum, quamvis cæcorum, arbitrio se tradunt, et quod illi per errorem minus instituunt, isti per obedientiam diligenter eos sequuntur. Non enim error prælatorum subjectos damnat, nec illorum vitium istos accusat; nec jam in subjectis culpa remanet qua moriantur, quos jam antea pœnitentia Deo, ut diximus, reconciliaverat, prius scilicet quam ad confessionem venirent vel satisfactionis institutionem susciperent. Si quid tamen de pœna satisfactionis minus est institutum quam oporteat, Deus qui nullum peccatum impunitum dimittit, et singula quantum debet punit, pro quantitate peccati satisfactionis æquitatem servabit; ipsos videlicet pœnitentes non æternis suppliciis reservando, sed in hac vita vel in futura pœnis purgatoriis affligendo. Si nos, inquam, in nostra satisfactione negligentes fuerimus. Unde Apostolus: «Si nos, inquit, dijudicaremus, non utique dijudicaremur.» (Corinth. I, cap. XI, v.31) Quod est dicere: Si nos ipsi nostra puniremus vel corrigeremus peccata, nequaquam ab ipso gravius essent punienda. Magna profecto misericordia Dei cum nos nostro judicio dimittit, ne ipse puniat graviori.

De fapt ei nu au puterea de a le arăta supuşilor calea cuvenită, iar aceştia trebuie să se aventureze sub conducerea lor în căutarea învăţăturii de la cei ce nu ştiu să-i înveţe.

Totuşi supuşii nu trebuie să piardă speranţa în mila lui Dumnezeu, nici cînd pregătiţi pentru împlinirea datoriei, se încredinţează preoţilor orbi pe care îi urmează cu grijă şi supunere chiar în hotărîrile lor greşite; căci nu greşeala preoţilor îi osîndeşte pe supuşi şi nu viciul lor îi face vinovaţi; în supuşi nu se păstrează acea vină de moarte pe care, după cum am spus, a mîntuit-o în faţa lui Dumnezeu căinţa, încă înaintea mărturisirii, sau a hotărîrii de a împlini datoria. Dacă totuşi s-a hotărît mai puţin decît se cuvenea în privinţa unei pedepse ce împlineşte o datorie, Dumnezeu, care nu lasă nepedepsit nici un păcat, dînd pe rînd atît cît trebuie, va veghea asupra dreptei împliniri conform mărimii acestuia; adică nu păstrîndu-i pentru chinurile veşnice pe cei ce se căiesc, ci biciuindu-i în viaţa aceasta, sau în cea viitoare cu pedeapsa purificatoare.

Dar, mă întreb eu, dacă am fost neatenţi în împlinirea datoriei? Apostolul spune: „Dacă ne vom judeca pe noi înşine, nu vom fi judecaţi la rîndul nostru" (I Corinteni, XI, 31); ceea ce înseamnă: dacă ne pedepsim sau ne îndreptăm propriile păcate şi pe care le împlinim făcînd pomeni, rugîndu-ne, veghind noaptea ele nu vor trebui pedepsite mai aspru de El. Marea milă a lui Dumnezeu ne lasă în seama propriei noastre judecări, spre a nu ne pedepsi El mai greu.

Aceste pedepse ale vieţii prezente, referitoarea la păcate, şi pe care le împlinim făcînd pomeni, rugîndu-ne, veghind noaptea, trudindu-ne trupul în fel şi chip, ca şi cele pe care le îndepărtăm sacrificînd pentru săraci, le numim *împlinirea pedepsei;* le găsim şi în Evanghelie, dar numite *roadele căinţei* în acel îndemn „Înfăptuiţi roadele demne ale căinţei" (Matei, III, 8); ca şi cum ar spune direct: după ce aţi fost lipsiţi de o demnă împlinire a datoriei, îndreptîndu-se acum lucrurile, vom fi toţi împăcaţi cu Dumnezeu, încît să nu mai găsească nimic din ceea ce pedepseşte El; preveniţi mai curînd pedepsele grele decît cele lipsite de asprime, căci după cum spune fericitul Augustin „Pedepsele vieţii viitoare, deşi purifică, sînt mai grele decît cele ale vieţii prezente". Trebuie deci manifestată o mai mare grijă faţă de acelea şi depusă o trudă sîrguincioasă, încît conform învăţăturii Sfinţilor Părinţi să fie însuşită o atît de temeinică împlinire a datoriei, încît să nu mai rămînă nimic de purificat. Deci, dacă, ignorînd hotărîrile canoanelor, preoţii iresponsabili au stabilit mai puţin decît necesarul împlinirii datoriei, cei ce se căiesc ajung la un mare neajuns, căci, trecînd drept rău mărturisitori, vor fi loviţi de pedepse mai grele, deşi în timp s-ar fi putut săvîrşi împlinirea datoriei prin pedepse mai uşoare.

Există mulţi preoţi care-şi înşeală supuşii, nu atît din greşeală cît din lăcomie, lăsînd neglijate sau chiar libere pedepsele necesare împlinirii; şi aceasta numai de dragul banilor. Dumnezeu însuşi, întrebînd prin profetul său, se referă la aceştia care se străduiesc mai curînd spre cît merită banul, decît spre ce vrea Dumnezeu: „Preoţii mei n-au spus: unde este Dumnezeu ?" (Ieremia II, 6);

Has autem pœnas vitæ præsentis, quibus de peccatis satisfacimus, jejunando, vel orando, vigilando, vel quibuscumque modis carnem macerando, vel quæ nobis subtrahimus egenis impendendo, satisfactionem vocamus; quas alio nomine in Evangelio «fructus pœnitentiæ» novimus appellari, ubi videlicet ait: «Facite fructus dignos pœnitentiæ;» (Matth., cap. III, v.8) ac si aperte diceretur: Digna satisfactione quod deliquistis, emendando, ita hic reconciliamini Deo, ut deinceps quod ipse puniat, nequaquam inveniat; et graviores pœnas mitioribus prævenite. Un enim Beatus asserit Augustinus: «Pœnæ vitæ futuræ, etsi purgatoriæ sint, graviores sunt istis omnibus vitæ præsentis. Magna itaque cautela est eis adhibenda, et magna opera danda, ut secundum instituta sanctorum Patrum talis hæc satisfactio suscipiatur, ut nil ibi purgandum restet. Cum ergo indiscreti fuerint sacerdotes, qui hæc instituta canonum ignorant, ut minus de satisfactione quam oportet, injungant magnum hinc incommodum p_nitenties incurrunt, cum male de ipsis confisi gravioribus pœnis postmodum plectentur, unde hic per leviores satisfacere potuerunt.

Sunt nonnulli sacerdotum, non tam per errorem quam cupiditatem, subjectos decipientes, ut pro nummorum oblatione satisfactionis injunctæ pœnas condonent vel relaxent; non tam adtendentes quid velit Dominus, quam quid valeat nummus; de quibus ipse Dominus per Prophetam conquerens ait: «Sacerdotes mei non dixerunt: Ubi est Dominus?» (Jerem., cap. II, v.6)

Tanquam si diceret: Sed ubi est nummus? Nec solum sacerdotes, verum etiam ipsos principes sarcerdotum, hoc est Episcopos ita impudenter in hanc cupiditatem exardescere novimus; ut cum in dedicationibus Ecclesiarum, vel in consecrationibus altarium vel benedictionibus cimiteriorum, vel in aliquibus solemnitatibus populares habent conventus, unde copiosam oblationem exspectant, in relaxandis pœnitentiis prodigi sunt; modo tertiam, modo quartam pœnitentiæ partem omnibus comuniter indulgentes, sub quadam scilicet specie charitatis, sed in veritate summæ cupiditatis. Qui de sua se jactantes potestate, quam, ut aiunt, in Petro vel Apostolis susceperunt, cum eis a Domino diceretur: «Quorum remiseritis peccata, remittentur eis;» vel: «Quæcumque solveritis super terram erunt soluta et in cœlis,» (Joan., cap. XX, v.23) tunc maxime quod suum est agere gloriantur, cum hanc benignitatem subjectis impendunt. Atque utinam id saltem pro ipsis, non pro nummi facerent, ut qualiscumque benignitas potius quam cupiditas videretur. Sed profecto si hoc in laude benignitatis habendum est, quod tertiam vel quartam pœnitentiæ partem relaxant, multo amplius eorum pietas prædicanda erit, si dimidiam vel totam ex integro pœnitentiam dimitterent, sicut licere sibi profitentur, et a Domino concessum esse, et quasi in manibus eorum cœlos esse positos, secundum remissionis vel absolutionis peccatorum supra posita testimonia.

ca şi cum ar fi spus: dar unde este banul? ştim însă că nu numai preoţii ci şi întîi stătătorii lor, adică episcopii, ard cu neruşinare în aceeaşi lăcomie; astfel, atunci cînd se întîlnesc cu lumea la sfinţirile de biserici, la sfinţirea altarelor, la binecuvîntarea cimitirelor, sau în alte ocazii solemne, ei aşteaptă oferte cît mai îmbelşugate, arătîndu-se în schimb generoşi în anularea pedepselor; sub masca bunătăţii, se arată binevoitori faţă de toţi cei adunaţi la un loc, micşorîndu-le osînda cînd cu o treime, cînd cu o pătrime; în realitate este vorba de o nemăsurată lăcomie; ameninţînd mereu cu puterea lor primită, după cum spun ei, prin Petru sau Apostol - de vreme ce Domnul le-a spus acelora „Iertaţi-le acelora păcatele şi le vor fi iertate; tot ce veţi mîntui pe pămînt, va fi mîntuit şi în ceruri" (Ioan XX, 23) - episcopii îşi ridică cel mai mult în slăvi propria făptuire, fluturîndu-le în faţă supuşilor acest soi de bunătate. Dacă ar face-o măcar pentru ei înşişi - nu pentru bani, ar părea mai curînd un soi de bunătate decît lăcomie.

Desigur, dacă am socoti spre lauda bunătăţii lor absolvirea unei treimi sau unei pătrimi din ispăşirea unei pedepse, am putea numi demnă de a fi recunoscută pietatea lor, dacă prin propria putere ar absolvi jumătate sau întreaga ispăşire a pedepsei - după cum înşişi afirmă că le-a fost dat şi îngăduit de la Dumnezeu; ca şi cum dovezile aduse mai sus despre scăderea sau ştergerea păcatelor ar arăta că cerurile sînt aşezate în mîinile lor.

În cele din urmă însă ne apar, dimpotrivă, ca trebuind ei să fie învinuiţi de mare necredinţă, căci nu-i iartă pe toţi supuşii de toate păcatele, încît nimeni dintre aceia să nu mai fie osîndit; de altfel, zic eu, dacă le-ar fi fost dat ca prin puterea lor să şteargă sau să micşoreze păcatele după cum vor ei, sau să deschidă şi să închidă cerurile pentru cei aleşi de ei, episcopii ar trebui declaraţi *preafericiţi;* aceasta, dacă într-adevăr ar putea să-şi deschidă cerurile pentru ei, cînd vor. Dacă însă nu pot sau nu ştiu s-o facă, ei se aruncă în ceva imaginar; după cum cred şi eu „Nu-i folosesc stăpînului meşteşugurile ce folosesc tuturor".

Oricine vrea - eu însă nu - poate să dorească acea putere prin care să le fie de ajutor mai mult altora decît sieşi, ca şi cum i-ar sta în putere să salveze mai mult sufletele altora decît pe al său; altul, dimpotrivă, poate simţi diferit.

Magnæ denique impietatis e contrario arguendi videntur, cur non omnes subjectos ab omnibus absolvant peccatis, ut videlicet neminem illorum damnari permittant; si ita, inquam, in eorum potestate constitutum est, quæ voluerint peccata dimittere vel retinere, vel cœlos his quibus decreverint, aperire vel claudere; quod utique beatissimi prædicandi essent, si hos sibi, cum vellent. aperire possent. Quod quidem si non possunt vel nesciunt, certe illud pœticum, in quantum arbitror, incurrunt:

Nec prosunt domino quæ prosunt omnibus artes.

Appetat quislibet, non ego, potestatem illam, qua potius aliis quam sibi proficere possit, tanquam in potestate sua habeat alienas animas salvare magis quam propriam; cum e contrario quislibet discretus sentiat.

CAPUT XXVI

Utrum generaliter ad omnes pertineat prælatos solvere et ligare ?

Cum ergo quæritur sit illa potestas vel claves regni cœlorum, quas Apostolis Dominus tradidit, ac similiter eorum vicariis, scilicet Episcopis concessisse legitur, non parva quæstio videtur. Cum enim multi sint episcopi nec religionem, nec discretionem habentes, quamvis episcopalem habeant potestatem; quomodo eis æque ut Apostolis convenire dicemus: «Quorum remiseritis peccata remittentur eis, et quorum retinueritis retenta sunt?» Nunquid si indiscrete vel supra modum velit Episcopus pœnam peccati augere vel relaxare, hoc in ejus est potestate; ut videlicet secundum ejus arbitrium pœnas Deus disponat, ut quod minus puniendum est, ipse magis puniat, e converso, cum æquitatem rei magis quam hominum voluntatem Deus adtendere debeat? Nunquid si Episcopus per iram, vel odium quod habeat in aliquem, tantumdem eum pœnitere decreverit de levioribus peccatis quantum de gravioribus; vel pœnam ejus in perpetuum extendere, vel nunquam ei relaxare statuerit, quantumcumque ille pœniteat, numquid hanc ejus sententiam Dominus confirmabit?

CAPITOLUL XXVI

Le revine oare, în general, tuturor preoţilor dreptul de a mîntui şi de a lega ?

Se pare că nu este o întrebare simplă cea referitoare la puterea, sau cheile împărăţiei cerurilor, pe care Domnul a dat-o Apostolilor şi, în mod asemănător, locţiitorilor acelora, adică episcopilor; căci sînt mulţi episcopi care, deşi deţin puterea episcopală, nu au nici credinţă, nici distincţie. Despre aceştia putem oare afirma că se potrivesc cu ceea ce li s-a spus Apostolilor ? Adică: „Le-aţi micşorat păcatele acelora şi le vor fi micşorate; oprite în loc au fost cele ce le-aţi oprit".

Oare stă în puterea episcopului sporirea sau micşorarea pedepsirii păcatelor, fără deosebire, după voia lui, precum împarte Dumnezeu pedepsele prin hotărîrea Sa, pedepsind mai mult ceea ce pare că trebuie pedepsit mai puţin şi invers, căci El urmăreşte mai mult dreptatea decît voinţa oamenilor? Oare Domnul îi va da dreptate episcopului dacă acesta din mînie sau ură împotriva cuiva, va hotărî pentru păcate mai uşoare o pedeapsă mai mare decît pentru cele grave, sau va mări pe veci o pedeapsă în loc s-o micşoreze ?

Cînd Domnul le spune Apostolilor „Micşoraţi-le păcatele acelora şi ele li se vor micşora", se pare că aceasta trebuie înţeleasă în legătură cu persoanele lor şi nu cu toţi episcopii; de asemenea, cînd le spune în alt loc „Voi sînteţi lumina lumii, şi voi sînteţi sarea pămîntului" (Matei V, 18) şi altele asemănătoare, trebuie să le interpretăm ca legate de persoana fiecărui Apostol. Domnul nu le-a îngăduit şi urmaşilor în egală măsură acea distincţie sau sfinţenie pe catre le-a dat-o Apostolilor; El nu s-a adresat tuturor cînd a spus: „Ferciţi ochii ce văd cele ce vedeţi voi" (Luca, X, 23), şi din nou „Pe voi v-am numit prieteni, căci toate cele ce le-am auzit de la Tatăl meu, vi le-am făcut cunoscute vouă" (Ioan, XV, 15); apoi din nou: „Cînd va veni acel Spirit al adevărului, vă va învăţa pe voi întregul adevăr" (Ioan, XVI, 13).

Dacă ar obiecta cineva pornind de la faptul ştiut că şi Iuda era unul dintre Apostoli - indiferent ce s-ar spune despre El - trebuie ştiut că Domnul nu ignoră spre cine se îndreaptă spusele sale; atunci cînd spune: „Tată, iartă-le lor, că nu ştiu ce fac" (Luca, XXIII, 24), se consideră că rugăciunea Sa nu trebuie înţeleasă în legătură cu toţi cei ce-l urmează; cînd se spune *acestora* sau *pe voi*, pronumele au valoare demonstrativă, vorbirea fiind dirijată în direcţia intenţionalităţii vorbitorului, adică, fie în mod egal către toţi cei prezenţi, fie către alţii dintre cei prestabiliţi; altfel, cele spuse înainte nu trebuie raportate în general la toţi Apostolii, ci doar la cei ce au ales singuri. Se pare că astfel trebuie gîndit şi în legătură cu ce se spune în alt loc: „Toate cele ce le vei lega pe pămînt, vor fi legate şi în ceruri" (Matei, XVI, 19).

Quod itaque Dominus Apostolis ait: «Quorum remiseritis peccata, remittentur eis,» etc., ad personas eorum, non generaliter ad omnes Episcopos referendum videtur, sicut et quod eis alibi ait: «Vos estis lux mundi;» et: «Vos estis sal terræ.» (Matth., cap. V, v.18) vel pleraque alia de personis eorum specialiter accipienda. Non enim hanc discretionem vel sanctitatem quam Apostolis Dominus dedit, successoribus eorum æqualiter concessit; nec omnibus æque dixit: «Beati oculi qui vident quæ vos videtis;» (Luc., cap. X, v.23) et rursum: «Vos autem dixi amicos, quia omnia quæcumque audivi a Patre meo, nota feci vobis;» (Joan., cap. XV, v.15) et iterum: «Cum venerit ille Spiritus Veritatis, docebit vos omnem veritatem.» (Joan., cap.XVI, v.13)
Quod si forte quis de Juda objiciat, qui etiam cum hæc dicerentur unus ex Apostolis erat; sciat Dominum non ignorasse ad quos id quod dicebat deberet intendere; sicut et cum ait: «Pater, ignosce» (Luc.. cap. XXIII, v.24) his quia nesciunt quid faciunt non de omnibus persequentibus eum hæc ejus oratio accipienda censetur. Cum enim dicitur «his.» vel «vos,» quæ demonstrativa pronomina sunt, pro intentione loquentis sermo dirigitur, vel ad omnes pariter qui adsunt, vel ad aliquos ex illis quos decreverit, sicut et hæc quæ prædicta sunt, non ad omnibus generaliter Apostolos, sed ad solos electores ferenda sunt. Sic et fortassis sentiendum videtur de illo quod ait: Quæcumque ligaveris super terram, erunt ligata et in cœlis (Matth., cap. XVI. v.19);

in quo consimilis esse putatur sententia; quod diligenter beatus adtendens Hieronymus, cum ad hæc verba in Matthæo exponenda venisset ubi Dominus Petro ait: «Quodcumque ligaveris super terram,» istum, inquit locum Episcopi et Presbyteri non intelligentes aliquid sibi de Pharisæorum assumunt supercilio; ut vel damnent innocentes, vel solvere se noxios arbitrentur: cum apud Deum non sententia sacerdotum, sed reorum vita quæratur. Legimus in *Levitico* de leprosis, ubi jubentur ut ostendant se sacerdotibus; si lepram habuerint, tunc a sacerdote immundi fiant; non quod sacerdotes mundos faciant vel immundos, sed quod notitiam habeant de leprosis et non leprosis, et possint discernere quis immundus vel mundus sit. Quomodo ergo ibi leprosum sacerdos immundum facit: sic et hic alligat vel solvit Episcopus vel Presbyter non eos qui sontes sunt vel innoxii, sed pro officio suo cum peccatorum audierit varitates, scit qui ligandus vel qui solvendus sit.» Ex his ni fallor, verbis Hieronymi, liquidum est illud quod Petro vel cæteris similiter Apostolis dictum est de ligandis vel solvendis peccatorum vinculis, magis de personis eorum quam generaliter de omnibus Episcopis accipiendum esse; nisi forte, juxta hoc quod ipse ait Hieronymus, hanc ligationem vel absolutionem intelligamus prædictum judicium omnibus generaliter concessum; ut videlicet qui ligandi vel absolvendi sint a Deo, ipsi habeant judicare et inter mundum et immundum discernere.

Există o părere foarte asemănătoare cu cele spuse de mine căci fericitul Ieronim, plin de grijă şi strădanie, ajungînd la cuvintele din Matei ce trebuie analizate - cînd Domnul i se adresează lui Petru- spune: „Fragmentul - Toate cele ce le vei lega pe pămînt - a fost înţeles de episcopi doar prin aceea că şi-au asumat trufia fariseilor, fie osîndindu-i pe nevinovaţi, fie mîntuindu-i pe cei răi; cu toate acestea, în faţa lui Dumnezeu este cercetată viaţa vinovaţilor şi nu hotărîrea preoţilor. Citim în Levitic cum li s-a poruncit leproşilor să se arate preoţilor pentru ca, dacă aveau lepră, să fie arătaţi ca murdari; asta nu pentru că preoţii i-ar fi făcut curaţi sau murdari, ci pentru că avînd cunoştinţă despre leproşi şi neleproşi, puteau face deosebire între ce e murdar şi ce e curat; deci în acest sens îl poate desemna preotul pe lepros ca murdar; tot astfel, episcopul sau preotul nu-i înlănţuie sau mîntuie pe cei vinovaţi sau pe cei buni, ci prin datoria lui de a asculta felurimea păcatelor, ştie cine ar trebui înlănţuit şi cine mîntuit."

Dacă nu mă înşel, din cuvintele lui Ieronim rezultă clar că toate cele spuse lui Petru, sau asemănător, celorlalţi apostoli, despre legarea sau mîntuirea lanţurilor păcătoşilor, trebuie înţelese cu referire directă la pesoanele acelora şi nicidecum la episcopii acelora,; doar dacă nu cumva am înţelege din spusele lui Ieronim că legarea sau mîntuirea ar fi un fel de judecare prezisă şi îngăduită în general tuturor, încît chiar şi cei ce ar trebui legaţi sau mîntuiţi de Dumnezeu să aibă puterea de a judeca şi a distinge între curat şi murdar.

Referitor la acelaşi loc din Matei, există şi afirmaţia lui Origene[23] despre episcopii aleşi, care s-au făcut demni de acea distincţie dată lui Petru şi care astfel se deosebesc de ceilalţi episcopi: „Toate cele ce le vei lega pe pămînt „- numai că aceia care-şi atribuie scaunul episcopal, se folosesc de acest text ca şi cum ei ar fi Petru, învăţîndu-ne că au primit cheile împărăţiei cerurilor de la Hristos şi că legaţi vor fi şi în cer cei legaţi de ei pe pămînt, după cum mîntuiţi vor fi şi în cer cei mîntuiţi de ei, adică cei care au primit iertarea; vorbele lor ar fi bine spuse dacă făptuirile lor ar avea la origine aceeaşi cauză cu cele pentru care i s-a spus lui Petru:*Tu eşti Petru;* ar putea fi şi ei asemenea aceluia, - încît să se clădească pe ei Biserica lui Hristos - dacă porţile iadului nu vor avea putere asupra lor. Altminteri e ridicol să afirmăm că acela care, legat cu lanţurile propriilor păcate şi abia tîrîndu-şi propriile păcate ca pe o lungă funie, şi propriile nedreptăţi precum biciul neslăbit al viţei, numai pentru că este numit episcop, ar avea o asemenea putere, încît cei mîntuiţi de el pe pămînt să fie aşişderea şi în cer. Aşadar episcopul ar trebui să fie fără cusur; cel care l-ar lega sau mîntui pe altul, să fie demn de a lega sau a mîntui chiar şi în cer, să fie bărbatul unei singure soţii, sobru, neprihănit, împodobit, primitor, aplecat către învăţătură, nu beţiv, nu ucigaş; să fie măsurat, împăciuitor, nelacom de bani, conducîndu-şi bine casa, crescîndu-şi fiii cu deplină neprihănire.

Hinc et illud Origenis super eundem locum in Matthæo electos Episcopos qui hanc gratiam meruerint, quæ Petro concessa est, a cæteris ita distinquentis: «Quæcumque ligaveris super terram,» quoniam inquit, qui Episcopatus vindicant locum, utuntur hoc textu quemadmodum Petrus, et claves regni cœlorum acceptas a Christo docent, qui ab eis ligati fuerint, in cœlo ligatos esse, et qui ab eis soluti fuerint, id est, remissionem acceperint, esse et in cœlo solutos, dicendum est, quia bene dicunt, si opera habent illa, propter quæ dictum est illud Petro: «Tu es Petrus,» et tales sunt ut super eos ædificetur Ecclesia Christi, si portæ inferorum non prævalent eis. Alioquim ridiculum est, ut dicamus eum qui vinculis peccatorum suorum ligatus est, et trahit peccata sua sicut funem longum, et tanquam juge lorum vitulæ iniquitate suas, propter hoc solum quoniam dicitur Episcopus, habere hujusmodi potestatem, ut soluti ab eo super terram, sint soluti in cœlo: aut ligati in terris, sint ligati in cœlo. Sit ergo Episcopus irreprehensibilis, qui alterum ligat aut solvit, dignus ligare vel solvere in cœlo; sit unius uxoris vir, sobrius, castus, ornatus, hospitalis, docibilis, non violentus, non percussor, sed modestus, non litigiosus, non concupitor pecuniarum, bene præsidens domui suæ, filios habens subditos cum omni castitate.

Si talis fuerit, non injuste ligabit super terram et neque sine judicio solvet; propterea quæcumque solverit qui ejus modi est, soluta erunt et in cœlo; et quæcumque ligaverit super terram, ligata erunt et in cœlo: si enim fuerit quis, ut ita dicam, Petrus, et non habuerit quæ in hoc loco dicuntur quasi ad Petrum, et putaverit se posse ligare ut sint ligata in cœlo; et solvere ut sint soluta in cœlo, ipse se fallit non intelligens voluntatem Scripturæ, et inflatus incidit in judicium diaboli.»

Patenter itaque Origenes ostendit, sicut et manifesta ratio habet, quod in his quæ diximus Petro concessum est, nequaquam omnibus Episcopis a Domino collatum esse; sed his solis qui Petrum non ex sublimitate cathedræ, sed meritorum imitantur dignitate. Non enim suam voluntatem sequentes, et a voluntate Dei se avertentes contra divinæ rectitudinis justitiam quidquam possunt; nec cum inique aliquid agunt, ad iniquitatem Deum inclinare possunt, ut eum quasi similem sui efficiant. Quales quidem ipse vehementer arguens et graviter eis comminans ait: «Existimasti inique quod ero tui similis. Arguam te et statuam contra faciem tuam: intelligite hæc qui obliviscimini Deum, etc.» (Psalm., cap. XLIX, v.21) Quis enim magis Deum oblivisci, et in reprobum sensum dari dicendus est, quam qui hanc sibi arrogat potestatem, ut in subjectis pro arbitrio suo ligandis atque solvendis divinam sibi subjacere sententiam dicat; ut quod etiam injuste præsumpserit, summam Dei justitiam pervertere queat, quasi reos vel innocentes facere possit quos voluerit.

Dacă astfel ar fi, n-ar lega nedrept pe pămînt şi nici n-ar ierta fără judecare; cele ce le-ar mîntui ar fi aşişderea şi în ceruri, iar cele ce le-ar lega pe pămînt, legate ar fi şi în cer; dar, dacă ar exista vreun Petru ca să zic aşa - neavînd însă cele atribuite ca şi adevăratului Petru atunci - considerînd totuşi că el poate să lege şi să mîntuie astfel încît să fie aşişderea şi în ceruri, acela s-ar înşela neînţelegînd voinţa Scripturii şi din cauza îngîmfării ar cădea în judecata diavolului.

Astfel, Origene dezvăluie, după cum o arată şi gîndirea limpede că, în cele ce le-am citat, Domnul i-a îngăduit lui Petru acele favoruri şi nicidecum tuturor episcopilor; de asemenea celor ce-l urmează pe Petru, prin demnitatea meritelor lor şi nu prin înălţimea jilţului. De fapt ceilalţi, neurmîndu-şi voinţa proprie şi abătîndu-se de la voia lui Dumnezeu, deţin o putere contrară dreptăţii divine; aceştia nu-l pot atrage pe Dumnezeu de partea nedreptăţii prin făptuiri nedrepte, încît El să le fie asemănător. Învinuindu-i pe aceştia şi zdrobindu-i le spune: „ai cugetat nedrept că voi fi asemănător ţie; te voi învinovăţi şi voi hotărî împotriva chipului tău: înţelegeţi toate acestea, voi care-l uitaţi pe Dumnezeu!" (Psalm, XLIX, 21).

Despre cine trebuie afirmat că-l uită mai mult pe Dumnezeu, căzînd în înţelegerea mincinoasă, dacă nu despre cel ce-şi arogă o asemenea putere, încît să spună că lui i se supune hotărîrea divină de a lega sau de a ierta supuşii; pornind pe nedrept de la o asemenea premisă, el caută să pervertească suprema dreptate a lui Dumnezeu, ca şi cum ar putea să facă ce vrea cu vinovaţii şi nevinovaţii.

Pentru a nu se întîmpla însă astfel, acel mare doctor al Bisericii, care este Augustin, cel mai vestit dintre adevăraţii episcopi, ne lămureşte în predica XVI referitor la cuvintele Domnului, spunînd: „Ai început să-l consideri pe fratele tău ca pe o persoană publică; îl înlănţui pe pămînt, dar pentru a-l lega drept, fii atent căci dreptatea rupe lanţurile nedrepte". Şi fericitul Grigore atrage atenţia, convingîndu-ne prin exemple dumnezeişti, că biserica nu are nici o putere în a lega sau a mîntui, în caz că se abate de la dreptate sau nu concordă cu judecata divină. De aici şi cele spuse de el în Omilia XXV a Evangheliilor: „Se întîmplă adesea ca locul judecătorului să fie deţinut de cel care, prin viaţa sa, se potriveşte cel mai puţin cu acel loc; aşa se face că adesea îi osîndeşte pe cei fără vină sau mîntuie legarea altora; în motivarea voinţei sale de a lega sau mîntui cele supuse lui, nu se întreabă asupra calităţii cauzelor; de unde se şi întîmplă că el însuşi se lipseşte de puterea de a lega sau a ierta, căci exercită această voinţă după bunul său plac şi nu în folosul conduitei morale a supuşilor." Se întîmplă de asemenea ca păstorul să fie mînat de ură sau părtinire faţă de cineva foarte apropiat. Cei care în cauzele supuşilor urmăresc interese proprii sau străine, sau vreo favoare, nu sînt în stare să judece demn supuşii; de unde ni se şi spune prin profet: „Făceau să moară sufletele care nu mor şi făceau să învie sufletele care nu trăiesc." Desigur, cel ce-l osîndeşte pe cel drept nu-l face să moară pe cel ce moare; nici cel ce încearcă să-l ierte de chin pe cel vinovat, nu se străduieşte să-l aducă la viaţă pe cel ce va trăi;

Quod ne unquam præsumant, magnus ille Doctor Ecclesiæ Augustinus, et inter ipsos Episcopos præclarus, occurrit sexto decimo sermone de verbis Domini dicens: «Cœpisti habere fratrem tuum tanquam publicanum; ligas eum in terra, sed ut juste alliges vide: nam injusta vincula disrumpit justitia.» Beatus quoque Gregorius patenter asserit et Dominicis convincit exemplis nihil ecclesiasticam potestatem in ligando vel solvendo posse, si deviet ab æquitate justitiæ, et non divino concordet judicio. Unde illud est quod ait in Evangeliorum homilia vicesima quinta: «Plerumque contingit, ut locum judicis teneat, cujus ad locum vita minime concordat; ac sæpe agitur ut vel damnet immeritos, vel alios ipse ligatus solvat. Sæpe in solvendis vel ligandis subditis suæ voluntatis motus, non autem causarum merita sequitur; unde fit ut ipsa ligandi et solvendi potestate se privet, qui hanc pro suis voluntatibus, et non pro subditorum moribus exercet. Sæpe fit ut erga quemlibet proximum odio vel gratia moveatur pastor; judicare autem digne de subditis nequeunt, qui in subditorum causis sua, vel alia, vel gratiam sequuntur: unde per prophetam «mortificabant animas quæ non moriuntur, et vivificabant animas quæ non vivunt.» Non morientem quippe mortificat, qui justum damnat; et non victurum vivificare nititur qui reum a supplicio absolvere conatur.

Causæ ergo pensandæ sunt, ac tunc ligandi atque solvendi potestas exercenda est; videndum quæ culpa, aut quæ sit pœnitentia secuta post culpam; ut suos omnipotens per compunctionis gratiam visitat, illos pastoris sententia absolvat. Tunc enim vera est absolutio præsidentis, cum tantum sequitur arbitrium judicis. Quod bene quatriduani mortui resuscitatio illa significat, quæ videlicet demonstrat, quia prius Dominus mortuum vocavit, et vivificat dicens: «Lazare, veni foras;» et postmodum is qui vivus egressus fuerat a discipulis est solutus.» Item: «Ecce illum discipuli jam solvunt quem Magister suscitaverat mortuum; si enim mortuum Lazarum discipuli solverent, fætorem magis ostenderent quam virtutem. Ex qua consideratione nobis intuendum est, quod illos debemus per pastoralem auctoritatem solvere, quos auctorem nostrum cognoscimus per resuscitationis gratiam vivificare: quæ nimirum vivificatio ante operationem rectitudinis in ipsa jam cognovimus confessione peccatorum; unde et ipsi mortuo nequaquam dicitur: Revivisce sed: Veni foras; ac si aperte cuilibet mortuo in culpa diceretur: Foras jam per confessionem egredere, qui apud te interius per negligentiam lates. Veniat itaque foras, id est, culpam confiteatur peccator; venientem vero foras solvunt discipuli, ut pastores Ecclesiæ ei pœnam relaxent, qui non erubuit confiteri quod fecit.»

cauzele trebuie deci cîntărite şi abia apoi să fie exercitată puterea de a lega sau mîntui; trebuie cercetat care e vina sau ce căinţă o urmează, încît Atotputernicul să-i pună la încercare pe ai săi prin bunătatea căinţei şi să-i mîntuie prin hotărîrea păstorului. Atunci mîntuie conducătorul cu adevărat cînd urmează o asemenea hotărîre a judecătorului. Acest lucru îl reprezintă învierea mortului de patru zile; Domnul l-a chemat întîi pe mort, pentru a-l aduce apoi la viaţă spunînd: „Lazăre, vino afară"; iar după aceea cel ce a păşit viu afară a fost mîntuit de învăţăcei. Iată că învăţăceii îl mîntuie pe cel ce mort fiind, a fost chemat de Învăţător; căci dacă învăţăceii l-ar mîntui pe mortul Lazăr, s-ar arăta mai mult duhoarea decît virtutea. Din aceasta trebuie să înţelegem că sîntem datori ca prin autoritatea preoţească să-i mîntuim pe cei despre care ştim că Învăţătorul nostru i-a readus la viaţă prin darul reînălţării. Desigur că readucerea la viaţă înaintea reînălţării am cunoscut-o deja prin chiar mărturisirea păcatelor; de aceea mortului nu i se spune: „Reînvie!" ci „Vino afară", ca şi cum i se vorbeşte direct unui mort vinovat; adică să ieşi afară, prin mărturisire, tu care prin nepăsare te-ai ascuns de tine însuţi; să vină afară, adică păcătosul să-şi mărturisească vina; într-adevăr învăţăceii îl mîntuie pe cel ce vine afară, după cum păstorii Bisericii uşurează pedeapsa celui care nu s-a ruşinat să mărturisească cele făptuite.

Dar oare păstorul îl supune în mod just - deşi turma trebuie să se teamă de hotărîrea păstorului - încît cel supus lui şi legat întîmplător pe nedrept să fie nevoit să îndeplinească hotărîrea pornită dintr-o altă vină, chiar a păstorului ?

„Mai departe:" Cine e sub mîna păstorului să se teamă şi de legarea dreaptă şi de cea nedreaptă; să nu dezaprobe la întîmplare judecata păstorului său, ca nu cumva - chiar de a fost înlănţuit pe nedrept - din îngîmfarea respingerii orgolioase, să se nască vina inexistentă pînă atunci.".

Din spusele lui Grigore şi din exemplele autorităţii divine, este limpede că hotărîrea episcopilor nu are nici o putere dacă se abate de la dreptatea divină, conform acelei ziceri profetice despre cei ce vor să-i învie sau să-i ducă la moarte tocmai pe cei ce n-o pot face. Aceia dintre episcopi care-şi asumă nedreapta lipsire de comuniune a supuşilor, devin prin propria hotărîre lipsiţi de comuniune. De unde şi hotărîrea CCX a consiliului african: „Pentru ca nu cumva episcopul să lipsească fără socoteală pe cineva de comuniune şi cît timp episcopul nu e în comuniune cu cel excomunicat, aceluiaşi episcop să nu-i fie dată comuniunea de către alţi episcopi; şi pentru ca episcopul să se ferească mai mult, să nu spună împotriva cuiva ceea ce nu poate dovedi prin alte mărturii".

Item: «Sed utrum juste alliget pastor, pastoris tamen sententia gregi timenda est, ne is qui subest, et cum injuste forsitan ligatur, ipsam obligationis sententiam ex alia culpa mereatur.» Item: «Qui sub manu pastoris est, timeat ligari vel juste vel injuste; nec pastoris sui judicium temere reprehendat, ne, etsi injuste ligatus est, ex ipsa tumidæ reprehensionis superbia, culpa quæ non erat, fiat.»

Ex his Gregorii dictis et divinæ auctoritatis exemplis, liquidum est nihil Episcoporum sententiam valere, si ab æquitate discrepat divina, juxta illud propheticum «mortificare vel vivificare volentes quos non possunt.» Qui episcoporum quoque sententia ab ipsorum communione privantur, cum subjectos injuste a communione sua privare præsumpserint. Unde Africanum concilium CCX: «Ut non temere quemquam communione privet Episcopus; et quamdiu excommunicato suus non communicaret Episcopus, eidem Episcopo ab aliis non communicetur Episcopis: ut magis Episcopus caveat, ne dicat in quemquam quod aliis documentis convicere non potest.»

Note

1. Aceste constatări de început, chiar dacă generale (ca şi cele din capitolul I) denotă o influenţă indubitabilă a filosofului roman Seneca. Cercetătorii avizaţi remarcă importanţa *Epistolelor către Lucillius* în formarea concepţiei lui Abélard despre moralitate în general şi despre cea a înţeleptului în special. Pentru Abélard gînditorul roman era „summus inter universos philosophos morum aedificator" (*Epistula VIII*, în Patrologia Latina, Migne, Tom 178, col. 297), adică „supremul educator moral dintre toţi filosofii", dar şi „insignis ille tam eloquentia quam moribus Seneca" (*Sermo XXIV*, P. L. Migne, Tom, 178, col. 535, subintitulată *In conversione sancti Pauli*), deci „vestitul Seneca, însemnat atît prin elocinţă cît şi prin obiceiuri". În această direcţie Etienne Gilson subliniază că „Imaginea pe care Abélard şi-a format-o despre Seneca, citindu-l din sfîntul Ieronim dar şi direct, i-l reprezenta pe acesta ca fiind Moralistul prin excelenţă." (Etienne Gilson, *Héloïse et Abélard*, Librairie Philosophique J. Vrin, Troisième Edition revue, 1978, p.43).

2. Consideraţiile despre mînie, expuse de Abélard, conduc în primul rînd la lucrarea lui Seneca intitulată *De ira* (Despre mînie), precum şi la unele scrieri ale lui Augustin, dintre care amintim *De catechisandis rudibus* (Despre învăţarea întru credinţă a neştiutorilor); episcopul de Hipona arată următoarele în legătură cu omul mînios şi cu exprimarea acestui sentiment: „Chipul mîniosului nu e nici latin, nici grec. Astfel, nu toate neamurile înţeleg cînd cineva ar spune „iratus sum" (sînt mînios), ci doar latinii; dacă pornirea sufletului se arată răbufnind pe chip, schimbîndu-l, toţi simt că au în faţă un om mînios" (P. L. Migne, Tom XL, col. 1312).

3. Ideea stăpînirii de sine le era foarte dragă anticilor tocmai ca un reflex al raţionalismului; Abélard putea cunoaşte ideea din numeroasele surse (Seneca, Cicero, Augustin, etc.) mai ales că ea circula deja în antichitate într-o formulare de înţelepciune „populară", ajunsă pînă la noi în maxima „sibi imperare maximum imperium est" (a-ţi porunci ţie însuţi reprezintă suprema putere).

4. Despre definirea negativă Abélard putea găsi date şi exemple (foarte asemănătoare) în *Soliloquia* lui Augustin şi în unele *Sermones* ale episcopului african (vezi ediţia Augustin *Soliloquia*. *Sermones*, trad. Dan Negrescu, Editura de Vest, Timişoara 1992).

5. Simbol clasic prezent frecvent în poezia latină; citarea lui Horatius într-un alt capitol al lucrării, ne îndreptăţeşte să credem că Abélard a preluat de la acesta simbolul (vezi Horatius *Carmina*, I, 1, 1-6).

6. În legătură cu numirea lui Augustin se cer făcute cîteva precizări; în ierarhia catolică el este *Sfînt*, în timp ce în cea ortodoxă el este *Fericit*. Numindu-l cînd *Beatus*, cînd *Beatissimus*, Abélard nu se încadrează desigur şi nici nu se apropie

măcar de tradiţia ortodoxă, căci apelativul are aici valoarea lui *Sanctus*, ca şi în cazul lui Ieronim. De altfel valoarea şi recunoaşterea lui Augustin au fost şi sînt atît de mari în lumea creştină, încît, arată un cunoscut patrolog ortodox „Augustin a intrat ca sfînt" în cultul Bisericii Ortodoxe, aşa cum rezultă din Mineiul lunei iunie unde sinaxarul zilei 15 indică „pomenirea celui dintre sfinţi părintelui nostru Augustin, episcopul Iponei". În pofida celor acum arătate, majoritatea teologilor răsăriteni continuă să-i atribuie lui Augustin calificativul de „fericit" iar nu cel de „sfînt", fapt însă care nu împiedică pe nimeni să-i aducă cinstirea ce o merită". (Mitropolit Nicolae Corneanu, *Studii patristice*. Aspecte din vechea literatură creştină, Editura Mitropoliei Banatului, Timişoara, 1984, cap. „Sfinţi" şi „fericiţi" părinţi ai Bisericii, pp. 39-40).

7. În legătură cu implicaţiile faste dar mai ales nefaste ale cuvîntului, Abélard l-a consultat intens pe Augustin; formulările lui Abélard denotă certe influenţe augustiniene din *Soliloquia*, *Sermones* (în special *De Silentio*, predică din perioada senectuţii) şi desigur *De Magistro*. Cuvîntul rostit, ca instrument al pierzaniei, şi nu ochiul este caracterizat de Augustin ca săditorul primejdiei „Tu aduci mîhnirea, adesea duşmănie făptuieşti precum şi otrava ponegririi şi în jos îi duci pe cei ce-ţi cred ţie". (De Silentio); spre deosebire de cuvîntul sfînt, nerostit: „Fiţi mulţi, pentru ca astfel să deveniţi glăsuitori; glăsuiţi despre Domnul ca astfel să fiţi glăsuitori de adevăr". (P. L. Migne, Tom XL, col. 1239-1240, sau textul tradus în vol. Augustin *Soliloquia. Sermones*).

8. În legătură cu actul căsătoriei, destul de des invocat în *Etica* lui Abélard, consideraţiile ce pot fi făcute trebuie să ţină seama de realitatea situaţiei: refuzul Héloïsei de a se căsători, apoi obsesia ţinerii în secret a căsătoriei şi de către Abélard din motive pragmatice dar şi subiective, argumentele ciudate ale Héloïsei împortiva căsătoriei în sine etc. Toate aceste au generat, cum era şi firesc, în cazul lui Abélard, dincolo de considerentele moral filozofice, o atitudine oscilantă. Astfel, în *Epitome theologiae Christianae*, Abélard afirmă hotărît că „Actul căsătoriei este remediul răului", act ritual în care partenerii îşi spun reciproc „mă dau ţie ca trupul meu să-ţi fie spre folosinţă, încît atît cît voi trăi să nu mă unesc cu altcineva" (Cap. XXXI, în P. L. col. 1745); dar nu peste multe pagini, în aceeaşi lucrare, Abélard afirmă că „nulli sapienti", adică nici unui înţelept nu i-ar fi necesară căsătoria (vezi Etienne Gilson, *op. cit.*, cap. I). S-a observat, nu fără justeţe, o similitudine evidentă cu Augustin, tatăl iubitului dar nelegitimului Adeodatus; frămîntatul conlocutor cu sine însuşi, oscila şi el între respingerea căsătoriei (cauzele trebuie căutate tot în realitatea vieţii) şi găsirea unei soţii care să fie „frumoasă, sensibilă, doritoare să-ţi facă pe plac, cultă sau care să poată fi uşor cultivată de tine, una care, chiar dacă tu dispreţuieşti bogăţiile, să-ţi aducă atîta zestre încît ea însăşi să nu fie povară liniştii tale" (vezi Augustin, *Soliloquia. Predici*, cap. X, p. 57).

9. Una din întrebările scandaloase puse de Abélard, şi care peste nu mult timp, avea să-i aducă serioase confruntări. De fapt, trebuie consemnat că întreaga Etică a lui Abélard, asemeni altor lucrări ale sale, a intrat sub incidenţa interdicţiei teologale, îndată ce a fost redactată şi făcută publică; este şi motivul care i-a

determinat ulterior pe editori să înceapă mereu cu o dezvinovăţire pornită, pare-se, mai curînd din incitarea irezistibilă provocată de Etica lui Abélard. Chiar în Migne (P. L., Tom 178, col. 631-634) textul Eticii este precedat de *Monitum in opusculum subsequens* (Avertisment în legătură cu lucrarea următoare) redactat de Bernardus Pezius, după al cărui *Thesaurus Anecdoticus* este reprodus. După ce aflăm de gravele erori ce i-au fost imputate lui Abélard de către marii teologi contemporani lui (mai ales de către sfîntul Bernard care a şi redactat *Capitula haeresum Petri Abélardi* - Capetele ereziilor lui Pierre Abélard), ni se spune de către amintitul editor: „Viciile lui Abélard sînt mai certe din propria lui *Apologie*, decît ar putea să le arate scuzarea sau acoperirea lor. Acest aspect nu trebuie disimulat căci oricum în cele din urmă, călugărul de la Cluny şi-a uşurat prin severă căinţă greşelile vîrstei înfierbîntate şi ale spiritului său plin de viaţă."

10. Marea problemă a Eticii lui Abélard este evident raportul dintre intenţie (consimţire) şi făptuire. Totala indiferenţă faţă de făptuire, dezvoltată şi în capitolele următoare, ca o doctrină formează armătura sistemului de autojustificare imaginat de Héloïse. „Una este doctrina iubirii pure, alta este morala intenţiei dezvoltată de Abélard în *Scito te ipsum*; sinteza şi aplicarea lor la propriul caz, este opera Héloïsei însăşi. Dacă iubirea este pură de orice interes, căutîndu-şi recompensa în sine însăşi, ea este justificată prin definiţie şi, de vreme ce numai intenţia determină valoarea morală a actului, orice act, chiar vinovat în sine, dacă e condus de sentimentul iubirii pure, va fi nevinovat prin chiar aceasta". (Etienne Gilson, *op. cit.*, p. 79).

11. În aprecierea raportului intenţie - făptuire, influenţa lui Augustin a fost hotărîtoare; acesta sublinia că „nu trebuie luat în seamă ce face fiecare, ci cu ce gînd" (*De sermone Domini in monte*, P. L., Migne, Tom XXXIV, col. 1289); acelaşi arată că „după gîndul său îl vei cunoaşte pe fiecare dacă depinde de primirea recompensei sau a pedepsei" (*Enarrationes in Psalmos*, P. L. Migne, Tom XXXV, col. 460); şi în acelaşi loc: „Intenţia generează făptuirea bună, iar credinţa dirijează intenţia. Nu fii prea atent la ce face omul, ci spre ce tinde cînd făptuieşte".

12. Termenul trebuie înţeles în accepţiunea sa etimologică, pornind de la verbul *docere* (a învăţa pe altul), adică aceea de persoană înzestrată cu autoritatea de a le transimte o anumită învăţătură celor din jurul său.

13. Consideraţiile despre viaţa paradisiacă, precum şi trimiterile ulterioare consistente făcute de Abélard, ne îndreptăţesc să presupunem o puternică influenţă ambroziană în general (atît directă cît şi prin Augustin), în particular, în acest caz a lucrării *De Paradiso*. De altfel, veneratul părinte al Bisericii, sfîntul Ambrozie al Milanului este alături de Augustin şi Ieronim unul din cei mai citaţi autori în opera abelardiană (P. L. Migne, Tom XVI, col. 293-294 vezi Aurelis Ambrosius, *De Paradiso*).

14. Referire la un fragment din cartea a IV a *Georgicelor* subintitulat *Grădina bătrînului din Korycos*, în care se spune că „Astfel, între toţi întîiul,

Din belşug avea albine roitoare şi mulţime

De ştiubeie, şi din faguri storcea mierea înspumată".

(trad. Lascăr Sebastian, în vol. Vergiliu, Horatiu, Juvenal, *Pagini alese*, ELU, Bucureşti, 1969, p. 77).

15. Trimitere la aceeaşi operă vergiliană, mai precis la un fragment din cartea a treia, *Despre încăierările taurilor*, unde se spune:

> „Să duci taurii departe, răzleţiţi, feriţi să pască,
> Pe păşuni stinghere, după stavila vreunui munte
> Ori a unei ape late, sau să-i ţii închişi în staul,
> Îngrijind mai dinainte, ieslea doldora să fie".
>
> (trad. Lascăr Sebastian, *op. cit.*, p. 68).

De altfel trimiterile la Vergilius trebuie interpretate în contextul Evului Mediu, prin imensa autoritate de care se bucura marele poet roman datorită mult cititei şi comentatei *Ecloga a IV-a*, sau *Lui Pollio*. Convingerea general acceptată a lumii creştine, că Vergilius a profeţit naşterea Mîntuitorului, în amintita eclogă a dus la includerea lui încă în perioada creştină veche, printre Sibile şi Înţelepţi. (vezi Dan Negrescu, *Profeţia vergiliană*, în Mitropolia Banatului, nr. 10-12/1982, pp. 654- 658).

16. Problema întregului care se împarte dar nu se divide, o putea găsi Abélard exemplificată tot la Augustin; episcopul african pune problema credinţei ca un tot care se împarte credincioşilor, fără a suferi însă modificări calitative: „Pîinea, de ai voi s-o împarţi, de ce sînt mai numeroşi cei cărora le frîngi din ea, de aceea va fi mai puţin din ce să le dai. Dar pacea este asemenea pîinii aceleia care, frîntă şi împărţită în mîinile învăţăceilor Domnului, creştea necontenit" (*Laudă adusă păcii*, în vol. Augustin *Soliloquia. Predici*, p. 150).

17. Marcus Tullius Cicero, un alt păgîn venerat pentru înţelepciunea scrierilor sale, în Evul Mediu, a exercitat o influenţă hotărîtoare asupra lui Abélard, se pare, mai ales prin două lucrări - *De Amicitia* şi *De officiis* (vezi E. Gilson, *op. cit.*) - dar şi prin intermediul lui Augustin, care nu o dată recunoaşte influenţa covîrşitoare asupra sa a scrierilor ciceroniene, începînd cu *Hortensius* - lucrare azi pierdută. Inflenţa ciceroniană se vădeşte în cazul lui Abélard, mai ales în dezvoltarea teoriei despre iubirea pură: „Omnis eius fructus in ipso amore est" (Întregul ei rod se aflâ în iubirea însăşi) (Cicero, *De amicitia*, IX, XIV, XXVIII);

Abélard reia cu mici dezvoltări ideea în lucrarea în versuri *Monita ad Astralabium* (Sfaturi către Astralabius) adresată fiului său. (P. L. Migne, Tom 178, col. 1762 AD).

18. În legătură cu pomenile (problema fusese pe larg dezbătută încă de Ambrozie şi Augustin), Abélard subliniază importanţa lor într-o predică intitulată chiar *De eleumosyna* (Despre pomeni), aratînd că „Dar pentru ca plantaţia nouă să crească, trebuie cultivată cu pomenile voastre". (P. L. Migne, Tom 178, col. 568).

19. Abélard se referă la una din principalele sale lucrări teologice, intitulată

Theologia Christiana (vezi P. L. Migne, Tom 178, col. 1113-1329). Lucrarea a fost precedată de *Introductio ad Theologiam* (P. L. Migne, Tom ,178, col. 979-1113), de asemenea importantă pentru cunoaşterea sistemului lui Abélard.

20. Expresia „Greacis imponere" (a-i păcăli pe greci) pare să desemneze aici încercarea unora de a apela la subterfugii; în general, pentru antici „Greacis imponere" înseamnă a ticlui o păcăleală temeinică, încît pînă şi grecii - cunoscuţi pentru şiretenia şi viclenia lor (vezi celebrul vers vergilian „Quidquid id est timeo Danaos et dona ferentes" - orice ar fi mă tem de greci chiar şi cînd fac daruri) să-i cadă victime; lucru imposibil, desigur, în faţa lui Dumnezeu, după cum se vede în cele ce urmează.

21. Posibil joc semantic în care acelaşi verb *legere* este folosit cu sensul său prim de *a culege*, dar şi cu cel ulterior de a culege literele cu ochii, deci a citi.

22. În legătură cu semnificaţia plînsului şi a lacrimilor, exista deja în vremea lui Abélard o întreagă literatură accesibilă lui; amintim aici doar cîteva dintre consideraţiile celebre deja în Evul Mediu şi care i-au fost accesibile lui Abélard, fiind vorba în primul rînd de autorii lui cei mai îndrăgiţi:

„Lacrimile celor ce ispăşesc în suferinţă, cad pe chipul Domnului." (Augustin).

„Prin lacrimi căutăm argumentarea dorinţei şi de fapt nu urmărim suferinţa, ci o dăm pe faţă: căci nimeni nu-şi este trist sieşi." (Seneca).

„Lacrimile celor tăcuţi sînt mărturia suferinţei noastre". (Augustin)

„O, lacrimă umilă! a ta este puterea, a ta este stăpînirea; le impui tăcerea celor ce-şi nedreptăţesc prietenii; nu te temi de tribunalul judecării; nu există nimeni care să ţi se poată opune." (Ieronim)

Problematica avea să fie citată aproape exhausiv, cîteva secole după Abélard, în lucrarea lui Thomas Hibernicus, *Flores doctorum*, Viennae, 1760.

23. Admiraţia lui Abélard faţă de Origene porneşte dintr-o cauzalitate comună, cum s-a remarcat: „Modelul a fost ales imediat: acesta va fi Origene - "Cel mai mare dintre filosofii creştini" - şi a cărui măreţie n-o sperie pe a lui. Graţie mutilărilor, voluntare sau nu, amîndoi sînt eliberaţi de pasiunile trupului; ca şi Origene, şi Abélard este un filosof ilustru; tot ca şi Origene, Abélard este un teolog rasat; susţinut de această dublă certitudine, Abélard va căuta să se transforme deci, din filosof al veacului, cum fusese, în filosof al lui Dumnezeu". (Etienne Gilson, *op. cit.*, p. 91).

Postfaţă

Scrisă după 1125, *Ethica* dă seamă nu numai despre o conştiinţă teo-filosofică de primă mărire în veac (prin ştiinţă şi inteligenţă, putere şi pasiune de cuprindere într-o ordine sistematică: teologie, metafizică, logică, hermeneutică, prin diversitatea stilistică, fiind mereu alta şi, totdeodată aceeaşi, în tratate, comentarii, memorialistică, epistolografie, chiar poezie) dar şi, poate că în primul rînd, de mentalul medieval într-o exercitare culturală de vîrf.

Pierre Abélard (Petrus Abelardus, 1079-1142), despre el fiind vorba,pare emblematic în veacul său, încă al aşezărilor, şi de aceea, poate, axiologic, în echivalenţă cu cel următor al statornicirilor în mari sisteme.

Spirit viu şi aprig, de luptător, sub aparenţa unui romantic *avant la lettre*, a înnoit tot ceea ce a atins. Cel mai adesea, şi-a nemulţumit contemporanii, spre profitul însă al teologiei, al metafizicii în aplicaţie la universalii, al logicii şi al filosofiei limbajului, al eticii şi hermeneuticii, prin cărţi de subtilitate exemplară, de perpetuă putere de sugestie, programatice fiind aporetice, aşadar, deschise. *Teologia creştină, Introducere la teologie, Tratat despre Unitatea şi Trinitatea divină, Logica* şi *Glosele* la Aristotel, la Porfir, la Boeţiu, *Da sau nu* (Sic et non), încă, după atîtea veacuri, paradigmatică în hermeneutica textului,*Etica, Dialog între un Filosof, un Evreu şi un Creştin* sau dramatica *Istorie a nenorocirilor mele* (Historia calamitatum mearum), *Scrisorile către Héloïse*, dintr-un catalog ceva mai întins, l-au înveşnicit. Într-un veac nu lipsit de performanţe auctoriale, scrierile abélardiene aduc cu o culme a minţii - *apex mentis*, spre a zice astfel, după Bonaventura, în veacul al XII-lea, primăvara evului mediu latin.

Prea multe *Etici*, în ,timpul" de mijloc, nu s-au scris; totuşi aceasta a lui Abélard, nu străluceşte, aşa zicînd, prin neconcurenţă. Ea stă prin sine, fiind croită într-o clasicitate eternă. Folosind o vorbă a poetului, este nepereche, ca toate marile cărţi.

Publicată, acum, în traducerea latinistului Dan Negrescu, de toată lauda, cu siguranţă că va trece în lectură de căpătîi pentru orice iubitor de bine, adevăr şi frumos.

N-o comentez, la ce bun ? fiecare dintre cei ce o vor citi urmînd s-o accepte (de ce nu ? s-o şi respingă) dinspre sine. O recomand doar, luîndu-mi libertatea de a spera că, odată cîndva, aceeaşi editură *Paideia* şi acelaşi cărturar, Dan Negrescu vor mai mulţumi apetenţele culturale (posibile) cu alte scrieri ale lui Pierre Abélard. Dacă m-ar întreba cineva, următoarea apariţie ar trebui să fie *Sic et Non*, pentru mine, o carte de suflet.

Gheorghe Vlăduţescu

CUPRINS